

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

ŠOLA IN USPOSABLJANJE STARŠEV ZA
STARŠEVSTVO

LJUBLJANA, 2010

NINA ŠAVLI

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA PEDAGOGIKO IN ANDRAGOGIKO

DIPLOMSKO DELO

ŠOLA IN USPOSABLJANJE STARŠEV ZA STARŠEVSTVO

Študijski program:
pedagogika - D, teologija - D

Mentor: red. prof.dr. Metod Resman

NINA ŠAVLI

LJUBLJANA, 2010

POVZETEK

V diplomskem delu smo najprej pokazali teoretično razpravo o družini, vrstah družine in družbenih spremembah, ki vplivajo nanjo. Nato smo se osredotočili na odnos, ki je v družini najpomembnejši – starševstvo. Razdelali smo vloge in naloge posameznih članov v družini ter prišli do spoznanja, da je starševstvo odnos, ki je kljub biološki danosti, potreben vedno novega učenja in preverjanja. V drugem poglavju smo se osredotočili na odnos staršev in šole. Najprej smo posegli v zgodovino in pogledali razvoj sodelovanja šole s starši od začetka 19. stoletja pa vse do danes. Tretje poglavje nam je osvetlilo vlogo šolskega svetovalnega delavca pri delu s starši, nato pa smo se osredotočili na usposabljanje staršev za starševstvo. Pogledali smo si vprašanja potreb, ciljev in motivacije staršev za vključevanje v tovrstne programe. Nato smo podrobneje pogledali oblike dela s starši, vse od šolskih pa do nešolskih, od formalnih pa do neformalnih. Konkretno smo predstavili tudi nekatere ponudnike programov za starše pri nas. V empiričnem delu smo izvedli anketo za starše, kjer smo izvedeli, ali se starševstva učijo, kje se ga učijo, katerih oblik se udeležujejo, katere teme jih zanimajo ter kako vidijo vlogo šole in šolskega svetovalnega delavca pri pomoči starševstvu.

Ključne besede: starši, družina, učenje starševstva, šola, šolski svetovalni delavec.

ABSTRACT

In this thesis, we first showed the theoretical discussion about family, family types and social changes affecting it. We then focused on its most important relationship - parenting. We classified the roles and duties of family members and came to the conclusion that parenting is a relationship, that is, despite biological givenness, always in need of new training and examination. In the second chapter we focused on the relationship between parents and school. First, we intervened in history and took a look at the beginnings of cooperation between schools and parents, from the early 19th century up to today. The third chapter highlighted the role of a school counselor in working with parents, after which we focused on qualifying parents for parenting. We've looked at the questions of needs, goals and motivation of parents for participation in such programs. We then took a closer look at forms of working with parents, from school to non-school, from formal to informal. Concretely, we presented some providers of parenting programs in Slovenia. In the empirical part of the thesis, we conducted a survey to parents, through which we found out whether parents were learning parenting, where they were doing so and in which forms, what subjects interested them and how they saw schools' and school counselors' role in helping with parenting.

Key words: parents, family, fatherhood, motherhood, parenting training, school, school counselor.

KAZALO VSEBINE

POVZETEK.....	3
ABSTRACT.....	4
KAZALO VSEBINE	5
UVOD.....	1
TEORETIČNI DEL	2
1. DRUŽINA IN STARŠEVSTVO	2
1.1. Kaj je družina?	2
1.2. Družine danes.....	3
1.2.1. Enostarševske družine.....	9
1.2.2. Revne družine	11
1.2.3. Družine iz različnih kulturnih okolij.....	12
1.3. Kaj je starševstvo?	15
1.4. Vloge in naloge v družini.....	17
1.4.1. Očetovstvo	17
1.4.2. Materinstvo	18
1.4.3. Otroštvo.....	19
1.5. Zakaj učenje starševstva?.....	21
2. ŠOLA IN STARŠI.....	23
2.1. Zgodovina pogleda na odnos med starši in šolo na Slovenskem.....	23
2.1.1. 19. stoletje	24
2.1.2. 20. stoletje	25
2.2. Šola in starši danes.....	30
2.2.1. Združenja šole in staršev	32
3. ŠOLA, ŠOLSKI SVETOVALNI DELAVEC IN STARŠI.....	34
3.1. Ameriški koncepti (oblike) dela svetovalnih delavcev s starši za starševstvo.....	38
4. CILJI IN VSEBINE USPOSABLJANJA STARŠEV ZA STARŠEVSTVO.....	44
4.1. Aktualna vprašanja - potrebe po usposabljanju za starševstvo danes.....	46
4.2. Motivacija za vključevanje staršev v programe za starše	48

5. OBLIKE DELA S STARŠI	50
5.1 Izvenšolske oblike.....	51
5.1.1 Šole za starše.....	51
5.1.2. Skupnostno izobraževanje	53
5.1.3. Študijski krožki	54
5.1.4. Interesne skupine	54
5.1.5. Zakonska in družinska terapija	55
5.2. Šolske oblike.....	61
5.2.1 Roditeljski sestanki	61
5.2.2 Govorilne ure	62
5.3. Ponudba učenja starševstva pri nas danes.....	62
EMPIRIČNI DEL	63
1. Opredelitev raziskovalnega problema.....	63
1. 1. Namen raziskave in osnovni raziskovalni problem	63
1. 2 Raziskovalna vprašanja.....	63
1. 3. Raziskovalne hipoteze	65
2. Metodologija.....	66
2.1. Osnovna raziskovalna metoda	66
2.2. Seznam spremenljivk	66
2.3. Osnovna množica in vzorec	66
2.4. Postopek zbiranja podatkov	69
2.5. Postopek obdelave podatkov.....	69
2.6. Rezultati in interpretacija.....	70
ZAKLJUČEK	90
LITERATURA	94
PRILOGE.....	103

Moji otroci so postali moje korenine.

Ob njih sem, ranjeni možki, ozdravel.

*Kadar me pokličejo »očka«,
me po hrbtu vsakokrat radostno spreleti.*

Nepopisen občutek!

Nočem se navaditi na to, da me kličejo »očka«.

To je nekaj najlepšega na svetu

(Tim Guénard).

UVOD

Starševstvo je odnos, ki je v človeštvo zapisan že vse od začetka. Naloga vsake družine/družbe je vzgojiti otroka in mu pomagati odrasti v svet, v katerem bo on naprej prevzel vlogo vzgojitelja. V tem diplomskem delu se bomo osredotočili prav na vlogo staršev in skušali pokazati, kako ti danes opravljajo svojo nalogo, kako so zanje usposobljeni, kako in s čim jim družba pri tem lahko pomaga. Pri tem bomo glavni poudarek dali šoli in vlogi šolskega svetovalnega delavca, saj je šola edina institucija, ki zaradi šoloobveznosti otrok za nekaj let zajame vso populacijo staršev. Prav zaradi tega menimo, da je šola tisti prostor, ki omogoča delo s starši in je v veliki meri še neizkoriščen, a potreben potencial.

Ko govorimo o potrebnosti usposabljanja staršev za starševstvo izhajamo iz spreminjajočih se družbenih razmer, predvsem iz tega, da slog starševstva, ki ga je bila deležna generacija današnjih staršev, danes ne zadostuje več. Zato starši, ki ne reflektirajo svoje spremenjene vloge do otrok in zato nezavedno ponavljajo slog lastnih staršev, lahko doživljajo sebe kot neuspešne vzgojitelje. Ob množici socioloških dejavnikov in spreminjanju strukture družine vidimo, da so pred današnjimi starši novi izzivi, pri katerih pa lahko kmalu ostanejo sami in brez moči. Zato je naloga vzgojno-izobraževalnih institucij, da pomagajo s svojim znanjem tudi staršem in ne samo otrokom.

TEORETIČNI DEL

1. DRUŽINA IN STARŠEVSTVO

1.1. Kaj je družina?

Družina je in bo vedno ostala najpomembnejši del človeštva. Vsak se namreč rodi v družino, kakršna koli že je. Spreminjajo se njene oblike, nanjo vplivajo družbene spremembe, a njene naloge v bistvu ostajajo enake. V njej se konstruira otrokov prvi svet, iz nje kot z odskočne deske vstopa v svet. Življenje v družini je vedno preplet različnih dejavnikov in je izjemno pomembno za človekov razvoj. Gotovo pa družina potrebuje tudi pomoč na več ravneh, da bo njeno življenje kakovostno in za vse njene člane vir moči za življenje. »Družina živi in bo živela; kako bomo pa mi živeli v družini, je stvar naše odločitve.« (Klobučar v Ramovš 1995, str. 349). Na odločitev pa lahko vplivamo z osveščanjem, spreminjanjem, izobraževanjem, usposabljanjem.

Romanska oblika besede družina izhaja iz latinske oblike *famulus* (služabnik), ki v prvotnem smislu označuje tiste, ki živijo pod isto streho: krvno sorodstvo, vajence in služabnike. Sodobnejši pomen te besede je dvojen: hkrati pomeni sorodstvo in sobivanje (Jacobs 2002, str. 17). »Kjerkoli se rode otroci in živita skupaj najmanj dve generaciji ljudi, ki so krvno ali telesno življenjsko povezani (posvojitev), lahko govorimo o družini.« (Bergant 1981, str. 9).

Družina ima več funkcij:

- **Biološko - reproduktivna** izhaja iz človekove narave in je pomembna za preživetje človeške vrste. V tej funkciji so zajeta vsa teme in vprašanja kontracepcije, načrtovanja in uravnavanja rojstev otrok, v novejšem času pa tudi vprašanje spočetja (oploditev z biomedicinsko pomočjo, neplodnost, nadomestno materinstvo ipd.).
- **Čustvena:** Poleg bioloških vezi vežejo družino tudi čustvene. Pomembno je, da se v družini sme izražati vsa čustva, se o njih pogovarjati, jih predelovati, skratka z njimi obarvati družinsko življenje.

- **Ekonomska** funkcija v smislu skrbi za gmotno preživetje družine.
- **Pravna** izhaja iz družine kot posebne socialne skupnosti, ki jo določa in uravnava zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (Pšunder 1998, str. 9 - 13), ki ob upadanju sklepanja zakonskih zvez določa tudi dolžnosti izvenzakonskih partnerjev do otrok.

Družina je torej osnovna institucija zasebnega življenja, kjer se oblikuje večina za ljudi pomembnih socialnih odnosov. Od vseh socialnih skupin, v katerih živimo, se družina loči po tem, da smo v njo stalno vključeni, medtem ko smo v druge socialne skupine vključeni le za določen čas in vsebinsko omejeno (Nastran Ule 1993, str. 117).

Družino je treba obravnavati z vidika dialektične povezanosti in prepletenosti družine in družbe, oziroma situiranosti družine v družbo. Družina je torej pogoj, možnost in zagotovilo za obstoj in reprodukcijo družbe (Švajncer 2001).

Vsaka družina pa je poleg socialnega tudi čustveni sistem, ki je zaznamovan z določenim značajem, ki jo ločuje od ostalih družin. Tako poznamo odprte družine, kjer vladajo prijaznost, razumevanje, toplina, sprejemanje, zaprte družine, kjer ni dovoljeno izražati lastnih misli in čustev, konfliktne družine, družine, kjer se glasno govori in prepira, da jih slišijo vsi sosedje in na drugi strani vase zaprte družine, o katerih nihče ne ve nič. Družina je kot organski sistem, prepleten s posameznimi deli, vsak pa po svoje prispeva k stabilnosti tega sistema (Gostečnik 1999, str. 152 - 153).

1.2. Družine danes

Predstavljajmo si fiktiven primer srečanja skupine otrok v peskovniku 21. stoletja. Poimenujmo jih Ana, Anej, Aljaž, Asja, Aleks in Ajda, naj bodo prvošolčki, ki se po končanem pouku igrajo z mivko, ob robu peskovnika pa jih čakajo starši. Ana živi pri rejnikih in svojih bioloških staršev ne pozna, saj jo je mati dala v rejo takoj po rojstvu. Aneja opazuje mamica, s katero živi deček sam. Za očeta ne ve, saj je mati zanosila z umetno oploditvijo neznanega darovalca. Aljažu pomaha očka, ki še vedno preboleva smrt svoje žene v prometni nesreči. Na Asjo čakata dve mamici, ki živita v istospolni skupnosti, katere del je tudi deklica. Aleksa pride čakati očka, saj je to popoldne po odločbi sodišča po ločitvi otrok pri njemu. Zvečer ga pelje domov k njegovi materi, pri

kateri živi. Ajda pa iz peskovnika priteče k očku in mami, ki sta zakonca in njena biološka starša, zacelit popraskano koleno. Usposabljanje za starše mora torej zajeti vse starše in ta skupina je vedno bolj raznolika. Če je bila družina kot Ajdina včasih edina možna, nam razmere danes kažejo, da temu ni tako. Ni več enotne ureditve družine, posledično ni več njene stabilnosti, kakršno je zagotavljala ena in edina oblika in ureditev družinskega življenja.

V tem pogledu je stabilnost družinske institucije na zahodu veljala nekje do srede 20. stoletja. Člani ene družine, razširjene ali jedrne, so živeli po zaselkih, vaseh in mestnih četrtih na istem prostoru. Tako so vsakdanji stiki med otroki in odraslimi tkali mrežo družinskih in družbenih vezi, v katerih je vzgoja otrok pomenila prenašanje znanj in praks preko posnemanja. Kljub temu pa je bila taka okolica premalo pozorna na otroka kot takega (Jacobs 2002, str. 16 - 18). V drugi polovici 20. stoletja so se začele hitre in temeljite spremembe, ki so vplivale na način življenja. V nekaj desetletjih se je svet goste koherentne mreže spremenil v nestabilen, razkosan in pregrajen svet, v katerem ni več družbenih vezi, ki bi zagotavljale varnost in moč za preživetje. Anonimnost, individualizem, družbeni napredek, mreža tehničnih povezav, a obenem osamljenost kažejo podobo današnje kaotične družbe. Razpad mreže družbenih vezi je dosegel tudi institucije, med njimi tudi družino. Stare mreže razpadajo, se preoblikujejo in nastajajo nove.

Čeprav so sorodstvene mreže v veliki meri pretrgane, si je treba prizadevati, da se ne bi prekinil stalen proces pogovarjanja, ki se uresničuje prek teh mrež. Niti sorodstvenih mrež, niti ranjenih družin ni mogoče v celoti dopolniti ali nadomestiti z »umetnimi«
tvorbami (kot so stanovanjske skupine, skupine za samopomoč staršev, zakonske skupine, šole za starše, ...), lahko pa razvijemo občutljivost za vse tisto, kar je od nekdanje mreže ostalo. Le ob pogovoru, izmenjavi izkušenj in konceptov o družini je prava pomoč družinskemu življenju, ki bo človeku nudilo varnost in izpolnitev lastnega življenja (Stritih Možina 1995, str. 319 - 320). V tem vidimo pomembnost usposabljanja za starševstvo. Človek namreč potrebuje intimen prostor z drugimi, kjer bo uresničen in bo lahko zadovoljeval svoje potrebe po pripadnosti, varnosti, ... skratka biti z drugim. Starši pa so prvi, ki otroku tak prostor omogočajo oziroma mu ga morajo omogočiti.

Na družinsko življenje je v zadnjih sto letih vplival tudi razvoj znanosti. Smrtnost novorojenčkov in majhnih otrok je z napredkom znanosti in higijene ter s povečano skrbjo za ženske med nosečnostjo in porodom zelo upadla. Človek zaradi novih zdravil lažje

premaga različne bolezni, s tem se mu daljša življenjska doba. Poleg tega Evropa preživlja dolgotrajno obdobje miru in ni več odhajanja moških v vojno in umiranja mladih tam. Znatno se je povečala kupna moč in zvišala življenjska raven. Na družino so izjemno vplivale selitve kmečkega prebivalstva v mesta, saj so se s tem ločile generacije. Mladi pari so se naenkrat znašli sami v cvetočih urbaniziranih anonimnih mestih, hkrati pa so sami ostajali tudi starejši ljudje na podeželju. Pravo revolucijo v družinskem življenju je povzročila tudi kontracepcija, saj je bila večina otrok kar naenkrat želenih in načrtovanih, s tem pa se je spremenil tudi odnos staršev do njih. Želje, pričakovanja, skrb in ljubezen so bile veliko večje kot prej do otrok v številnejših družinah, ki so se rojevali na svet po naravnem zaporedju. Obenem se je višala tudi starost žensk ob prvi nosečnosti, saj so se jim odprle možnosti za študij in poklicno kariero (Jacobs 2002, str. 30 – 32).

Spremembam so podvrženi tudi odnosi v družini. Spreminjanje vrednot in norm, ki temeljijo na tradicionalni avtoriteti patriarhalne družbe, v demokratične odnose in vrednote je ena najtežjih nalog današnje družine. Opuščanje starega in iskanje novega je že samo po sebi stresna situacija. V demokratičnem okolju se mora družina naučiti reševati konflikte, soodločati, se pogovarjati, ... (Čaćinovič Vogrinčič 1998, str. 176 - 177). Vsega tega pa se je potrebno naučiti. Starševstvo je tudi socialna kategorija in ni vrojeno, zato se ga je potrebno vedno na novo učiti. Z drugimi besedami bi lahko rekli, da morajo starši rasti z otrokom, se ob njem razvijati in se učiti, kaj pomeni biti starš.

Iz današnje podobe družinskega življenja pri nas izhajajo tudi potrebe usposabljanja staršev za starševstvo. Naš prostor v spremembah v družini ni izjema. Po zadnjem popisu leta 2002 večina Slovencev (78%) živi v družinah. Statistični urad, ki v popisih zbira podatke o prebivalstvu, družino opredeljuje kot »življenjsko skupnost staršev (obeh ali enega) in otrok, ki živijo v istem gospodinjstvu. Starost otrok ni omejena, vendar pa ti tedaj nimajo svoje družine oziroma ne živijo v zunajzakonski skupnosti. Družina sta lahko tudi samo mož in žena oziroma partnerja, ki živita brez otrok v zunajzakonski skupnosti. Glede na položaj posameznih članov v družini so družine razvrščene takole:

- zakonski par brez otrok
- zakonski par z otroki
- mati z otroki
- oče z otroki
- zunajzakonska partnerja brez otrok
- zunajzakonska partnerja z otroki« (Vertot 2008)

Tabela 1: *Družine po tipu v Sloveniji, kot ga je prikazal popis 2002*

Skupaj	Zakonski par z otroki	Zakonski par brez otrok	Mati z otroki	Zunajzakonska partnerja z otroki	Oče z otroki	Zunajzakonska partnerja brez otrok
555.945	294.726	114.835	89.683	29.285	14.609	12.807
100%	53%	20,6%	16,2%	5,3%	2,6%	2,3%

(SI-STAT ... 2008)

Kot je razvidno iz sledeče tabele, je po podatkih iz leta 2002 pri nas malo več kot polovica vseh družin sestavljenih iz zakoncev in otrok, petina je zakoncev brez otrok, sledijo enostarševske družine z materjo, zunajzakonska partnerja z otroki, oče z otroki in zunajzakonska partnerja brez otrok.

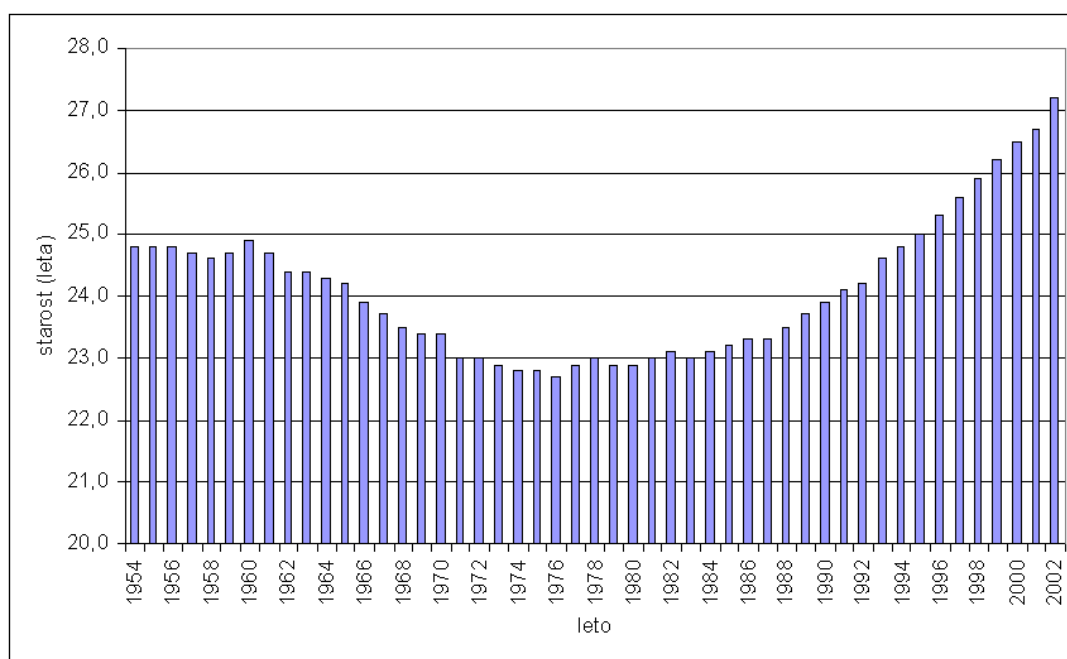
Med družinami z otroki prevladujejo družine z enim otrokom (48,6 %), sledijo družine z dvema otrokoma (42,5 %) in družine s tremi ali več otroki (8,9 %). Leta 2002 je bilo med vsemi živorojenimi otroki 40,2 % rojenih v izvenzakonskih skupnostih (SI-STAT ... 2008).

Posebnost družinskega življenja danes je tudi izrazito naraščanje razvez zakonskih zvez. Na 1000 zakonskih zvez je namreč skoraj polovica razvez. Skladno s tem upada število porok, naraščajo pa zunajzakonske skupnosti, kar je trend tudi v Evropi. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije iz leta 2005 je bilo v naši državi sklenjenih manj kot 6000 porok, kar je le 2,9 poroke na 1000 prebivalcev (Potočnik 2007).

V zadnjih dvajsetih letih se povečuje delež otrok, rojenih neporočenim materam. V letu 2006 je ta znašal 47,2 % (Slovenski baby ... 2007), leto kasneje pa 50,8 % (SI STAT ... 2008).

Prav tako se zvišuje starost mater ob rojstvu prvega otroka. Neporočene ženske, ki so v letu 2002 prvič postale mame, so rodile v povprečju leto in pol mlajše od poročenih. Njihova povprečna starost je bila 26,5 leta, povprečna starost poročenih mater pa je bila 28 let.

Tabela 2: *Povprečna starost matere ob rojstvu prvega otroka v Sloveniji, 1954 – 2002*

(Vir: SI-STAT ... 2007).

Zadnji popis prebivalstva v Sloveniji glede družin ugotavlja:

- Število družin se povečuje, a so manjše.
- Najpogostejši tip družine je poročen par z otroki, vendar le nekaj več kot polovica vseh družin (53 %). Vzporedno s tem namreč raste delež izvenzakonskih skupnosti.
- Slaba petina (19 %) vseh družin so enostarševske družine. V skoraj polovici teh enostarševskih družin sta mama oz. oče starejša od 50 let. To je posledica dejstva, da pogosto otrok, ki si ne ustvari svoje družine, ostane s staršem in skrbi zanj.
- Skoraj četrtina družin je brez otrok oziroma otroci ne živijo več s starši. Večino teh družin predstavljajo starejši poročeni katerih otroci so zapustili

družino staršev in si ustvarili svojo in/ali zaživali v lastnem gospodinjstvu. Tu gre za dejstvo staranja slovenskega prebivalstva.

- Povprečna družina z otroki ima 3,4 člana.
- Največja družina je ob popisu imela 11 otrok.
- Mladi čedalje pozneje zapuščajo dom.

V Sloveniji je več kot družin s predšolskimi otroki družin, v katerih so vsi otroci starejši od 25 let – taka je vsaka peta družina z otroki. Mladi v Sloveniji vedno pozneje zapuščajo dom staršev. V starosti med 25. in 29. let živi doma s starši namreč še polovica otrok; med temi je več fantov kot deklet, ker si te prej oblikujejo svojo družino. V starosti 25 let ima svojo družino že polovica žensk, v starosti 29 let pa že tri četrtine. Med moškimi v starosti 29 let pa jih polovica še živi skupaj s starši ali pa se je k staršem vrnila (Družine v Sloveniji 2002).

Trend v Sloveniji je torej enak kot v Evropi: intenzivna pluralizacija družinskih oblik in družinskih življenjskih stilov, upadanje rodnosti, izgubljanje socialnega statusa in pomena formalizirane zakonske zveze, naraščanje števila razvez, zviševanje števila enostarševskih družin in reorganiziranih (dopolnjenih) družin ter podaljševanje časovnega obdobja prehoda iz družine staršev v lastno družino (Rener, Švab 1996, str. 42). Ti različni tipi družin pomenijo nove oblike družinskega življenja, kar pa vpliva tudi na doživljanje in opravljanje starševstva, odnos staršev do otrok in tudi na sodelovanje staršev s šolo.

Družina tudi nikoli ni bila imuna pred ostalimi stiskami kot so alkoholizem, različno nasilje, smrt, zasvojenosti, nezvestoba, čustvena hladnost, sovraštvo, nesprejetost, bolezen, neplodnost, ...

Vendar kljub vsemu ostajata vrednoti partnerstva in družinskega življenja pri mladih visoko na lestvici (Nastran Ule 1996, str. 242 – 243). Predvsem opazna je sprememba vrednot v zadnjem desetletju. Na začetku devetdesetih let so bile najbolj zaželeni vrednote pri mladih predvsem karierno - materialne vrednote, kot so ekonomska varnost, zaposlitev, mir in varnost. V letu 2000 pa na vrh vrednot mladih pride zdravje, družinsko življenje, prijateljstvo. Predvsem so se mladi najbrž pod vplivom staršev, medijev in oglaševalske industrije iz javnosti preusmerili v zasebnost (Blazinšek 2009).

1.2.1. Enostarševske družine

Tako družba kot šola se srečujeta z vedno večjimi **enostarševskimi družinami**, v katerih so otroci

- otroci razvezancev ali
- nezakonski otroci, ki živijo z enim od staršev ali
- otroci vdovcev.

Razveza staršev potrdi že obstoječo notranjo stisko družine, ki je pripeljala do notranjega razpada. Za otroka je zelo krivično in bočeče, če nedolžen je otrok postane tarča nesoglasji med staršema.

V enostarševskih družinah otroku gotovo manjka model enega starša, ki ga v polnosti drugi starš ne more nadomestiti, to pa še ne pomeni, da so take družine obsojene na propad. Otroci gotovo za vedno ostanejo s to krivico, ki se jim je zgodila, a oče/mama, kljub temu, da ne živijo več skupaj, bo za vedno ostal njihov starš. Ti otroci svojo stisko pogosto odražajo tudi v šoli, bodisi da naenkrat popustijo pri šolskem delu, se zaprejo vase, izražajo psihosomatske motnje ipd. Poleg bolečih občutji enostarševske družine pogosto prizadene tudi socialna stiska.

Problem starševstva v takih družinah je najprej ureditev skrbništva nad otroki. V praksi se največkrat izvajata deljeno skrbništvo, ko je otrok pri vsakem od staršev polovico časa oziroma »mehko« prehaja od enega do drugega, ter skrbništvo, ki je dodeljeno enemu od staršev, najpogosteje materi. Leta 2007 je bilo štiri petine otrok dodeljenih v skrbništvo materam, 11,7 % obema staršema in 6,2 % očetom. »Veliko je primerov, ko zaradi ranjenega enega enega od staršev na sodiščih divja pravi boj za skrbništvo nad otroki.« ugotavlja ustanoviteljica društva Starševstvo plus za enostarševske družine Katarina Žarki (Milič 2008). Sprti starši velikokrat tudi ovirajo postopke - ne spoštujejo na primer rokov za stike, vlagajo tožbe za oviranje stikov, čeprav za to nimajo pravne podlage, zahtevajo predodelitev otroka, ker se ne strinjajo z višino preživnine, in podobno. »V takšnih primerih bi bilo za otroka najbolje, da bi ga vzeli iz začaranega kroga ter starše prisilili k streznitvi in odraslemu ravnanju.« svetuje Žarkijeva (Milič 2008).

Naslednji pravni problem je delitev premoženja. Prav pri delitvi tem se največkrat zatakne. Najbolje je seveda, da si partnerja ob ločitvi vse premoženje pravično razdelita, a

prakse kažejo na veliko nepravilnosti pri tem. Izkušnje društva za enostarševske družine kažejo, da se v zakonih, kjer je recimo mož zasebnik in žena skrbi za dom in otroke, dogaja, da mož, ki je med trajanjem zakona zaslužil več, zahteva nesorazmerno večji delež premoženja oziroma ga takrat, ko se ločitev pripravlja, prepisuje na svoje sorodnike, prijatelje, novega partnerja in druge. To pomeni, da mož uradno nima ničesar, razen svojega s.p., neuradno pa ima ogromno premoženja. Mamam v takih primerih pa ne preostane drugega, kot da gredo z otroki iz družinskih hiš ali stanovanj k svoji primarni družini, v najem ali v varno hišo. Reševanje težav, ki nastanejo ob delitvi premoženja, je naporno in predvsem dolgotrajno, saj se takšni postopki lahko zavlečejo za več let, celo desetletij, medtem pa morata nekdanja partnerja in otroci živeti naprej, včasih celo pod isto streho. Rešitev so lahko v zadnjem času vse bolj pogoste mediacije, pri katerih se postopek hitreje in tudi ceneje konča. Prav bi bilo tudi, da ob razvezi vsak starš krije polovico stroškov, ki nastanejo v povezavi z otrokom. Kljub temu, da se pri določanju višine preživnine upoštevajo status plačnika (ali je zaposlen ali nezaposlen), njegovi stroški in podobno, tudi pri tem prihaja do ekstremnih in absurdnih manipulacij. To področje je v bistvu še povsem neurejeno in prepuščeno odločitvam socialnih delavcev, sodnikov in staršev (Milič 2009).

Enostarševske družine si morajo najprej urediti svoj novi položaj, ki je nastal izgubi enega od staršev. Tako morajo vdove/vdovci skupaj z otroki najprej predelati bolečino ob smrti partnerja, poskrbeti za gmotno stanje družine, šele nato se lahko ukvarjajo z vprašanji starševstva. Enako je v enostarševskih družinah. Dokler se zapletajo z vprašanji skrbništva, preživnin ipd., ne bodo čutili potrebe, ne volje in motivacije za kakršnekoli programe usposabljanja staršev. Ob tem je verjetno res smiselno zastaviti programe za specifične skupine staršev, kot pri nas recimo društvo Hospic pomaga staršem vdovcem, društvo Starševstvo plus pa nudi pravno, psihološko, socialno in prijateljsko podporo in pomoč vsem staršem v enostarševskih družinah. Tudi šola mora biti ob sodelovanju s starši pozorna in občutljiva za enostarševske družine. Za otroka, ki živi z enim od staršev, so lahko boleče že majhne stvari, na primer da mora v šolo prinesiti podpis obeh staršev, razne grožnje v smislu »Oče naj pride v šolo.«, da ne omenjamo nasilja in poniževanja med vrstniki.

1.2.2. Revne družine

Socialna stiska globoko prizadene življenje družine. Potreba po preživetju izrazito prevlada nad drugimi in na račun tega ostanejo ostale potrebe nepomembne. To je izjemno boleče pa tudi ponižujoče do družinskih članov, ki se prebijajo iz dneva v dan ali pa živijo v človeka nevrednih življenjskih razmerah. Kako naj oče, ki je v dolgovih in gara za majhen zaslužek do večera razmišlja o ljubezni in sočutju do svojih otrok? Kako naj se otrok, ki mu mati zjutraj nima dati drugega za zajtrk kot nesladkan čaj, v šoli posveti učenju? In to ni primer izpred stotih let, ampak se dogaja danes, na žalost tudi v Sloveniji. Starši, ki se spopadajo s socialno stisko, tudi ne razmišljajo o usposabljanju za starševstvo, saj jim je na prvem mestu skrb za ekonomsko preživetje. Pa tudi če razmišljajo, nimajo sredstev, da bi si ga privoščili. Pri tem ne mislimo na plačljive programe, ampak na drobne vsakdanje stroške, ki za človeka v socialni stiski predstavljajo problem (avtomobil, gorivo, knjige, članarina za knjižnico, računalnik, priključek za internet,...). Prav tako so žrtve tega otroci, ki nimajo pravih možnosti in pogojev za ekonomsko varno življenje in za dostojno šolanje.

Revne družine lahko razdelimo v več skupin:

- »Navidezno revne«- skupina družin, ki zelo dobro pozna zakonsko določene pravice do socialnih pomoči in olajšav, ki izhajajo iz njihovega statusa in jih tudi v celoti uveljavljajo. Ne prikazujejo svojega dejanskega socialnega položaja.
- »Resnično revne« - predstavljajo največji del revnih družin. Zaznamuje jih ena do več oblik socialne izključenosti hkrati (poleg nizkih dohodkov ali brezposelnosti, še nizek stanovanjski standard, slabo zdravstveno stanje...).
- »Nevidno revne« – skupina družin, ki ne pozna svojih pravic, jih ne zna uveljavljati, se ne počuti zadosti revne, da bi zaprosili za pomoč ali pa se svojega položaja sramujejo.
- »Revne zaposlene« oziroma skupina, ki s svojimi dohodki presega cenzuse za dodelitev socialne pomoči, a je njihov socialni položaj ogrožen ali celo slabši od

položaja upravičencev do pomoči. To je najhitreje naraščajoča skupina ljudi (Črnak Meglič 2004).

Ob naraščajočih gospodarskih problemih je in bo vse več tudi revščine. Tako bosta tako družba kot šola morali postajati vse bolj občutljivi na ta problem in najti ustrezne ukrepe. Probleme z revščino, ki se dotikajo šole, rešuje država z različnimi ukrepi, ki staršem olajšajo stroške šolanja otroka (učbeniški skladi, subvencionirana prehrana, ...).

Vse to je povezano s problemom dela staršev z otroki, s starševstvom. Obremenjenost staršev s problemi preživetja potiska skrb za otroka v ozadje.

Obenem pa šola z ustreznim ravnanjem in poznavanjem družinskih razmer lahko predstavlja tisti varovalni dejavnik, ki pomeni osnovo normalizacije otroka. Šola namreč učenca lahko zavaruje pred učinki revščine. Dobra šolska izkušnja je namreč varovalni dejavnik (zlasti otrokova uspešnost v šoli ali vsaj uspešnost pri enem predmetu oz. dejavnosti, dobri odnosi v šoli, pozitivna samopodoba,...), saj dobro počutje učenca v šoli lahko kompenzira marsikatero neugodno okoliščino, kateri je otrok izpostavljen doma (Kalin idr. 2009, str. 103).

1.2.3. Družine iz različnih kulturnih okolij

Družina je tudi socialna skupnost, ki živi po določenih vrednotah in jih prenaša naprej na nove generacije. Različne kulture pomenijo različne vrednote družin in družinskega življenja. Zaradi preseljevanja in sobivanja različnih kultur na enem prostoru poznamo in se srečujemo tudi z razlikami v vzgoji in družinskem življenju v enem družbenem prostoru. Vse to mora upoštevati tudi šola, saj so vanjo vključeni otroci iz različnih kulturnih okolij. Če želi nagovoriti njihove starše, mora poznati njihovo kulturno okolje ter pogled na otroka in družino.

Dejstvo je, da se zaradi migracijskih pretokov in vse večje mobilnosti ljudi šola in vrtec srečujeta in se bosta še srečevala s kulturno pestro populacijo otrok in staršev, kar predstavlja nov izziv. Šola naj bi sledila pedagoškemu načelu interkulturalnosti, ki usposablja za življenje v multikulturni skupnosti, hkrati pa naj bi pomagala priseljenim učencem pomagati najti svoje mesto v novem okolju (Kalin idr. 2009, str. 103).

V nekaterih predelih Slovenije se zaradi prisotnosti romskih skupnosti vse več govori o vzgoji in izobraževanju Romov. Šole iščejo različne možnosti in poti približati se romskim otrokom in staršem. Ob tem se zavedajo, da morajo njihovo kulturo najprej poznati.

Glede družinskega življenja je za **romske družine** značilno sobivanje različnih generacij, kar je v zahodni kulturi skorajda že redkost. Družina je pravzaprav organizacijska os romske skupnosti in gospodarstva. Razširjena skupina se naseljuje skupaj, potuje skupaj, pogosto člani skupaj sodelujejo pri poslu in enotno nastopajo v razmerju do drugih romskih skupin. V družini imajo starejši člani poseben položaj starešine. So najpomembnejši člani družine in rešujejo probleme in spore. To pomeni, da imajo romske družine patriarhalno ureditev (Hrženjak 2002, str. 6). V njihovem primeru gotovo ne bodo šli k šolskemu svetovalnemu delavcu po pomoč in nasvet pri vzgojnih problemih, ampak jih bodo rešili sami znotraj njihove skupnosti.

Glede vzgoje romskih otrok šolski delavci opažajo, da otroci prihajajo iz okolja, kjer jih vzgajajo brez postavljanja meja oz. so meje določene glede na trenutno razpoloženje staršev ali glede na konkretne okoliščine. Romski otroci in njihovi starši prav tako večinoma ne znajo obvladovati svojih čustev, zato se pogosto z neprimernim, agresivnim vedenjem odzovejo na določene situacije. Takšna vedenja se kažejo v vseh odnosih: med vrstniki, med starši in otroki, med vzgojitelji in otroki in med starši ter vzgojitelji (Korošec 2006). Tako prihaja do konfliktov v srečanju Romov s šolo. Vendar glede na to, da živijo v novem kulturnem okolju, morajo sprejeti temeljne norme in vrednote, da je sodelovanje sploh mogoče. Tako je pogoj za kakršno koli šolsko delo z otroki in njihovimi starši znanje slovenskega jezika.

Problem predstavlja tudi njihov odnos do izobraževanja. Romskim staršem namreč institucionalno izobraževanje ne predstavlja vrednote oziroma nekaj ključnega za posameznikov napredek v družbi. Resen problem tako predstavlja pogosto izostajanje romskih otrok od pouka, saj učenci zgubijo stik s šolo, pozabijo že osvojeno znanje, zaznavne so socializacijske spremembe, ki pomembno vplivajo in celo onemogočajo izpeljevanje njihove vzgoje in izobraževanja. Romske skupnosti namreč dajejo prednost ohranjanju običajev in zato dogodki, ki se nenehno odvijajo v romskem naselju (običaji ob smrti, krstih, drugih praznovanjih, vraževerje, mladoletno starševstvo, razprtije ...) pomembno vplivajo na manjši šolski obisk (Picek 2006). Družba ugotavlja, da se mora

načrtno lotiti vzgoje in izobraževanja Romov, če želi doseči dobre rezultate. Tako je pri nas Ministrstvo za šolstvo in šport v letošnjem šolskem letu razpisalo projekt Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje, v katerem sodeluje 37 slovenskih osnovnih šol in vrtcev. Projekt delno financira Evropski socialni sklad, koordinira pa ga Romska zveza Slovenije. Program vsebuje:

1. vključevanje primerov dobre prakse v pouk;
2. izdaja šolskega romskega časopisa,
3. razpis za skupni romski časopis,
4. obeležitev dneva Romov na šoli,
5. romska folklor kot interesna dejavnost,
6. vključevanje romskega pomočnika v VIZ delo,
7. izobraževanje za romske starše (Zelko 2008).

Šole, ki vključujejo tudi romske otroke, vedno bolj spoznavajo pomen dela s starši. Pri tem pa naletijo na zelo težek problem, saj imajo starši svoj odnos do šole in vzgoje, ki pa ga ni lahko spremeniti. Do šole so pogosto nezaupljivi, kot Romi pa so še družbeno marginalizirani. Živijo v slabih nastanitvenih pogojih, ki vplivajo na zdravstveno stanje in tudi na izobraževanje otrok. Tu gre za začaran krog: romski starši ne cenijo izobraževanja, romski otroci niso deležni ustreznega izobraževanja in so posledično na trgu delovne sile v slabšem položaju. Med vzroki za osip in šolske neuspehe romskih učencev je tudi visoka stopnja nepismenosti njihovih staršev. Zato je tudi odrasli generaciji potrebno ponuditi - čeprav z zamudo – priložnost, da pridobijo temeljno izobrazbo, seveda, če si to želijo (Hammarberg 2007). Vedno več je institucij, ki se ukvarjajo z romsko problematiko; izvajajo učno pomoč, socialne igre, ustvarjalne delavnice, športne in družabne dejavnosti. Poleg tega je vedno več programov tudi za romske starše, npr. šola za romske starše, ki vključuje šest srečanj na temo zdravstvene preventive, vzgoje in izobraževanja, predstavitve psihosocialne dobrobiti in nasilja v družini (STA 2009). Ob vsem tem pa se gradi strpnost, solidarnost in medkulturni dialog.

Romi so izrazita kulturna skupina, ki se težje asimilira. Veliko pa je še drugih kulturnih skupin, ki pa večinoma že sprejemajo vrednote in norme družbe, v katero so se priselili, ob enem pa v družinskem okolju živijo svoje vrednote. Tako je na primer za nekatere družine priseljencev iz držav bivše Jugoslavije značilna patriarhalna ureditev. Spomnim

se primera nekega bosanskega dijaka, ki je pri nas kot sin priseljencev obiskoval srednjo šolo, na kateri sem vodila delavnice o družini in partnerstvu. Ob pogovoru o tem, kako starši sprejmejo dekle/fanta, ki ga ima otrok, je fant izjavil, da če njegovo dekle ne bi bilo všeč njegovi družini, bi šla narazen in bi poiskal drugo.

Na delo s starši gotovo vpliva tudi to, iz kakšnega kulturnega okolja prihajajo. Pri delu z njimi je treba najti pravo mejo ohranjanja njihove kulture vzgajanja otrok in učenja temeljnih zakonitosti in vrednot nove kulture.

1.3. Kaj je starševstvo?

Starševstvo je kompleksna in odgovorna vloga, saj je odraslima osebama zaupan nebogljjen otrok, ki je od začetka od njiju biološko, čustveno, finančno itd. odvisen. Starševstvo je odnos do otroka, ki je rezultat spleta okoliščin: odnosa staršev, socialno – ekonomskih razmer, veččin staršev, vrednot ...

Na starševstvo zato gledamo iz več vidikov.

- Formalno – pravno:

V skladu s slovenskim zakonom o Zakonski zvezi in družinskih razmerjih imajo starši pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, s svojim delom in dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok. Zaradi zdrave rasti, skladnega osebostnega razvoja in usposobitve za samostojno življenje in delo imajo starši pravice in dolžnosti, da skrbijo za življenje, osebostni razvoj, pravice in koristi svojih mladoletnih otrok. Te pravice in dolžnosti sestavljajo roditeljsko pravico, ki pripada skupaj očetu in materi. Starši, druge osebe, državni organi ter nosilci javnih pooblastil morajo v vseh dejavnostih in postopkih v zvezi z otrokom skrbeti za otrokovo korist. Zakon pravi, da starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe z ravnanjem, ki ga okolje sprejema in odobrava in ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka ob upoštevanju njegove osebnosti in želja (Zakon o zakonski zvezi... 2004).

- Sociološko:

Družina je sociološko opredeljena kot skupnost staršev in otrok, bodisi, da so njihovi biološki starši, posvojitelji ali rejniki. Starševstvo kot pomembna družbena vloga, ki pripomore k rasti družbe, s tem, da vzgoji otroke in jih pripravi na življenje v družbi, kjer bodo oni naprej prevzemali vlogo vzgojiteljev. Starša sta torej nosilca in akterja otrokove primarne socializacije.

- Psihološko:

Starševstvo je na eni strani vir rasti za moškega in žensko, na drugi strani pa odraz njune zrelosti in sposobnosti za sprejemanje odgovornosti zase in za druge ter sposobnosti začutiti sebe in drugega. Starševstvo zahteva izrazite organizacijske sposobnosti, sposobnost regulacije čutenja, sposobnost empatije do sebe in drugega, zvestobo, potrpežljivost, odgovornost, sprejemanje sebe in drugega ter soočanje s svojimi notranje psihičnimi vsebinami, vzorci odnosov, izvorno družino ter preseganje in razreševanje teh vezi (Kompan Erzar 2003, str. 111 - 112). Starševski odnos je torej odnos staršev do otroka in je brezpogojen v smislu, da je otrok vedno njun, ne glede na spol, značaj, zdravje, ... (Gostečnik v Hendrix 2006). Noben drug medosebni odnos ni brezpogojen. To pomeni, da je staršu ljubezen in skrb za otroka na prvem mestu in ne postavlja pogojev v smislu: «Imel te bom rad, če mi boš ti to ljubezen vračal.» V nefunkcionalnih in patoloških situacijah pa seveda pride tudi do skrajnosti kot so detomori, zavrženost otrok, nesprejemanje, pretepanje, zlorabe ipd.

Psihološko gledano sta starša vedno zaznamovana s starševstvom svojih staršev, ki se jima ob lastnem otroku ponovno odvija. Tako sta postavljena pred nalogo na novo ovrednotiti svoj stil starševstva, svoj odnos do otrok. Starševstvo je odnos, ki se stalno spreminja in raste, skupaj z otrokovim razvojem. Obenem je odnos, ki omogoča staršem soočiti se z izkušnjami lastnega otroštva in ne prenašati čustvenih ran naprej na svoje otroke.

- Pedagoško

Družina je bila vedno pojmovana kot prva vzgojiteljica otrok in tako središče vzgoje.

Družina je edina od vzgojnih dejavnikov, ki funkcionalno uresničuje najbolj pristno in izvirno vrednotno komunikacijo človek-človek in je zato »najbolj funkcionalno in najbolj socialno-humano, to je antropološko zasnovano in uresničuje se središče vzgoje oz. vzgajanja mladih rodov.« (Pediček 1995, str. 260). Otrok je najprej del družine, zato se vsaka vzgoja začne v družini. Skozi zgodovino so se spreminjali stili vzgajanja (od avtoritativnih do permisivnih), nosilci vzgajanja v družini (oče kot glavna avtoriteta vzgoje, odsoten oče in vzgoja na ramenih matere) in seveda vrednote, za katere se je vzgajalo (pridnost, ubogljivost, poslušnost, ...). Pri starših kot vzgojiteljih je izrednega pomena doslednost in skladnost v vzgoji. To pomeni, da imata enake vzgojne cilje, drugače njuna vzgoja ne bo uspešna, saj bo otrok vedno razdvojen in ne bo vedel, kako naj se pravzaprav obnaša.

- Moralno

Vsaka družina živi po določenih vrednotah in jih prenaša naprej. Poleg biološke in socialne dimenzije sega osebnost človeka še v sfero duhovne dimenzije, ki jo sestavljajo osebnostni cilji, vrednote, ideali, kultura, morala in etika. Starša sta otroku posredovalca tudi te dimenzije. Pomembnost tega nam pokažejo družbene razmere destabiliziranih družinskih odnosov – tam, kjer odpove družina, tam se začne katastrofa posameznika in družbe (Musek 1995, str. 191 - 195), tudi moralnem smislu. Starša sta otroku prvi zgled morale in etike in sta moralno in etično dolžna skrbeti in vzgajati otroka.

1.4. Vloge in naloge v družini

1.4.1. Očetovstvo

Oče je steber družine, tisti, ki predstavlja varnost in stabilnost za celotno družino. Je tisti, ki svojim otrokom posreduje pogum in občutek, da so sposobni iti v svet (Gostečnik 1999, str. 107). Slovenci smo v preteklosti dolgo živeli brez očetov, brez moških, saj so se borili na tujih frontah. Ob miru, stabilnosti in socialnih spremembah so očetje danes več

doma. To pomeni zanje izziv, kako spet najti svojo vlogo. Tradicionalna hierarhično visoka vloga očeta in podrejene matere ter otrok je padla. Moški danes je torej pred nalogo najti nov model očeta, ki zahteva vzajemnost obeh staršev. Najti mora svoja čutenja, sočustvovanje, vživljanje v drugega,... (Gostečnik v Gržan 2000, str. 104 – 105). Njegova vloga je torej nepogrešljiva. Ne samo pri spočetju, temveč tudi pri negi in vzgoji otroka. Raziskave potrjujejo, da se v družinah, kjer je bil oče aktiven pri negi in skrbi za prvega otroka, lažje odločijo za naslednjega otroka. O tem govori tudi slovenska državna statistika, saj so deleži očetov, ki koristijo očetovski dopust najvišji v Vzhodni Sloveniji, kjer je tudi rodnost najvišja. Če ostanemo še pri statistiki – povprečen slovenski moški se 12 minut dnevno ukvarja s svojimi otroki in se s tem uvršča v spodnjo polovico držav Evropske unije. Kljub vsemu pa so današnji očetje veliko bolj vključeni v nego in skrb za otroke, kot pa so bili njihovi očetje, ki so bili zgolj hranitelji družine. Vedno več moških je prisotnih pri porodu, vse bolj izkoriščajo tudi zakonsko določen 15 dnevni očetovski dopust in dopust za nego in varstvo. Tudi v Sloveniji se je pričel proces aktivnega očetovstva, čeprav skromno in počasi (Zveza družin 2008).

Ker je bila vloga očeta nekaj generacij nazaj biti hranitelj družine zgolj v ekonomskem smislu, je za današnje očete izziv biti oče tako, kot njihovi očetje/dedje niso bili. Ker sta v veliki večini oba starša zaposlena, je očetova funkcija kot tistega, na čigar plečih je ekonomsko preživetje družine prepolovljena. Mislim, da je edini odgovor na vprašanje, kako biti oče, odgovor na to, kaj smo v preteklosti pogrešali pri očetih. Tukaj so vsi odgovori, kako je danes oče lahko aktiven član družine. Ko ugotovi, kaj je družba v preteklosti pogrešala pri očetih oz. reflektira vlogo očeta v svoji osebni zgodovini, bo lahko sam to na novo uresničil, začeni z deljenjem gospodinjskih opravil in skrbi za vzgojo otrok, do preživljanja časa z otroki, pogovarjanja z ženo in otroki, izražanja čustev, ... ipd. V tem bo presegel nezadovoljivo in nepopolno vlogo očeta nekdanj in izpolnil sebe in svojo družino.

1.4.2. Materinstvo

Če se mora oče svojega očetovstva na nek način priučiti, je v žensko materinstvo položeno na drugačen način že v njeno naravo. S spočetjem, nosečnostjo in porodom se med njo in otrokom splete naravna vez, ki je neminljiva in ju spremlja vse življenje.

Mati je srce družine, je tista, ki otroka brezpogojno ljubi, ga sprejema, mu daje nežnost in ljubezen. Je tista, ki zna začititi svojega otroka, njegove potrebe in stiske in nikoli ne izgubi upanja vanj. Lahko bi rekli, da ona otroka s porodom privede na svet, oče pa ga s svojo podporo in sprejemanjem vanj uvede (Gostečnik 1999, str. 100 - 102).

Starševstvo zahteva od očeta in matere, da najdeta notranja čutenja starševstva, da vsak posebej v sebi odkrijeta svoj potencial za starševstvo. To seveda pomeni, da v sebi poleg sebe in svojih otroških čutenj srečata tudi svoje starše in svoj odnos z njimi (Kompan Erzar 2003, str. 106). Vsakemu človeku, ki postane oče ali mati, se namreč ob svojem otroku zbudijo modeli njegovih lastnih staršev. Pozna namreč nek model ravnanja, ki ga je izkusil na lastni koži in če se o tem ne sprašuje in razmišlja ga bo nezavedno prenašal naprej. To sicer ne bi bilo nič narobe, če je živel s starši, ki so ga znali sprejeti, razumeti, ljubiti in podpreti. Problem nastane, ko ti modeli niso bili ustrezni in ponavljajoče ravnanje še naprej prizadeva rane nemočnemu in nekrivemu, torej otroku. Otrok, ki v svoji družini doživlja stisko, bo to odražal navzven tudi v šoli. Nezbranost, agresivnost, nerednost domačega dela za šolo, padec učnega uspeha, ... so pogosto odraz otrokovih stisk in ne umskih sposobnosti, tehnik učenja ipd.

Starši dejansko prizadenejo svoje otroke na enaki točki razvoja, kot so bili sami prizadeti. Ljudje imamo prirojene vzgibe, da stopimo v partnersko zvezo in postanemo starši, nimamo pa prirojenega znanja, kako to izpeljati v dobro celotne družine (Hendrix 2006, str. 10). Starševstvo torej potrebuje učenje.

1.4.3. Otroštvo

Otroci so najbolj ranljiv in najbolj nedolžen del družine. Staršem so dani kot popolnoma nebogljeni in odvisni od njih. Družina je prostor, kjer razvijejo svojo lastno osebnost in se naučijo življenja tako, da lahko nekoč od družine odidejo in si ustvarijo svojo.

Otroci so izrazito senzitivni do svojih staršev. Ob njihovem vedenju in stiskah prevzemajo naloge, samo da bi ohranili ljubeč družinski prostor. Tako lahko postanejo nosilci starševskih (nerazrešenih) čutenj, uporniki, čustveni partnerji, ... Te vloge so različne glede na položaj med otroki (prvi, drugi otrok,...) in pa na razmere v družini (konflikti, razveze, nasilje,...) (Gostečnik 1999).

Ustava Republike Slovenije določa, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Najpomembnejši akt, ki ureja otrokove pravice, je Konvencija Združenih narodov o

otrokovih pravicah. Otrokovе pravice imajo absolutni značaj, kar pomeni, da jih morajo upoštevati tako starši kot tudi drugi. Najpomembnejša je pravica otroka, da starši skrbijo zanj, za njegovo zdravje, življenje in osebnostni razvoj. Otrok mora imeti zagotovljene možnosti za rast in usposobitev za samostojno življenje in delo. Starši morajo svojemu otroku ustvariti pogoje za intelektualni in moralni razvoj. Zagotoviti mu morajo svobodo izražanja, svobodo misli, vesti in veroizpovedi, svobodo združevanja in mirnega zbiranja. Svojega otroka morajo starši preživljati, kar pomeni, da morajo kriti izdatke za njegovo življenje, vzgojo, šolanje in izobraževanje. Obseg preživljanja je odvisen od otrokovih potreb in zmožnosti staršev. Polnoletnega otroka morajo starši preživljati takrat, ko ta zaradi duševne ali telesne prizadetosti ne more skrbeti zase. Obveznost preživljanja obstaja tudi za polnoletnega otroka, ki izpolnjuje svoje študijske obveznosti, vendar je ta omiljena (Vladni portal za otroke in mladino 2007).

Poleg pravic so po ustavi otrokom naložene tudi nekatere dolžnosti. Otrok je dolžan izpolnjevati odločitve, ki jih starši sprejmejo v njegovem interesu. Upoštevati mora navodila in nasvete staršev ter pomagati pri delih, ki so primerna njegovi starosti in zdravstvenem stanju. Naložena dela pa ne smejo ogrozati otrokovega izobraževanja. Otrok je dolžan živeti s starši oziroma tam, kjer oni to določijo. Čeprav otrok postane polnoleten šele z 18. letom, se mu na ravni države nekakšna delna polnoletnost prizna že, ko je star 15 let. Od tega leta dalje lahko samostojno razpolaga s svojim zaslužkom. Sam lahko sklepa pravne posle, še vedno pa potrebuje dovoljenje staršev za tiste, ki utegnejo bistveno vplivati na njegovo nadaljnje življenje. Lahko sklene delovno razmerje ali pogodbo o delu, razpolaga s svojimi avtorskimi in izumiteljskimi pravicami, pred sodiščem se lahko sam pravda ali napiše veljavno oporoko. Z dopolnjenim 15. letom starosti lahko otrok sklene zakonsko zvezo in pripozna očetovstvo svojega otroka. Ker na tak način postane predčasno polnoleten, potrebuje dovoljenje centra za socialno delo, ki mu to dovoli pod pogojem, da je telesno in duševno zrel ter sposoben za samostojno življenje (Vladni portal za otroke in mladino 2007).

Danes opažamo vse več t.i. podaljšane mladosti, kar pomeni, da odrasli otroci vedno dlje ostajajo doma pri starših. Problem je večplasten: podaljševanje šolanja, velika brezposelnost med iskalci prve zaposlitve, ostareli in onemogli starši, vsesplošna kriza identitete in vrednot.

1.5. Zakaj učenje starševstva?

»Prav kot starši so glede vzgoje nevedni, torej jih moramo obravnavati kot učence, če naj jih izvežbamo v vzgojnem poslu.« (Saksida 1986, str. 98-99). Izjava izpred 20 let se nam danes zdi paternalistična in podcenjujoča v odnosu do staršev. V njej se skriva že miselnost pedagogov 19. stoletja, ki so razmišljali, da so starši o vzgoji nepoučeni, da so tako rekoč postavljeni pred vlogo biti starši, brez predhodne priprave (Príbil 1906a). Sicer je že Komensky poudarjal, da je pedagoško neznanje staršev nevarno za otroke (Jereb 2005, str. 57). Res je, da so bila razmerja med starši in otroki velikokrat prepuščena naključju. Antropologi so ugotavljali, da v plemenskih skupnostih in poljedelski kulturi ni bilo težav z vzgojo otrok, saj je bila kultura delovno nazorna, razmerja med ljudmi jasno postavljena in socialni nadzor učinkovit. Z razvojem tehničnih novosti in znanosti se je zgodil zasuk od konkretne delovne kulture k abstraktno tehnični. Otroci so se novih spoznanj naučili v šoli, avtoriteta staršev se je začela krhati in starši so se spraševali o vzgoji in o tem, kako ravnati, da bo najbolje za njihovega otroka (Ličen 1995, str. 5). Vzgoje in starševstva namreč ne moremo razumeti le kot naravno sposobnost in danost, čeprav je tudi to. Biti oče ali mati je ena najodgovornejših in verjetno tudi najtežjih vlog v ciklu družine. Starševstvo lahko razumemo kot »poklic«, ki ga večina ljudi opravlja brez predhodne priprave (Jereb 2005, str. 56). Ob dejstvu, da je družina najkompleksnejši in edinstven prostor, v katerem nastaja in se razvija človekova psihična struktura, je delo s starši še toliko bolj pomembno, saj se otrok razvija v odnosih s starši in med staršema (Kompan Erzar 2003, str. 25).

Izobraževanje staršev je del družinske andragogike, za katerega se danes pojavljajo različni izrazi: izobraževanje za starševstvo, svetovalno delo za starše, izobraževanje za družinsko življenje, delo s starši (Jereb 2005, str. 57). Različne oblike dela s starši so razlog, da bomo v diplomskem delu uporabljali izraz usposabljanje namesto izobraževanje. Usposabljanje namreč razumemo širše kot izobraževanje, saj delo s starši vsebuje tudi razvijanje veščin in spretnosti starševstva

Potrebno je poudariti, da danes ne gre za miselnost, da bi z usposabljanjem staršev obvladovali vzgojno področje družine, temveč da bi starše osveščali in postopoma izboljševali njihovo starševsko ravnanje (Ličen 1995, str. 8). Končni cilj je namreč

samoizobraževanje staršev (Jereb 2005, str. 61). Strokovnjak, ki jim pri tem pomaga, zato ni postavljen v vlogo iz prvega citata tega poglavja, ampak je nekdo, ki svoje pedagoško - psihološko znanje deli s starši ter z njimi sodeluje v partnerskem odnosu. Mehanizem, ki danes mehča paternalistični odnos in družbeno ideologijo nad domačo vzgojo je, da se starši v kakršne koli oblike usposabljanja za starševstvo vključujejo prostovoljno. Danes je trg izobraževanja poln najrazličnejših ponudb, izmed katerih si starši izberejo najustreznejšo. Poleg tega imajo na voljo ogromno literature, s pomočjo katere se lahko samoizobražujejo. Seveda pa ni na voljo nobenega priročnika, s katerim bi se enkrat za vselej naučili biti oče in mati, ampak je zaradi individualnosti vsakega otroka in starša potrebno iskati svoje poti in rešitve, pri čemer so vsi nasveti zelo dobrodošli (Ličen 1995, str. 5).

Učenje starševstva je izziv in možnost vseživljenjskega izobraževanja, učenja sodelovanja pri vzgoji različnih strani, osebnega zorenja, učenja komunikacije ter preventivno - vzgojnega dela (Šola za ... 2007). Učenje starševstva je del vseživljenjskega učenja, ki so ga Evropska komisija in njene članice v okviru Evropske strategije zaposlovanja opredelili kot »namerno učno aktivnost, ki teče s ciljem, da se izboljšajo znanje, spretnosti in veščine« (Memorandum o vseživljenjskem ... 2000). Vseživljenjsko učenje (izobraževanje) pravzaprav danes ni več stvar svobodne izbire posameznikov, temveč je nujnost (Kodelja 2005).

2. ŠOLA IN STARŠI

2.1. Zgodovina pogleda na odnos med starši in šolo na Slovenskem

Pogled na družino in starše dve stoletji nazaj na Slovenskem nam pokaže, da je družina vedno tista, ki reproducira prevladujoče družbene odnose. Lahko pa tudi rečemo, da se prevladujoči odnosi v družini reproducirajo tudi v družbene odnose. Kakorkoli že, slovenska družina 19. stoletja je bila na primer odsev fevdalnega sistema, kjer je oče vladar, kateremu morajo otroci izkazovati pokorščino in vdanost. Starša sta bila pojmovana kot »zapovednika« (Puhar 1992, str. 103 - 108). Podatki o družinskem življenju v preteklosti nam večinoma podajo le demografsko statistiko, nič pa o medsebojnih občutjih staršev in otrok. O tem se da sklepati le posredno (Drglin v Puhar 1992, str. 442).

Dejstvo je, da se skladno z družbenimi okoliščinami in odnosi spreminjajo tudi družinski odnosi. V tem poglavju želimo predstaviti predvsem odnos šole do staršev in iz tega pokazati kako se je razvijalo izobraževanje staršev pri nas.

Šola je namreč takoj uvidela, da ne more jemati učencev izolirano od družine in da je družina pomemben dejavnik pri šolskem delu otroka in njegovem osebnostnem razvoju. Vloga šole in staršev se je skozi zgodovino spreminjala glede na filozofijo šole in njeno družbeno funkcijo. Faktorji, ki v vsakem času pomembno vplivajo na odnos med šolo in domom, so:

- ideološki koncept šolske vzgoje in izobraževanja
- deklarirana in splošno razumljena vloga družine in šole pri razvoju otroka
- pričakovane vloge staršev in šole ter njihove pristojnosti in odgovornosti (Resman 1992, str. 32)

V tem poglavju bomo predstavili pogled na sodelovanje šole s starši od konca 19. stoletja naprej, ko je v slovenskem šolskem prostoru prišlo do poudarjenega zблиževanja šole in doma. Šola je takrat namreč prvič zaznala pomanjkljivosti družinske vzgoje in imela

sprva pomembno kompenzacijsko vlogo. Skozi spremembe v 20. stoletju se je odnos šole do staršev spreminjal in glede na tok teh sprememb bomo na koncu poglavja predstavili še današnje stanje.

2.1.1. 19. stoletje

Ko je šola zaznala pomanjkljivosti družinske vloge, si je začela prizadevati za zблиžanje s starši. To je sprva počela v obliki kritiziranja staršev, ki svojih otrok niso redno pošiljali v šolo zaradi kmečkega dela doma in so imeli na splošno do šole slab odnos. S tem so šoli rušili vzgojna prizadevanja. Odmev na takšno stanje so bile spodbude pedagogov predvsem materam, naj svoje otroke pripravijo na to, da bodo v šolo radi hodili (Intihar 2002, str. 12). Razlog, da otroci niso marali šole, je bil tudi v takratnem stanju v šolskih učilnicah. Pretepanje učencev, zasmehovanja, krute kazni, socialne razlike med učenci, ... o katerih lahko beremo v virih, nam kažejo nič kaj lepe spomine na šolo v začetku 19. stoletja. Otroci so se šole bali in jo sovražili (Puhar 1992, str. 368-406), starši pa prav tako. Takratna generacija staršev namreč ni sama hodila v šolo, to je bila zanje neznana institucija in to nelagodje so gotovo čutili tudi njihovi otroci. Tako kot na primer mama, ki se pelje s svojim otrokom v čolnu in se globoko v sebi boji globoke vode in morskih psov pa o tem ne spregovori in se pred otrokom dela, da je vse v redu in da je lep sončen dan, v otroku zbudi strah, ki je v bistvu njen, a se odraža na nedolžnem otroku. Tako nekako si predstavljamo stanje začetkov šole pri nas. Reakcija na ta strah pred šolo je starše potiskala v obrambno ali, kar je bilo še pogostejše, indiferentno držo.

Kljub dejstvu, da je skrb za izobraževanje otrok je ena od starševskih dolžnosti, se starši tega časa za šolo niso zanimali in to so bili temeljni razlogi, da je začela šola starše vzgajati in izobraževati. Anton Martin Slomšek je v svojem najbolj znanem pedagoškem delu Blaže in Nežica v nedeljski šoli leta 1842 poudaril, da je ves vzgojni trud šole zaman, če starši in učitelji ne postopajo skupaj z roko v roki. To je bila tudi glavna misel učitelja Antona Kosija, ki je leta 1889 izdal prvi priročnik za starše z naslovom »Stariši podpirajte šolo!« in s podnaslovom »Nekaj besedij o skupnem sodelovanju šole in domače hiše«. V knjižici je poudaril, tako kot Slomšek, da je vzajemno delovanje šole in doma glavni pogoj za dobro vzgojo otrok. Konkretna navodila staršem, da se to doseže, pa so bila: pripraviti in motivirati otroke za šolo ter jih vanjo redno pošiljati, zanimati se

za šolsko delo in povpraševati pri učiteljih o svojih otrocih (Intihar 2002, str. 12). Pedagoška misel tistega časa je poudarjala, da sta starša prva in neposredna vzgojitelja otrok, šola pa otroke uči v imenu staršev. Vzgoja otrok je bila plod treh socializacijskih dejavnikov: družine, šole in Cerkve (Šebart 1997, str. 139-140). Ob tem se je poudarjalo, da je vzgoja primarno stvar družin in da so šole zgolj pomožne ustanove družinam (Herbart v Javornik in Šebart 1991, str. 140). Neizobraženi kmečki starši pa so pogosto mislili, da bosta šola in Cerkev tisti, ki bosta najprej vzgojili njihove otroke. Tako so svoje starševske dolžnosti prenašali na šolo in učitelje.

2.1.2. 20. stoletje

Že pred 1. svetovno vojno so se začele ustanavljati posebne šole za starše, ki so skušale povezati šolo in družino. Za tem je bila ideja o podreditvi družine šoli: s posebno vzgojo staršev naj bi se namreč onemogočila neodvisna družinska vzgoja, s pravilno vzgojo staršev pa naj bi družina postala popolnoma podložna družbenim zahtevam (Salecl 1987, str. 218). Na enak način je, kot bomo videli v nadaljevanju, v družinski prostor vstopala socialistična ideologija.

Novi šolski in učni red iz leta 1905 je poudaril, da so učitelji »dolžni z vso vnemo posredovati med šolo in domom; to zahteva napredek pouka, izboljšanje šolskega obiska, zlasti pa izboljšanje vzgoje.« (Príbil 1906, str. 97).

Problematiko sodelovanja šole in staršev na začetku 20. stoletja je obširno razdelal pedagog Dragotin Príbil. Ugotavljal je, da je stanje povezave šole s starši izredno žalostno. Ta stik se je podcenjeval in omalovaževal vse do te mere, da so šola in starši postali sovražniki. Preučeval je namreč stanje šole na vasi, kjer je bila šola kmetu največje zlo. Doživljal jo je namreč kot tisto, ki mu jemlje otroke, ki bi jih lahko uporabil za delo na polju, obenem pa mora še plačevati denarne prispevke za šolske stavbe. Iz tega stanja Príbil ugotavlja potrebnost stikov, da bi se obe strani pomirili in si prišli naproti. Njegovo teoretsko izhodišče je že znana trditev o skupnem cilju staršev in šole, ki jo izrazi v misli, da »učitelj in oče vzgajata dete« (Príbil 1906a str. 98). Pri tem kot pedagog ugotavlja, da so starši v vzgoji samouki, ki vzgajajo po slučaju. To vrzel lahko koristno zapolni sodelovanje staršev z učiteljem, ki bi starše poučil o sredstvih, ciljnih in namenih

vzgoje. Optimistično bi tovrstno delo učitelju večalo ugled, izboljšalo njegovo materialno stanje in utrdilo njegovo avtoriteto pri učencih. Starši so največkrat prihajali v šolo povpraševati po (ne)uspehih svojega otroka, kar so bili zgolj slučajni stiki s šolo. Príbil opozarja, da mora učitelj tudi take slučajne stike s starši izkoristiti za dajanje navodil o vzgoji, opozarjanje na vzgojne napake, zanimanje za otrokovo vedenje doma, ... Sistematičnost teh stikov pa so na začetku 20. stoletja predstavljali šolski popisi, šolsko vpisovanje, šolska naznanila in javni izpiti, ki pa so bili kmalu ukinjeni. Vsi ti stiki staršev s šolo so bili prepoznani kot neznatni in nezadostni, zato se je pojavila ideja o t.i. obiteljskih večerih, ki so bili nekakšna »popularna šola vzgojeslovja za naše občinstvo« (prav tam, str. 134).

Nov šolski in učni red (1905) je spodbudil pedagoge, da so začeli razmišljati o konkretnih oblikah dela s starši, kjer bi učitelj lahko pokazal staršem svoje pedagoško znanje. Ena takih oblik, ki so se pojavile v tem času, so *roditeljski sestanki*, s katerimi si je učitelj večal ugled pri starših in otrocih. Na teh roditeljskih sestankih je učitelj predvsem opozarjal starše na napake otrok, izkušnje pa so pokazale, da so ob sodelovanju učitelja s starši otroci bili veliko bolj pridni in so se lepše obnašali. Vsebine teh sestankov so bile prilagojene tudi potrebam staršev, saj so učitelji pri predavanjih za starše izhajali tudi iz njihovih vprašanj (Črnovrški 1911).

Vprašanje je, kaj je pomenilo biti priden otrok. Če je bil to otrok, ki ga je oče, ko je prišel iz šole pretepel, ker je od učitelja zvedel, kako se otrok v šoli obnaša, to gotovo ni pravo sodelovanje staršev s šolo. Tu gre zgolj za strah pred avtoriteto in podrejanje.

Ena izmed smernic takratne novodobne vzgoje je bil ravno stik šole z domom. Pedagogi so poudarjali, naj šolska in domača vzgoja težita k istemu cilju. Kot glavni smoter prej omenjenih roditeljskih oziroma rodbinskih sestankov takratni pedagog Gaspari navaja »popularizacijo naše narodne šole« (Gaspari 1919, str. 246). Starši morajo spoznati delo šole, njena vzgojna načela, načrte itd. Šola se jim mora približati glede na njihov položaj in izobrazbo. Tako so čas, prostor in vsebine izobraževanja za starše drugačni na vasi, v industrijskih krajih in v mestu. Glede na to raznolikost staršev so bile pripravljene tudi vsebine in metode dela (Gaspari 1919).

V času pred 1. svetovno vojno, med obema vojnoma in po 2. svetovni vojni so bila ustanovljena številna pedagoška društva, ki so za učitelje in starše pripravljala razna

zborovanja, pedagoške tedne, roditeljske večere, tečaje, šole za starše in izdajala pedagoško literaturo (Intihar 2002, str. 15). Vidimo, da so začetki sodelovanja med šolo in starši izhajali iz nadrejene pozicije šole, ki je neuke starše predvsem izobraževala o vzgoji. Odnos do staršev je bil paternalističen. Glavno vlogo pri delu s starši je imel učitelj, saj o organizirani šolski svetovalni službi v tem času še ne moremo govoriti.

V povojnem času socializma so razprave o šoli potekale v smeri, da »morajo pedagoški delavci odpirati družino in njeno vzgojo vzgojnim vplivom naše družbe« (Schmidt 1950, str. 77). Takratna družba je gradila socializem in socializma ni bilo brez socialistično vzgojenih ljudi. Glavna vzgojna ustanova v socialistični družbi je bila šola, kjer se je vzgajalo državljana. Obenem se je izjemno poudarjalo izvenšolsko nalogo pedagoških delavcev – pomagati pri izboljševanju vzgoje v družini. To je socialistična družba začela z enakopravnostjo žene na področju izobrazbe in trga dela v primerjavi s prejšnjimi oblikami družin, kjer je mati skrbela samo za dom. Glavni cilj vzgoje je bil vzgojiti državljana in državljanska vzgoja je bila pojmovana kot »hkrati tudi najboljša družinska vzgoja, specifično naša, socialistična družinska vzgoja« (prav tam, str. 76). Pedagoški delavci so tako morali odpirati družino in njeno vzgojo vzgojnim vplivom takratne družbe. Temu je bilo prilagojeno izobraževanje in usposabljanje staršev. Ob tem se je poudarjalo, da so starši skupaj s pedagoškimi delavci odgovorni za vzgojo otrok. Oblike in vsebine dela s starši so bile tako usmerjene v razvoj kolektivne odgovornosti staršev za vzgojo mladine. Cilji takratnega usposabljanja staršev za starševstvo so bili:

- utemeljiti staršem, kaj pomeni za družinsko vzgojo izboljševanje življenjskega standarda družbe,
- prikazati pomen enakopravnosti med možem in ženo,
- prikazati pomen vključevanja otrok v pionirske in mladinske organizacije,
- razložiti vzgojni pomen Partije (prav tam, str. 77 - 78).

Te teme so konkretizirali in prilagodili krajevnim razmeram na srečanjih v okviru množičnih organizacij. Obenem pa je bila šola tista, ki je prva sodelovala s starši na temelju obojestranske odgovornosti za vzgojo otroka. Roditeljski sestanki, ki so bili najpogostejša oblika šolskega dela s starši, so staršem namesto oštevanja dajali pozitivne nasvete in izhajali iz njihovih izkušenj (prav tam, 86 - 88).

Že vse od konca 19. stoletja vodi pedagoge misel, da starši zaradi intimnega odnosa sicer poznajo svoje otroke veliko bolj kot šola, vendar pa v mnogih primerih vzgojnih situacij

ne znajo ovrednotiti, ker nimajo pedagoške in psihološke izobrazbe (Adamič 1969, str. 149). To je pravzaprav izhodišče, zakaj je šola sploh ugotavljala potrebnost stikov s starši. Šola kot strokovna pedagoška institucija si je že vse od začetka prizadevala najti soglasje s starši, ki so prvi otrokovi vzgojitelji. Učitelj kot pedagoški strokovnjak je poklican, da ta odnos vzpostavi (Avguštin 1997, str. 196). On je tisti, ki z učenci v šoli preživi največ časa in jih spremlja v njihovem intelektualnem, čustvenem in socialnem razvoju. Vendar to ne pomeni, da so starši obsojeni na pasivno vlogo podrejenih. Reformna gibanja 20. stoletja v Evropi in svetu so se začela z iniciativami staršev za spremembe dotedanjega šolskega dela. Zaradi nezadovoljstva s šolskimi programi in delom šol so starši namreč zahtevali večje upoštevanje specifičnosti učnih okolij, učnih situacij in posebnosti otrok. Mit iz konca 19. in začetka 20. stoletja, da ima šola moč kompenzirati družinsko vzgojo se je konec 60-ih let 20. stoletja pričel razblinjati. Če je bil včasih učitelj poleg duhovnika edini izobraženec, v tem času družbenih sprememb izobraževanje ni bilo več ekskluzivna domena šol in učiteljev. Do kvantitativnih sprememb je prišlo v poznih 60. in na začetku 70. let prejšnjega stoletja. Vzgojno - izobraževalno delo v šoli je namreč začelo razumevati družino kot pomemben faktor socializacije otroka. Iz tega je šola prvič začela s starši vzpostavljati partnerski odnos (Resman 1992a, str. 29 - 31).

Ker se je izboljšala tudi izobrazbena struktura staršev, so ti želeli sodelovati v demokratičnih razmerjih do šol. Dejansko so starši zaradi družbenih kompetenc postali pedagoško bolj osveščeni in informirani (Pšunder 1994, str. 96). Zaradi tega lažje uvidijo potrebnost usposabljanja za starševstvo, si sami poiščejo pomoč, bodisi v obliki literature oziroma virov, bodisi kot udeleženci v programih za starše.

V letu 1953 se je pri nas začelo snovanje svetovalnega dela znotraj šole in v naslednjih letih je število zaposlenih strokovnjakov (psihologov, pedagogov, socialnih delavcev) na šolah naraščalo (Resman idr. 1999, str. 95-99). Tako je tudi delo s starši prehajalo na šolske svetovalne delavce, ki so poleg individualnih razgovorov z njimi pripravljali tudi izobraževalna predavanja za starše s pedagoško, psihološko in zdravstveno problematiko (Adamič 1969, str. 150). Anketa iz tega časa na eni izmed ljubljanskih osnovnih šol je pokazala, da »se starši ne zanimajo samo za delo in uspeh svojega otroka, pač pa se prav tako intenzivno zanimajo za delo celotne šole in za vzgojno problematiko, cenijo napore šole za dvig učno - vzgojnega dela, v šoli sami vidijo ustanovo, ki ji zaupajo in jo podpirajo v njeni aktivnosti.« (prav tam, str. 157).

V slovenskem šolskem prostoru je opazen premik k večjemu sodelovanju šole s starši, kar je posledica orientiranosti šole v individualnost učenca in odprtosti šolskega režima. Skozi čas in družbene spremembe so bili odnosi med šolo in starši:

- klientski: Učitelj graja starše in jih opozarja na napake v vzgoji. Starši se razumejo kot podrejeni, šola ima kompenzacijsko funkcijo.
- partnerski: Sodelovanje in dopolnjevanje šole in staršev kot dveh enakovrednih partnerjev.
- paternalistični: V tak odnos se lahko sprevržeta oba zgoraj navedena, ko se učenca strogo nadzoruje in vodi ter se mu ne pusti lastne kreativnosti in iniciativnosti (Pšunder 1994, str. 97-99).

V bistvu obstajajo trije pogledi na obravnavo razmerja med šolo in starši. Prvi obravnava starše kot enakopravne partnerje, drugi jih vidi kot »problem«, pri čemer nastajajo kolizije med vzgojo v šoli in doma, tretji pa jih obravnava kot porabnike, ki imajo pravico izbrati šolo za svojega otroka (Kovač Šebart 2004, str. 6).

Spreminjanje položaja staršev od klientov do partnerjev je hkrati s poudarjanjem pomena socializacijske funkcije družine vplivalo na spreminjanje tradicionalnih oblik, metod in vsebin šolskega dela, ki niso bile usklajene z otrokovimi potrebami (Resman 1992a, str. 34) ter tudi na oblike in vsebine dela s starši.

2.3. Šola in starši danes

Spremembe v pojmovanju šole so prinesle tudi nove poglede na vlogo staršev do šole in šole do staršev. Spremembe v delovanju ustanov na področju vzgoje in izobraževanja so zaradi hitro spreminjajočega okolja nujnost. V evropskem prostoru se kaže tendenca po povečani avtonomnosti šol na lokalni ravni, kar posledično zahteva večjo strokovno usposobljenost na nižjih ravneh šolske hierarhije. Splošen trend današnje šole je tudi povečevanje otrokove aktivne udeležbe v učnem procesu, kar zahteva pomembne spremembe v šolski kulturi (Resman idr. 1999, str. 160 - 161).

Kar se tiče dela s starši je v današnji šoli opazen premik od klasičnega sodelovanja, ki je temeljilo zgolj na informacijah o otrokovem delu, k intenzivnejšim stikom šole s starši. Ta odnos postaja torej vse bolj partnerski, saj učitelj, ki je v današnji šoli usmerjen na individualnost učenca, ne more brez dopolnjujoče vloge staršev, ki mu pomagajo spoznati učenca še iz drugih vidikov (Pšunder 1994, str. 97). Skladnost družinskih in institucionalnih vzgojnih prizadevanj namreč bistveno vpliva na učinkovitost in celovitost otrokovega razvoja. To so sicer ugotovili že pedagogi 19. stoletja, vendar se je takrat to v praksi uresničevalo le s tem, da se je starše spodbujalo, naj šolo podprejo. O vzajemnem sodelovanju takrat ni bilo govora oziroma ni bilo družbenih okoliščin, ki bi tak odnos omogočale. Danes ugotavljamo, da so starši in učitelji nekakšni »naravni« zavezniki, ki jih povezuje otrok in imajo skupen cilj: trud, da otrok razvije svoje potencialne, kolikor je le mogoče (Kalin idr. 2009, str. 18). Šola in starši si zaradi skupnega cilja morata deliti pristojnosti in odgovornosti (prav tam, str. 11).

Partnerstvo med šolo in domom, na katerem temelji današnja šola, je odnos, v katerem si oboji enakopravno delijo informacije, cilje in obveznosti, vezane na vzgojno-izobraževalno delo, imajo aktivno vlogo pri spodbujanju otrokovega razvoja, za katerega so oboji odgovorni in imajo tudi vsak svoje pravice in dolžnosti (Maleš v Intihar 2002, str. 23). Pot do dobrega učnega uspeha namreč pelje prek dobrega sodelovanja šole z družino in obratno: slabi učni uspehi so med drugim posledica nesodelovanja med šolo in starši (Kalin idr. 2009, str. 12). Napovedovalec otrokovih neuspehov namreč ni najprej dohodek ali socialni status družine, temveč stopnja (prizadevanje), do katere je družina sposobna:

- oblikovati domače okolje, ki spodbuja učenje
- kako realistična so njihova pričakovanja glede otrokovih dosežkov in stopnje vključevanja staršev v otrokovo šolsko edukacijo (prav tam, 12).

Vključenost staršev vpliva tudi na otrokovo vedenje v šoli, saj so raziskave ugotavljale, da zmanjšanje pozitivnih interakcij med starši in učitelji pogosto napoveduje poslabšanje otrokovega vedenja (Cankar 2009, str. 78). Spol in socialni položaj učenca sta se izkazali za manj pomembni variabli (Kalin dr. 2009, str. 13).

Sodelovanje staršev in šole pa nima pozitivnih vplivov le na otroke, temveč tudi na starše. Starši se informirajo o delu in napredovanju otroka ter tako uskladijo prizadevanja za otrokov razvoj in uspešno vzgojo. Sodelovanje staršev z učitelji pa pomaga tudi pri zbliževanju otrok in staršev, kar je temeljni vzvod dobrega učnega dela v šoli. Otrokov odnos so šole in šolskega dela se bo spremenil, ko bodo starši spremenili svoj odnos do otroka in njegovega šolskega dela. Dobro delo otroka nato tudi motivira starše, da razvijejo boljši odnos s šolo. Tako postanejo starši bolj pozorni do otrokovih potreb ter s tem razvijejo starševsko samozavest in pozitivnejši odnos do sebe. (prav tam, str. 13 – 15).

Osnovni cilj sodelovanja šole s starši bi torej motalo biti vzpostavljanje in ohranjanje komunikacijskega prostora s starši oz. družino kot celoto. V ta namen je potrebno ponuditi staršem čim širšo paleto možnosti sodelovanja, ki naj bo prilagojena njihovim značilnostim in potrebam (Cankar 2009, str. 78 – 80).

Nov pogled na starše v odnosu do šole je torej priložnost za učinkovitejše usposabljanje za starševstvo. Če so starši enakopravni partnerji v odnosu do šole, potem lahko oni pomagajo šoli in šola njim. Ni le šola tista, ki osvešča, informira, izobražuje in pomaga staršem pri njihovi starševski vlogi, temveč so tudi starši odgovorni sodelavci pri obravnavi in odločanju o temeljnih vprašanjih šolskega dela (svet staršev, svet šole pa tudi neformalno). Staršem in učiteljem je cilj otrokova uspešnost v šoli (Kalin v Cankar 2009, str. 85 - 86), vendar je izrednega pomena tudi celostna obravnava otroka. Ker je življenje v družini temelj, iz katerega otrok prihaja v šolo, je pomembno pomagati staršem pri izboljšanju le tega, saj bo le tako otrok dosegal uspehe v šoli. Pri tem ne mislimo, da mora šola reševati družinske težave, lahko pa je na njih pozorna in zna

usmeriti starše v institucije, ki so temu prvotno namenjene, sama pa se pri delu s starši drži tega, kar je njen namen v odnosu do staršev: skupno sodelovanje v dobro otroka pri njegovem šolskem delu in vsesplošnem razvoju.

2.3.1. Združenja šole in staršev

PTA - The Parent Teacher Association

PTA je ameriška organizacija, ki združuje starše in vzgojno - izobraževalne organizacije, da bi skupaj prispevali k dobremu vseh otrok. Kot taka je zgled sodobnega sodelovanja šole s starši, zato se nam zdi pomembno omeniti jo na tem mestu. Ustanovljena je bila že leta 1897 v Washingtonu DC. Ustanoviteljici Alice McLellan Birney in Phoebe Apperson Hearst sta v času socialnega aktivizma, ko so bile ženske v Ameriki še brez volilne pravice, začutili potrebo mater, da izrazijo svoje potrebe in omogočijo otrokom varno okolje. V svojo akcijo sta pritegnili množico ne samo mater, ampak tudi očetov, učiteljev, delavcev in celo politikov. Sčasoma so njihova prizadevanja za dobro otrok postala realnost. Ustanavljali so se vrtci, zakoni o prepovedi otroškega dela, javni zdravstveni domovi, programi za tople obroke, sodni sistem za obravnavo mladostnikov (PTA our ... 2007).

Organizacija je skozi stoletje ohranila svoje temeljne cilje: prizadevajo si za zdravje in dobro otrok ter za vzgojo in izobraževanje močnih družinskih in skupnostnih vezi.

Njihovi konkretni cilji so:

- dvigniti standarde družinskega življenja,
- zagotoviti primerne zakone za zaščito otrok in mladih,
- zblížati odnos med šolo in domom,
- v socialni mreži, kjer živijo otroci in mladi, zagotoviti najvišjo možno stopnjo fizičnega, duševnega, socialnega in duhovnega izobraževanja.

PTA je organizirana na nacionalni ravni z lokalnimi mrežami, kjer prihaja do konkretnega dela v skupnosti. Za starše organizirajo skupine glede na starost otrok: predšolske, osnovnošolske, študentske (PTA who ... 2007).

Za pomoč staršem organizirajo različne aktivnosti:

1. Informiranje staršev na načine:
 - delavnice, roditeljski sestanki,
 - revije in letaki,
 - avdiovizualno gradivo,
 - šolske internetne strani in elektronska pošta.
 2. Ustanavljanje centrov za starše, kjer se starši lahko pogovarjajo, si izmenjujejo izkušnje ipd.
 3. Organiziranje programa za družinsko pomoč
 4. Obiski učiteljev na domu
 5. Informacije o ostalih institucijah za pomoč družini
- (Epstein v Olsen 2003, str. 139)

Sdruženi rodičů a přátel školy

Podobna združenja za sodelovanje staršev s šolo imajo tudi na Češkem, t.i. »Sdruženi rodičů a přátel školy«. Tovrstna združenja delujejo na osnovnih in srednjih šolah in v sodelovanju s fakulteto in lokalno skupnostjo sodelujejo pri razvoju šole. Prizadevajo si, da bi šole postale kar se da domače otrokom in staršem, izboljšujejo komunikacijo med šolami in starši, šola popularizirajo javnosti in predvsem pomagajo otrokom, da se v šoli počutijo dobro in jo še čez leta ohranijo v dobrem spominu. Njihovi cilji so:

- seznaniti javnost s cilji in nalogami šolskega sistema
- šolo seznaniti s predlogi, pripombami in pritožbami staršev
- s prostovoljnimi prispevki članov društev materialno in finančno pomagati šoli
- aktivno sodelovati z lokalnimi oblastmi na področju izobraževanja in socialne politike za družino in otroke
- organizirati kulturne, izobraževalne in družabne dogodke za izboljšanje sodelovanja s starši (Klub rodičů a přátel školy, 2009).

3. ŠOLA, ŠOLSKI SVETOVALNI DELAVEC IN STARŠI

Zaradi narave svojega dela so šolski svetovalni delavci pomemben člen v sodelovanju šole s starši. Zato se bomo v tem diplomskem delu osredotočili prav na njihovo vlogo pri delu s starši in za starše. Najprej si bomo pogledali opredelitev njihovih nalog danes in iz tega izpeljali svetovalno delo kot pomoč starševstvu.

Šola omogoča prostor, v katerem učitelji in starši skupaj razmišljajo o otrocih, ki jih sočasno vzgajajo (Šinkovec 1997, str. 18). Otrokov in mladostnikov učni uspeh je namreč zelo povezan s kakovostjo življenja v družini. V 18 letih šolanja otrok v šoli preživi zgolj 13% svojega časa, ostalo pa v družini in širšem okolju (Redding v Intihar 2002, str. 51). Šola je pomemben socializacijski dejavnik, zato mora šola oziroma šolski svetovalni delavec poskrbeti za pogoje otrokovega celostnega normalnega telesnega in duševnega razvoja. To pomeni ustrezno organizirati šolsko fizično in socialno okolje, delati s kolektivom, z drugimi delavci, vodstvom šole ter seveda tudi s starši (Resman idr. 1999, str. 67). Delu s starši v (osnovni) šoli v prid govori tudi dejstvo, da čim mlajši je otrok, tem lažje je vplivati na njegov razvoj, če spremenimo (neprimerno) vedenje staršev (Dollarhide 2003, str. 210). V praksi bi to pomenilo, da je s starši najbolje začeti čim bolj zgodaj na njihovi poti starševstva. Vendar to nikakor ne pomeni, da je kdaj prepozno za učenje starševstva.

Šolska svetovalna služba je tisti prostor zблиževanja med starši in šolo, ki mora postati prostor povezovanja, medsebojne pomoči in podpore. Svetovalni delavec naj bi prevzel vodilno in koordinacijsko vlogo pri sodelovanju med šolo in domom (Kalin 2009, str. 95 - 96). Šolski svetovalni delavci s svojim delom z družino pomagajo tudi učiteljem pri razumevanju učenčevega obnašanja v razredu (prav tam, str. 251). Vedenjski, razvojni in učni problemi v zvezi s šolo pri otrocih namreč večinoma odražajo čustveno stanje v družinah učencev in dijakov. Raziskave kažejo, da so težave otrok v šoli tesno povezane s stanjem starševskega konflikta in stresnimi razmerami (nasilje, odvisnosti, čustvena in/ali fizična ločitev zakoncev) v družini. Uspešno sodelovanje med družino in šolo zahteva temeljno razumevanje vloge staršev in družine pri vzgoji otrok. Dobra šola ustvarja varno in sprejemajoče okolje za starše ter temelji na poznavanju družinske in partnerske

dinamike. Sodobna psihologija namreč gleda na družino kot na enoten čustveni in komunikacijski sistem odnosov, kjer so vsi družinski člani med seboj povezani, soodvisni in sestavljajo celoto, ki teži k čim večji uravnoveženosti. V luči tega systemskega razumevanja družine pomeni vsako otrokovo vedenje odraz celotne družine. To pomeni, da otrok, ki v šoli razvije določeno vedenje (drastičen padec uspeha, fizično nasilje, izostajanje od pouka ipd.), s tem izraža nerazrešena čutenja staršev, ki se ne znajo spopasti s svojo jezo, napetostjo, strahom, ... ali s katero koli drugo nepredelano vsebino iz njihovega lastnega otroštva. Gotovo je, da imajo različni šolski problemi različne stopnje povezave z družino (na primer disleksija ima močno genetsko komponento). Vendar je pri reševanju katerega koli šolskega problema otroka nujno upoštevati tudi družinski kontekst. Pri tem mora priti do sodelovanja z učitelji, razrednikom, šolskim svetovalnim delavcem in po potrebi še z zunanjimi strokovnimi institucijami (Cvetek in Erzar v Štuhec 2006, str. 50 - 73). Raziskave, kot že večkrat ugotavljamo, kažejo, da se to delo obrestuje, saj je pri učencih, katerih starši so vključeni v šolo, zaznati večjo pripravljenost za učenje, višjo motivacijo, boljši učni uspeh, manj disciplinskih težav ter bolj pozitiven odnos do šole in učiteljev (Chavkin, Eccles idr. v Štuhec 2006, str. 51).

Svetovalni delavec v šoli ima znanje in kompetence, da se na podlagi svojega posebnega strokovnega znanja preko svetovalnega odnosa in na strokovno avtonomni način vključuje v kompleksno reševanje pedagoških, psiholoških in socialnih vprašanj vzgojno - izobraževalnega dela v vrtcu oziroma šoli s tem, da pomaga in sodeluje z vsemi udeleženci v vrtcu oziroma šoli in po potrebi tudi z ustreznimi zunanjimi ustanovami. Svetovalna služba preko teh treh osnovnih vrst dejavnosti pomaga vsem možnim udeležencem v vrtcu oziroma šoli (otrokom, učencem, vajencem, dijakom, vzgojiteljem, učiteljem, vodstvu, staršem) in z njimi sodeluje na naslednjih področjih vsakdanjega življenja in dela v vrtcu oziroma šoli:

- učenja in poučevanja (oziroma igre in poučevanja v vrtcu),
- šolske kulture, vzgoje, klime in reda (oziroma kulture, vzgoje, klime in reda v vrtcu),
- telesnega, osebnega (spoznavnega in čustvenega) in socialnega razvoja,
- šolanja in poklicne orientacije (oziroma sprejema otrok v vrtec in njihovega prehoda v šolo)
- ter na področju socialno - ekonomskih stisk (Programske smernice 1999).

Konkretne naloge šolskih svetovalnih delavcev so:

- Razviti plan dela glede na potrebe šole,
- individualna in skupinska pomoč učencem,
- zagotoviti sistematično pomoč in vodstvo vsem razredom učencev,
- odgovarjati na potrebe učencev v kriznih situacijah,
- pomagati učencem pri šolski in poklicni orientaciji,
- delati s še posebej ogroženimi učenci,
- po potrebi napotiti učenca k posebnim programom in institucijam za pomoč,
- analizirati šolske učne rezultate,
- voditi skupine za delo s starši,
- pri svojem delu slediti etičnim standardom,
- skrbeti za osebno profesionalno rast in razvoj (Melton 2007).

Temeljni vzgojno - izobraževalni cilj vrtca oziroma šole ter v tem okviru tudi temeljni cilj svetovalne službe v vrtcu oziroma šoli je optimalni razvoj otroka ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo. Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli pomaga in sodeluje z osnovnim namenom, da bi bili vsi posamezni udeleženci v vrtcu oziroma šoli in vzgojno-izobraževalna ustanova kot celota čim bolj uspešni pri uresničevanju temeljnega in v tem okviru vseh drugih sistemsko zastavljenih splošnih in posebnih vzgojno-izobraževalnih ciljev. Svetovalna služba v vrtcu oziroma šoli opravlja interdisciplinarno zasnovano strokovno delo v vrtcu za vrtec oziroma v šoli za šolo. Kot posebno mesto dogovarjanja, sodelovanja, razvojnega dela, pobude in pomoči svetovalna služba v šoli tako nagovarja otroke in njihove starše, učitelje in vodstvo šole ter po potrebi tudi strokovne sodelavce zunaj šole. Zelo pomembno je, da je svetovalna služba vsem udeležencem v šoli enako dostopna in da je dostopnost vsem dovolj dobro razvidna. Sama si mora prizadevati, da najde pot do tistih podsistemov oziroma posameznih udeležencev v šoli (učencev, učiteljev, staršev ...), ki se ne čutijo nagovorjeni.

Če želi svetovalni delavec biti prepoznaven mora »videti in biti viden«. To pomeni, da naj svojega dela ne bi opravljal zaprt v pisarni, ampak bil viden v šoli (pisma, brošure, knjižice za otroke in starše ter tudi fizična prisotnost na hodnikih šole). Biti mora tudi

dostopen oz. dosegljiv, v podporo tako staršem, otrokom kot učiteljem. Njegova pomembna lastnost je tudi *fleksibilnost*, ki se kaže v rednem in izrednem delu s starši. Tudi časovno naj bi si prizadeval biti dostopen v različnih terminih (to velja predvsem za delo s starši). Z vidnostjo, hitro in enostavno dostopnostjo ter fleksibilnostjo svetovalni delavec ustvari osnovne pogoje za oblikovanje svetovalnega oz. partnerskega odnosa s starši, učitelji in med njimi (Kalin idr. 96 – 97). Oblikovanje tega odnosa bo naprej odvisno od tega, koliko bo svetovalnemu delavcu uspelo vnesti odnose s starši empatično razumevanje, medsebojno sprejemanje in kongruentnost/pristnost, kar v svoji K osebi usmerjeni teoriji svetovanja poudarja Rogers. S partnerskim odnosom bo svetovalni delavec tudi motiviral starše k sodelovanju. Spodbuja jih lahko z informiranjem o pozitivnih učinkih sodelovanja, z rednim izmenjavanjem informacij o otrokovem razvoju in šolskem delu, s skupnim izobraževanjem učiteljev in staršev ter z združevanjem le teh v skupnih akcijah (prav tam, str. 98 – 99).

Delo s starši je lahko individualno ali skupinsko. Poudarek pri delu s starši je na posvetovalnem delu s ciljem preventive ali intervencije in načrtovanja, pomembnega za šolsko delo. Pri delu s starši se svetovalni delavec ravna v prvi vrsti po načelu zaupnosti in prostovoljnosti, po načelu celostnega pristopa in po načelu sodelovanja v svetovalnem odnosu (prav tam 1999).

Šolski svetovalni delavec mora v svetovanju staršem znati nagovoriti prav vse starše in poskrbeti, da nihče ni izključen, ustvariti zaupen odnos, kjer je prostor tudi za konflikt ter prispevati k temu, da dobi družina več moči (empowerment) za svoje vsakdanje življenje (Čačinovič Vogrinčič v Resman 1999, str. 176 - 187). Načinov, kako do tega pride, je več. Ker je šolska svetovalna služba relativno samostojna in nima vnaprej predpisanih nalog, saj izhaja iz potreb učenca in šole (Resman idr. 1999, str. 90), se tudi načini dela s starši razlikujejo. Pogosto je individualno svetovanje, ko na primer pride k šolskemu svetovalnemu delavcu učenec s težavami, svetovalni delavec pa pokliče na razgovor še starše, kjer skupaj z družino poiščejo vse plati problema in možne rešitve. Svetovalni delavec pomaga tudi razrednikom organizirati vsebine roditeljskih sestankov, kjer je lahko tudi vključen s kakšno temo, namenjeno posebej starševstvu. Pogoste so tudi različne oblike dela s starši, ki jih organizira šola ali pa zunanji strokovnjaki, na povabilo šole. Te oblike zajamejo največ staršev in izhajajo iz psihološkega teoretičnega ozadja.

Rezultati raziskav (Kalin idr. 2009, str. 208 - 220) kažejo, da se svetovalni delavci s starši najpogosteje srečujejo na individualnih razgovorih v svoji pisarni. To je razumljivo, saj prihajajo starši v stik s svetovalcem največkrat zaradi svojega otroka in njegovih specifičnih težav. Druga najpogostejša oblika so roditeljski sestanki ter govorilne ure kot tretja najpogostejša. To sta dve spoznavni, informativni in posvetovalni obliki srečevanj, kjer imajo svetovalni delavci priložnost seznaniti se s starši. Svetovalni delavci se torej najpogosteje srečujejo s starši na formalnih šolskih oblikah svetovanja, manj pogosteje pa na neformalnih šolskih, kot so delavnice, predavanja, Šole za starše ipd. Gre torej za predvidene in že ustaljene oblike sodelovanja s starši (prav tam 2009, str. 218).

Vprašanje, ki sem ob delu šole s starši in za starše pojavlja, je: Ali starši znajo biti starši? V raziskavi iz preteklega leta med učitelji in starši (prav tam 2009) se je dobra polovica staršev strinjala z navedeno trditvijo, da znajo biti starši, 40,5 % pa delno. Bolj kritični so bili učitelji, saj so v večji meri izrazili dvom v to, da starši znajo biti starši – da so strokovnjaki na področju razvoja in vzgoje svojega otroka. Učitelji so se prav tako bolj nagibali k presoji, da starši potrebujejo dodatno izobraževanje s področja starševstva, čeprav se je tudi dobra tretjina staršev strinja s potrebo po dodatnem učenju starševstva (prav tam, 2009, str. 156 – 157). Različna stališča in pričakovanja ter mnenja drug o drugem so vir nesodelovanja oz. nekvalitetnega partnerstva med šolo in domom. Kaj kmalu se namreč lahko pojavi prelaganje odgovornosti drug na drugega, češ za vzgojo naj poskrbi družina, za izobraževanje pa šola, kar je veljalo v preteklosti (glej str. 25).

3.1. Ameriški koncepti (oblike) dela svetovalnih delavcev s starši za starševstvo

Kot primer in zgled bomo omenili nekatere najbolj uspešne oblike dela svetovalnih delavcev s starši za starševstvo po ameriških izkušnjah (nekateri se pojavljajo tudi pri nas):

- ❖ Adlerjev koncept, ki ga je razvil Rudolph Dreikurs in je bil eden prvih načinov dela s starši v ZDA. Pri tem načinu si skupina staršev izmenjuje izkušnje pri vzgoji ter analizira obnašanje svojih otrok ob podpori strokovnjaka.
- ❖ Trening učinkovitosti za starše Thomasa Gordona (Parent Effectiveness Training -PET)

- ❖ Sistematični trening za učinkovito starševstvo (STEP)
- ❖ Nadaljevalni program treninga STEP
- ❖ Aktivno starševstvo
- ❖ Odgovorno starševstvo (Holmgren 1995, str. 226)

Gordonov trening učinkovitosti za starše (PET)

Leta 1962 je Thomas Gordon v Pasadeni začel s prvim razredom 17 staršev po programu PET. Njegov delo s starši temelji na učenju poslušanja otrok in reševanja konfliktov med starši in otroki. Skupine, s katerimi je Gordon delal, so se učile veščin reševanja problemov in tako imenovanih »jaz sporočil« (Holmgren 1995, str. 227).

Sistematični trening za učinkovito starševstvo (STEP)

Don Dinkmeyer in Gary McKay, ki sta zasnovala ta program, sta sledila naslednjim ciljem:

- pomagati staršem razumeti behavioristično in humanistično teorijo ter jim pomagati aplicirati jo na odnose s svojimi otroki,
- naučiti starše vzpostaviti nove demokratične odnose z otroki,
- pomagati jim izboljšati komunikacijo med seboj in med njimi ter otroki,
- razviti konkretne veščine poslušanja in reševanja problemov,
- pomagati jim ravnati v primerih otrokovega umika in neprimerne vedenja,
- pomagati staršem pri vodenju t.i. domačih sestankov,
- naučiti starše, da so pozorni do lastnih neprimernih oblik starševstva, ki jim onemogočajo biti v polnosti starši (Dinkmeyer in McKay v Holmgren 1995, str. 227).

Skupine, ki delujejo po tem programu, štejejo okoli 10 članov in se srečujejo tedensko (Holmgren 1995, str. 227).

The Next STEP

Je nadaljevalni program prejšnjega STEP in je namenjen staršem, ki so že končali program STEP. Gradi na reševanju konkretnih problemov, s katerimi se starši srečujejo doma. Teme si po zaporedju sledijo takole:

- a) Nov pogled na starševstvo
- b) Graditev samospoštovanja
- c) Kako življenjski stil ogroža starševstvo
- d) Stres – soočanje s spremembami in izzivi
- e) Odločati se kot družina
- f) Nežna moč in močna ljubezen (prav tam, str. 231)

Aktivno starševstvo

Program traja 6 tednov in je zasnovan avdio - vizualno. Na vsakem srečanju si udeleženci na začetku ogledajo posnetek zaigranega prizora iz družinskega življenja, ki traja približno 15 minut, nato pa se skupina pogovarja o videnem in o problemih družinskih situacij. Poleg tega starši dobijo še tekstovno gradivo s pomočjo katerega se lahko že pred srečanjem pripravijo na temo in si beležijo svoja opažanja (Holmgren 1995, str. 227-228). Program aktivnega starševstva pri nas izvaja Frančiškanski družinski inštitut, o katerem bomo več povedali v poglavju o konkretnih oblikah dela s starši pri nas. Na enak način kot je v ameriškem programu v začetku posnetek družinske situacije, je v slovenski različici igra vlog. Izvajalci programa se namreč sami postavijo v vlogo družinskih članov in zaigrajo določen prizor, na katerega se potem predavatelj naveže in iz njega izpelje temo srečanja (Aktivno starševstvo 2007).

Odgovorno starševstvo

Ta program je leta 1984 razvil Saf Lerman. Njegov glavni cilj je razviti dobre odnose med starši in otroki, osredotoča pa se na pozitivne dosežke staršev. Pri vključevanju staršev ne želi biti izključujoč, ampak je zasnovan na tem, da zajame vse starše, ne glede na njihov socialno-ekonomski status. Poleg tega ta program vključuje tudi stare starše, starše iz enostarševskih družin, starše posvojitelje, krušne starše, ... Starše želijo naučiti:

- pozitivnih starševskih tehnik za čim več različnih konkretnih situacij v družinah,
- razumeti stopnje otrokovega razvoja,
- najti rešitve za probleme otrok in staršev,
- najti informacije, s pomočjo katerih bodo lahko odgovorili na zahtevna otrokova vprašanja,
- oblikovati ljubeče odnose z otroki,
- pomagati otrokom pri izražanju njihovih strahov in čutenj,
- razjasniti njihove (starševske) lastne potrebe in občutja,
- osredotočiti se na pozitivne vidike družinskega življenja,
- spoštovati vsakega otroka kot edinstveno osebnost,
- zgraditi odnos bližine z vsakim izmed otrok,
- razumeti starševstvo kot odgovorno, kreativno in ljubeče,
- polnejše živeti njihovo starševstvo (Lerman v Holmgren 1995, str. 230).

Skupine, ki delujejo po tem programu, se srečujejo tedensko po 2 do 3 ure devet tednov zapored, se pravi celo šolsko leto. Predlagana velikost skupine je največ 10 staršev, da si tako lahko med seboj lažje podelijo svoja mnenja, občutke ipd.

Teme si po srečanjih sledijo takole:

1. Pozitivni pogled na starševstvo
2. Pozitivne metode discipliniranja
3. Odnosi med sorojenci
4. Kako lastno otroštvo vpliva na kasnejše lastno starševstvo
5. Poti do pozitivne starševske samopodobe
6. Spolna vzgoja otrok in mladostnikov
7. Odnosi in čustva v družini
8. Pomoč otrokom pri premagovanju strahu
9. Težave vsakega starševstva

Za vse teme je pripravljeno gradivo, ki vključuje brošure, video kasete in povzetke s ključnimi točkami, tako da lahko voditelji program kjerkoli sami izvajajo (Holmgren 1995, str. 230-231).

Ameriška zveza šolskih svetovalcev (ASCA) vidi v izvajanju zgoraj omenjenih programov za starše pozitiven doprinos k družinskemu življenju. »Šolski svetovalni delavec ima pomembno vlogo pri zagotavljanju izobraževanja za starše in družine.« (prav

tam, str. 234). Ameriški minister za šolstvo je dobrih deset let nazaj sporočal šolam, da starši in otroci izgubljajo stik med sabo, zato je nujna naloga šole, da jim pomaga pri tem zblíževanju. Poseben pomen pri tem je dan osnovni šoli. Če ta namreč ne pride naproti otrokom in staršem, se kasneje ti pogosto izgubijo. Osnovna šola namreč lažje vključi starše v programe usposabljanja, ki trajajo celotno šolsko leto, saj imajo šoloobvezne otroke (prav tam, str. 234 - 235). To potrjuje ugotovitev, da se starši največkrat izobražujejo v institucijah, ki jih obiskujejo njihovi otroci. Ko otroci niso več v rednem sistemu šolanja, se tudi starše težje pritegne v razne oblike usposabljanja oziroma morajo imeti veliko več samoiniciative in znanja, da sami poiščejo in izberejo ponudbo. Šola pa jim tako rekoč sama ponudi program, ki se ji zdi najprimernejši ter zajame in nagovori večino.

Potrebnosti sodelovanja šolskega svetovalnega delavca s starši še posebej sledi tako imenovano **šolsko orientirano družinsko svetovanje** (Gerrard 1996), ki pomaga otrokom uspeti v šoli ter rešiti osebne in medsebojne probleme. Tak šolski svetovalac je del šolskega osebja in je usposobljen za delo z otroki v njihovem družinskem in šolskem kontekstu, saj upošteva teorije družine kot sistema, kjer vsi družinski problemi vplivajo na delo otroka v šoli. Izobraževanje in usposabljanje za takega svetovalca zahteva intenzivni trening in supervizije. Spretnosti in naloge, ki jih mora tak šolski svetovalac obvladati in opravljati, so:

Delo s konkretnimi problemi in težavami (kurativa):

- svetovanje otrokom,
- svetovanje njihovim staršem,
- družinsko svetovanje,
- skupinsko svetovanje,
- zakonsko svetovanje,
- svetovanje učiteljem in ravnateljem,
- mediacija med šolo in družino.

Preventivno delo:

- poklicno svetovanje in orientiranje,
- delo z razredom in roditeljski sestanki,
- delavnice za razrednike,
- delavnice za starše,
- delavnice za družine,
- delavnice o komunikaciji (prav tam, 1996).

4. CILJI IN VSEBINE USPOSABLJANJA STARŠEV ZA STARŠEVSTVO

Če želimo opredeliti vsebine dela za starše, moramo poznati cilje. Če želimo opredeliti cilje, moramo vedeti, kaj želimo s tem usposabljanjem doseči. Nekateri tako poudarjajo, da je temeljni cilj preprečevanje neuspešnih staršev, drugi pa menijo, da je le kompenzacija neuspešne vzgoje (Intihar 2002, str. 55 - 57).

O tem, kaj vsebinsko obsega usposabljanje staršev, lahko torej zasledimo različne opredelitve. Nekatere vsebine so kljub temu temeljne in so cilj vsakega usposabljanja staršev:

- pomoč staršem za učinkovitejše starševstvo in izboljšanje celotnega družinskega življenja,
- vprašanja, ki so vezana na vzgojo otrok,
- izboljšati odnose med starši in otroki,
- staršem omogočiti pridobitev psihološkega in pedagoškega znanja (Šinkovec 1997, str. 17).

Vsebine so največkrat razdeljene glede na starost otrok (šola za bodoče starše, za starše predšolskih, osnovnošolskih in srednješolskih otrok) pa tudi glede na konkretno problematiko (zasvojenosti, motnje hranjenja, vzgojni problemi, učne težave otrok...). Poleg tega so v učenje starševstva vključene tudi osebne dimenzije. To pomeni, da je poudarek tudi na osebni rasti staršev z vsebinami: odnos med partnerjema, odnos z lastnimi starši, njihovo otroštvo, vrednote ipd.

Teme so torej odvisne od starosti otrok in se najpogosteje navezujejo na specifične prelomnice oziroma značilnosti posameznega razvojnega obdobja, ki od staršev zahtevajo več dejavnosti in v družinsko življenje pogosto prinašajo nov dinamiko (Jereb 2005, str. 61). Gre torej za usposabljanje staršev za odgovorno starševstvo.

To je prvi in glavni cilj dela s starši. Lahko bi rekli, da so cilji razumljeni v smislu pregovora o lovljenju ribe za nekoga in o učenju ribolova. Kvalitetnega družinskega življenja ne more noben strokovnjak razviti namesto staršev, medtem ko z novimi znanji in nasveti lahko k le temu veliko pripomore.

Poleg tega je cilj usposobiti starše za aktivno reševanje problemov v družini, kar pomeni brez uporabe fizičnega, spolnega in/ali čustvenega nasilja (Aktivno starševstvo 2003). Cilji izobraževanja staršev so individualno, znanstveno in socialno pogojeni, saj izhajajo iz potreb ljudi, razvitosti teorije in položaja družine v družbi.

Cilje torej določajo:

1. Starši in njihove potrebe:

To je osnovno izhodišče izobraževanja staršev. Ker se starši (večinoma) vključujejo v izobraževanje na podlagi lastne želje, izobraževanje nima intervencijskega značaja. Cilji so odvisni od starosti otroka.

2. Razvoj stroke, nova odkritja družbenih in drugih ved:

Ob potrebah staršev se pojavljajo tudi izobraževalne potrebe, ki jih vidita stroka in družba.

3. Zahteve in možnosti družbe, ekonomske in tehnične spremembe, razvoj kulture:

Cilj izobraževanja staršev je posredovati staršem novo znanje in jim pomagati razvijati nova stališča, navade in spretnosti. Vzroki zato so bili seveda v vseh zgodovinskih obdobjih različni (Jereb 2005, str. 61) kot smo ugotavljali v drugem podpoglavju (glej str. 11).

Če želimo, da bo usposabljanje za starševstvo uspešno, moramo izhajati aktualnih iz potreb staršev. Le te pa moramo najprej poznati.

4.1. Aktualna vprašanja - potrebe po usposabljanju za starševstvo danes

Že pred rojstvom otroka se starši pripravljajo na življenje, ki se bo začelo s prihodom novega družinskega člana in se sprašujejo o njegovem razvoju, zdravju, načinih poroda, nakupu potrebnih pripomočkov ipd. Ob rojstvu in rasti otroka se spreminjajo tudi potrebe staršev, ki rastejo z otrokom. Lahko torej rečemo, da so temeljna starševska vprašanja od nosečnosti pa do odhoda otrok od doma: Kaj se bo z rojstvom otroka spremenilo? Kako rojstvo otroka vpliva na partnerski odnos? Kako biti dober starš? Kako usklajevati vlogo partnerja in vlogo starša? Kako vzgojiti samozavestnega otroka? Kako vzgojiti nadarjenega otroka? Kako pripraviti otroka na prihod bratca ali sestrice? Kako otroka kaznovati? Kdaj in zakaj naj gre otrok v vrtec? Koliko in kako sodelovati pri otrokovih obveznostih v šoli? Kako otroku pomagati, da vzpostavi ustrezne delovne navade? Kako ravnati z mladostnikom v puberteti? Kako otroku pomagati, da vzpostavi ustrezno učno samopodobo? Kako ravnati ob srečanju z drogo? Kako se pogovarjati z otroki o spolnosti? Kako se soočiti s spremembami v družini in v partnerstvu v času odhajanja otroka od doma? Kako okrepiti oziroma zopet najti zadovoljujoč partnerski odnos, ko otroci odidejo od doma?

Zato mora vsakršno izobraževanje in usposabljanje za starševstvo izhajati najprej iz potreb staršev, glede na njihovo motivacijo in zanimanje ter na spoznanja in znanja pedagoške, psihološke, medicinske, sociološke stroke.

Že bežen pogled na police knjigarn in knjižnic nam pove, da je danes na trgu ogromno literature z vzgojnimi navodili za starše. Očitno je povpraševanja in zanimanja za to temo veliko. Potrebe staršev so seveda različne, glede na starost in razvojno obdobje otrok. Lahko rečemo, da so današnji starši bolj osamljeni in ranljivi kot v preteklosti. Ni več življenja v razširjenih družinah, ki so nudile psihično oporo. Večinoma sta oba starša zaposlena, vse več je enostarševskih družin, kjer je celotno breme vzgoje položeno le na enega od staršev. Obenem pa je generacija današnjih staršev veliko bolj osveščena o svoji vlogi kot je bila katera koli generacija prej (Olsen 2003, str. 100). Glede na statistiko družinskega življenja (višja starost mater ob rojstvu prvega otroka, manjše družine) bi lahko rekli, da so današnji starši na nek način bolj previdni – kasneje se odločajo za

otroke, imajo jih manj in se tem želijo čim več posvetiti. Veliko stisk pride ravno iz tega, ko jim to ne uspe.

Programi za starše naj bi glede na potrebe in povpraševanja staršev vsebovali naslednje teme: krepitev samozavesti, pomoč učencu v šoli, discipliniranje, sprejemanje odločitev, zloraba drog, moralnost, komunikacijske spretnosti (Dollahide 2003, str. 251).

4.2. Motivacija za vključevanje staršev v programe za starše

Pri vključevanju staršev v različne programe namenjene njim sta glavni motivacija in prostovoljnost. Nihče namreč ne more nikogar prisiliti, da se udeleži nekega programa. Lahko mu ga le predstavi in ponudi, končna odločitev pa je na posamezniku.

Starši se v programe vključujejo iz dveh razlogov:

- preventiva: Starši, ki se želijo naučiti novih znanj in spretnosti, da bodo v prihodnje bolj znali ravnati z otrokom in bolje reagirati ob različnih problemih (razvojnih, šolskih, ...), ki bodo nastopili.
- kurativa: Starši, ki že imajo probleme z otrokom in jih želijo razrešiti z namenom kvalitetnejšega družinskega življenja.

Starši imajo skladno z zakonom namreč pravico in dolžnost, da z neposredno skrbjo, s svojim delom in dejavnostjo zagotavljajo uspešen telesni in duševni razvoj svojih otrok (Zakon o zakonski zvezi ... 2004). In ob tem imajo dolžnost, da si, če imajo pri tem težave ali se jim zdi, da bi jih lahko imeli, priskrbijo ustrezno pomoč.

Zaradi različnega odnosa staršev do učenja starševstva morajo biti tudi pristopi k organiziranju dela s starši različni. Izobraževanje staršev vedno pogojujejo individualne potrebe in znanstvena spoznanja. Faktorji, ki vplivajo na odnos staršev do tovrstnega izobraževanja in so lahko tudi ovire so izobrazba staršev in njihov socialno ekonomski status ter oddaljenost do ponudb za starše. Vendar se te ovire da preseči, saj obstaja institucija, ki zajame za nekaj let vse starše: šola. Prav zaradi tega menimo, da je šola tisti prostor, ki omogoča delo s starši in je v veliki meri še neizkoriščen, a potreben potencial.

Pri organiziranju raznih oblik vzgoje in izobraževanja za starše se pogosto pojavi **problem motivacije**. Starši so si različni v potrebah, željah, interesih, ... in pogosto jih je težko vključiti. Velikokrat je problem v njihovih lastnih izkušnjah s šolo nasploh. Ker je bila šola do nedavnega tog, zaprt sistem in uradna institucija, ki je starše obravnavala kot stranke, je težko preseči ta pogled in vstopiti v današnjo odprto šolo. Pri tem je pomembna vloga učitelja, saj se starši srečajo najprej z razrednikom svojih otrok, ki je

hkrati predstavnik institucije. Staršem je pogosto težko vstopiti v partnerski odnos z njim, saj jih ovirajo njihova subjektivna mnenja in stališča (Intihar 2002, str. 26-27).

Odnos staršev do tovrstnega usposabljanja je zelo različen. Glede na to, lahko starše v grobem razdelimo v tri skupine:

- Starši, ki izobraževanje sprejemajo z zadržki, se ne poslužujejo knjig ali revij o vzgoji, se ne zanimajo za organizirane oblike izobraževanje, češ da se največ naučijo ob otrocih.
- Starši, ki izobraževanje sprejemajo, vendar le v primeru, ko rešuje njihove dejanske probleme in odpravlja težave, torej le v smislu kurative.
- Starši, ki izobraževanje povsem sprejemajo, ga razumejo kot preventivo in se jim zato zdi smiselno in potrebno (Ličen 1999).

Zanimivo je, da bi bil tudi v 21. stoletju aktualen poziv »Stariši podpirajte šolo!« iz leta 1889 (Intihar 2002, str. 112). Lahko bi ga aktualizirali in rekli takole: »Starši, zanimajte se za svoje otroke, podpirajte jih pri šolskem in drugem delu!« Še vedno se namreč najdejo starši, ki malokrat prestopijo šolski ali katerikoli druge vzgojno - izobraževalne institucije prag.

Nekateri so obremenjeni s službo, brezposelnostjo, dodatnim zaslužkom... in imajo posledično malo časa za otroke, torej tudi za šolo in zase.

Starše je potrebno spodbujati, da je pomembno vzeti si čas za svojega otroka. Druga skrajnost pa so preambiciozni starši, ki se z lahkoto vključujejo v delo šole in oddelka in lahko s tem prav tako negativno vplivajo na druge starše, na učitelja in na učence (Intihar 2002, str. 27 - 28).

5. OBLIKE DELA S STARŠI

Organizacije, ki se tako ali drugače ukvarjajo z vzgojo in izobraževanjem staršev, so:

- ustanove, ki jih obiskujejo otroci: vrtci, šole, društva, cerkve,....,
- zdravstvene ustanove: šole za bodoče starše, svetovanja za doječe matere, izobraževalni programi za starše bolnih, hendikepiranih otrok,
- ljudske univerze in druge andragoške ustanove,
- ustanove za socialno delo, ki se ukvarjajo predvsem s starši posvojenih otrok, rejniki,
- mediji: televizija, radio, časopisi, revije, knjige, medmrežje,....,
- svetovalni centri, ki se ukvarjajo s šolsko, zdravstveno in mentalno higiensko problematiko,
- knjižnice s centri za samostojno učenje ali kot organizatorice raznih predavanj, izobraževalnih srečanj za starše,
- skupnosti kot sta soseska, lokalna skupnost (Ličen v Jereb 2005, str. 57-58).

Leta 1999 izvedena anketa Ličnove je pokazala, da starši največ izvejo o vzgoji v knjigah in revijah (45,7% vprašanih), sledijo sodelavci, prijatelji in znanci, šola je šele na tretjem mestu z 32,2%, za njo pa še elektronski mediji, starši, lastne izkušnje in kateheza (Ličen 1999, str. 259). Dejstvo je, da bi morala šola, ki je zaradi šoloobveznih otrok staršem najbližja vzgojna institucija, priti staršem še bolj naproti, saj so ob dobrem sodelovanju med šolo in starši tudi otrokovi učni rezultati boljši.

Oblike dela, ki so namenjene staršem, lahko razdelimo na:

- izvenšolske
 - šole za starše (te lahko potekajo tudi znotraj programa šole)
 - študijski krožki
 - delavnice
 - interesne skupine
 - skupnostno izobraževanje

- šolske
 - formalne šolske
 - roditeljski sestanki
 - govorilne ure
 - svetovalno delo z družino

 - neformalne šolske
 - šole za starše (te lahko potekajo tudi znotraj programa šole)
 - študijski krožki
 - delavnice

V nadaljevanju bomo predstavili najprej izvenšolske in nato šolske oblike.

5.1 Izvenšolske oblike

5.1.1 Šole za starše

Šola za starše je program, ki poteka več časa, ponavadi skozi celotno šolsko leto in je sestavljen iz večih zaporednih srečanj. Zgodovinsko gledano so pri nas že obstajale (Lavš 1985), vendar so potem zamrle. Pri nas so bile tovrstne oblike usposabljanja sprva predvsem medicinske. Tako smo na primer že leta 1955 na Ginekološki kliniki v Ljubljani imeli t.i. Šolo za starše (Oberstar 2006, str. 33).

Šolo za starše organizirajo in izvajajo osnovne šole, srednje šole, vrtci, zveze prijateljev mladine, razna društva, cerkve (Intihar 2002, str. 60). Zaradi tega je pravzaprav ne

moremo uvrstiti v šolske ali izvenšolske oblike. Tovrstno šolo organizira šola sama, bodisi s pomočjo zunanjih strokovnjakov ali pa poteka v ostalih zunanjih institucijah. Starši se lahko prostovoljno odločijo za katero od oblik. Šola za starše poteka več časa, ponavadi si predavanja sledijo tekom celega šolskega leta. Največkrat so v obliki predavanj in razgovora pa tudi v obliki delavnic, kjer starši aktivno sodelujejo.

Ena izmed šol za starše, ki se pri nas izvaja na šolah, je šola, ki jo organizira Silvo Šinkovec. Kot eksperiment je bila izvedena leta 1997 in bila predstavljena v študijski skupini svetovalnih delavcev, kar je ugodno vplivalo na to, da so nekatere osnovne in srednje šole pri nas vključile v svoje letne načrte tudi šolo za starše (Intihar 2002, str. 60). Prav zaradi tega se nam zdi pomembno predstaviti začetke tovrstne šole za starše v Španiji. Profesorica pedagoških ved dr. Elena Sánchez, ki je začela s tem programom, je prepričana, da je družina izjemnega pomena za razvoj osebnosti in da je prav zaradi tega potrebno aktivirati vse možnosti družbe za pomoč družini. Pred dvajsetimi leti se je pri svojem vzgojno - izobraževalnem delu srečala z družinsko problematiko in uvidela, da šola ni edina institucija, ki vzgaja. Prav zato se mora šola povezovati z drugimi institucijami, med katerimi je najpomembnejša prav družina. Ta razmišljanja so spodbudila pedagoge h konkretnemu delu. Ena izmed oblik je tudi Šola za starše, ki živi v španskem centru jezuitskih šol vseh stopenj. Njihov moto je vzgoja, pri kateri se starši sami učijo, kako vzgajati. Gre predvsem za vzgojo za vrednote, ki temeljijo na krščanstvu. Ker se v šolo prijavi tudi nekaj sto staršev, jih razdelijo v manjše skupine po 10 parov. Skupine se srečujejo enkrat na mesec skozi vse šolsko leto. Srečanja potekajo v dveh delih: najprej predstavitev teme s strani strokovnjaka oziroma branje članka ali ogled posnetka predavanja, nato pa pogovor o temi. S temami želijo zaobjeti vse vidike človeka: telesno, čustveno, intelektualno, spolno, moralno, religiozno. Predvsem želijo delovati preventivno in staršem posredovati temelje humanistične vzgoje in osnovne človeške vrednote (Šinkovec 1997, str. 17).

Leta 1973 so v Španiji na strokovno - tehnični šoli začeli s podobnim usposabljanjem staršev z naslovom Aktivna šola za starše, ki obsega tri stopnje oziroma nadaljevalne tečaje:

1. problemi otrok
2. vzgojni problemi
3. zakonski par (Šinkovec 1997, str. 17-18).

Izkušnja španskih jezuitskih šol nam predstavi pogled na delo s starši celostno. Zaveda se namreč, da je ta tema zelo pomembna. Starši namreč velikokrat mislijo, da s pošiljanjem svojih otrok v šolo že zadosti izpolnjujejo svoje vzgojno poslanstvo, šole se do staršev vedejo nezaupljivo in vzvišeno, na univerzi manjka izobraževanja za delo s starši, ... Skrb za družino je namreč naloga vseh institucij v družbi, tudi političnih avtoritet, ki so odgovorne za vodilne usmeritve vzgoje v vsaki državi (Šinkovec 1997, str. 17-18).

5.1.2. Skupnostno izobraževanje

Je oblika, ki povezuje šolo in lokalno skupnost, saj temelji na dejstvu, da je za socializacijo otroka pomembna ne samo družina, ampak tudi šola in njegovo širše okolje. Šola tako lahko da staršem na razpolago prostore, kjer se v skupinah izobražujejo in organizirajo tudi medsebojno družinsko pomoč. Lahko pa tudi skupaj s starši pripravi in izvaja izobraževanje, glede na potrebe kraja (Ličen 1999, str. 62). Tu vidimo podobnost z ameriškim programom PTA, ki predvsem poudarja skupnostno skrb celotnega okolja za razvoj otroka.

Prof. dr. Ana Krajnc je pri nas prva razvijala model skupnostnega izobraževanja, kjer strokovnjaki pridejo v lokalno skupnost, nekaj časa živijo z ljudmi in skupaj razvijajo njihovo okolje. Odrasli ljudje niso več v razredih, zato mora priti izobraževanje k njim in hkrati poskrbeti, da se ne vzpostavljajo odnosi moči. Andragogika, kakršno razvija Ana Krajnc s svojimi inovacijami, kot je Andragoška poletna šola, Univerza za tretje življenjsko obdobje, je andragogika, ki odgovarja na potrebe skupin ljudi v njihovem sociokulturnem okolju (Ličen 2008). Ena izmed teh je tudi potreba po usposabljanju za starševstvo.

Primer tovrstnega usposabljanja so na primer delavnice za mlade in programi za njihove starše med bloki v ljubljanskem naselju Fužine kot preventivni skupnostni program pod okriljem Centra za socialno delo Moste – Polje. program obsega svetovalnico, info točko, učno – vzgojno pomoč in ustvarjalne delavnice (CSD 2007.) Tudi društvo Šent za duševno zdravje izvaja program Skupnostna psihiatrija in skupnostna skrb, ki je v neki meri namenjen tudi staršem, predvsem tistim, ki se v družinah srečujejo z duševnimi stiskami ali z zasvojenostjo (Šent 2009).

5.1.3. Študijski krožki

Študijski krožki so oblika neformalnega izobraževanja odraslih. So oblika, kjer se zbirajo ljudje, ki se želijo nečesa novega naučiti o določeni temi, se družiti in narediti nekaj koristnega za svoj kraj in druge ljudi. Študijski krožki so razširjeni že po vsej Sloveniji in predstavljajo način spodbujanja predvsem tistih ljudi, ki se redko udeležujejo standardnih oblik izobraževanja. So priložnost za učenje, druženje in delovanje v okolju. Njihov cilj je promocija znanja, ki ga potrebujemo za razvoj in dejavno vključevanje v sodobno družbo ter spodbuda za osebni razvoj posameznikov (Študijski krožki 2008). Tematika, ki se obravnava v študijskih krožkih, je zelo različna. Krožke za starše pri nas pripravlja Andragoški center, ki jih izvaja po vsej Sloveniji. Prednost tega učenja so majhne skupine in podobni interesi udeležencev. Teme so lahko kakršne koli, seveda pa ne morejo mimo starševstva. Tako se lahko skupaj dobivajo starši s podobnimi izkušnjami oz. interesi in skupaj razmišljajo o starševstvu ter se ob pomoči voditelja učijo tudi novih znanj in spretnosti.

5.1.4. Interesne skupine

Prav interesi udeležencev se osnova za oblikovanje interesnih skupin staršev. Vanje se vključujejo starši, ki imajo podobne probleme in izzive pri vzgojno - izobraževalnem delu (motnje branja in pisanja, nadarjenost otrok,...). Te skupine se oblikujejo na pobudo učiteljev, staršev ali šolskih svetovalnih delavcev (Intihar 2002, str. 64).

5.1.5. Zakonska in družinska terapija

Je ena od oblik psihoterapije, ki dela z družinami in zakonskimi pari oziroma partnerji v intimnih odnosih. Temelji na predpostavki, da je kakovost intimnih odnosov pomembna za zdravje posameznikov. V dolgoletni praksi družinske in zakonske terapije po vsem svetu se je izkazalo, da je vključitev družine v reševanje problemov na področju mentalnega zdravja koristna in predvsem zelo učinkovita. V zakonsko in družinsko terapijo se lahko vključi družina, par ali posameznik. Najpogosteje so to odnosi med zakonci oz. partnerji ter med otroki in starši. Pomembni pa so tudi vsi drugi dolgotrajni odnosi, ki presegajo ta tradicionalni družinski okvir in pomenijo posamezniku pomemben vir podpore. Družina se lahko vključi v proces terapije tudi če meni, da gre za osebni problem enega posameznika. Družinski vzorci vedenja vplivajo na vsakega družinskega člana in v marsičem določajo način, kako se bo soočal s svojim problemom. Ne glede na to, kakšen je izvor njegovega problema, je družina zanj pomemben vir podpore in cilj terapije je, da to podporo okrepi. Družinski in zakonski terapevti obravnavajo širok spekter resnih kliničnih problemov, kot so: zakonski oziroma partnerski problemi, problemi med otroki in starši, individualni psihični problemi, zlorabe in druge oblike nasilja, odvisnosti, motnje hranjenja, depresija, tesnoba, težave z identiteto, samopodobo, učne težave, vedenjske motnje, ... Zakonski in družinski terapevti običajno prakticirajo kratkotrajno terapijo, v povprečju omejeno na 12 srečanj. V primerih resnejših težav lahko trajanje terapije ustrezno podaljšajo (Cvetek 2008).

5.1.6 Primeri izvenšolskih institucij, ki delajo s starši

Institucij in organizacij, ki so posebej ustanovljene za namen vzgoje in izobraževanja staršev, je na prvi pogled zelo malo, predvsem zato, ker največkrat to ni primarna dejavnost organizacij, v okviru katerih poteka.

Usposabljanja za starševstvo se danes starši lahko udeležijo v vrtcih ali šolah, kamor so vključeni njihovi otroci. To je pri nas najbolj razširjena oblika, ki obenem pripomore k večji kakovosti vzgojno - izobraževalnega dela otrok in učnega uspeha.

Na lokalni ravni je za delo s starši poskrbljeno s strani občine, centrov za socialno delo, Zveze prijateljev mladine ter Andragoškega centra.

Poleg tega obstaja še vrsta zasebnih zavodov, ki ponujajo svoje programe. Tako pri nas obstajajo Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Društvo vezi, ki ponuja program za srečne in uspešne starše, Frančiškanski družinski inštitut, ki izvaja šolo za starše Upajmo si biti starši, UP – društvo za pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem, Inštitut za razvijanje osebne kakovosti, Zavod MISSS – Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije, Zaletalnica - društvo za celostno reševanje težav mladostnikov, skupin in institucij ter Center za starše. Veliko je tudi spletnih strani in forumov, kjer si starši izmenjujejo izkušnje, se pogovorijo s strokovnjaki in iščejo nasvete za svoje starševstvo. Med vidnejšimi pri nas so med.over.net, ringaraja.net, starsi.si in iskreni.net.

V nadaljevanju bomo predstavili vsebino in cilje nekaterih zgoraj omenjenih organizacij.

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani deluje področju zaščite duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Pomagajo

a) otrokom

- z učnimi težavami pri branju, pisanju, računanju ali učenju nasploh;
- s težavami v prilagajanju na novo okolje;
- tistim, ki se težko zberejo, so nemirni, slabše pomnijo in hitro pozabljajo;
- so nesrečni, žalostni in osamljeni;
- jih je česa strah;
- so doživeli hudo travmo, so bili telesno, spolno ali duševno zlorabljeni

b) mladostnikom

1. v raznih stiskah, ko se ne znajdejo ali jim ni več do življenja;
2. se ne razumejo s starši, vrstniki, učitelji;
3. so premalo samozavestni;
4. so doživeli hudo travmo ali zlorabo;
5. so zašli v slabo družbo;
6. imajo težave pri učenju
7. ter pri vseh drugih težavah v obdobju odraščanja

c) staršem

- pri iskanju odgovorov na različna vprašanja v zvezi z otrokovim razvojem, vzgojo in medsebojnimi odnosi v družini

Pri svojem delu upoštevajo lastnosti in značilnosti tako otroka ali mladostnika kot tudi njegovega družinskega ali širšega socialnega okolja. V Svetovalnem centru so zaposleni psihologi, pedopsihiatri, pedagogi, specialni pedagogi, defektologi, logopedi in socialni delavci. Opravljajo diagnostično, svetovalno, korektivno in terapevtsko delo. Večinoma delajo z otroki in mladostniki, nekatere programe pa izvajajo samo za starše. Tako imajo skupinsko terapijo za starše otrok, ki imajo vedenjske težave ter šolo za starše, ki je edukativno suportivna in kjer skupinsko obravnavajo splošna vzgojna vprašanja. Poleg tega izvajajo tudi pomoč študentov prostovoljcev otrokom, ki obiskujejo Svetovalni center, supervizijo za mentorje prostovoljnega dela v centru, sodelujejo pa tudi z nevladnimi organizacijami (Svetovalni center 2009).

Društvo vezi je združenje učiteljev, vzgojiteljev, staršev ter mladostnikov za prijazno in ustvarjalno šolo, ki sodeluje z vrtci in šolami. Svoje programe uresničujejo v različnih krajih Slovenije s ciljem, da povabijo k sodelovanju tudi starše, ki teh možnosti sicer nimajo. Društvo Vezi je vključeno tudi v mednarodni evropski projekt »Zusammenarbeit Eltern und Schule« (Sodelovanje staršev in šole).

V sklopih predavanj oziroma delavnic, pomembnih za določena starostna obdobja otrokovega življenja, ponujajo naslednje vsebine:

- družina in prva leta otrokovega življenja (sklop vključuje 23 vsebin)
- priprava na šolo (sklop vključuje 24 vsebin)
- šola, novo socialno okolje (sklop vključuje 19 vsebin)
- čas odraščanja (sklop vključuje 18 vsebin)

(Društvo Vezi 2009).

Frančiškanski družinski inštitut ponuja staršem program Aktivno starševstvo, katerega namen in cilj je usposobiti starše za odgovorno starševstvo in za aktivno reševanje problemov v družini brez uporabe fizičnega, spolnega in/ali čustvenega nasilja. Program

je namenjen širši populaciji staršev in bodočih staršev. Program organizirajo tudi za vzgojitelje, pedagoge, učitelje, mladinske voditelje in druge, ki delajo z otroki in mladostniki.

Osnovni program te šole za starše ima tri stopnje:

- šolo za bodoče starše,
- šolo za starše mlajših otrok,
- šolo za starše mladostnikov.

Vsaka stopnja se izvaja v štirih 2 do 4 urnih srečanjih. Okvirne vsebinske teme na prvi stopnji so: značilnosti dovolj dobrega zakonskega odnosa, prehod iz zakonskega v starševski odnos, razmejitve med zakonsko in starševsko vlogo, značilnosti dovolj dobrega starševskega odnosa, stili starševstva, otroci v družini in njihove systemske vloge. Teme na naslednjih dveh stopnjah so otrokove/mladostnikove potrebe ter nenadomestljivost starševske vloge ob odraščajočem otroku/mladostniku, praktične veščine razreševanja problemov v odnosu z otrokom/mladostnikom, kaj otrok/mladostnik doživlja, ko je neuspešen v šoli, ko je bolan, ko zlorablja drogo, se zapleta v tvegano spolno vedenje, ko se nasilno vede ali ko je sam žrtev zlorab in nasilja? Kako naj se na to odzovejo starši? Ko me moj otrok/mladostnik spomni na moje lastno otroštvo/mladost in ko spomini bolijo ...

Okvirne vsebine so vedno ponujene kot predlog. Možno jih je namreč spreminjati in prilagajati, odvisno od vsakokratnih potreb in želja ciljne skupine, za katero se program izvaja.

Delo poteka v prepletanju nekajminutnega predavanja, pogovora z udeleženci, igre vlog in modeliranja komunikacije med staršema oziroma med staršema in njunimi otroki (izvajalci odigrajo predstavljeno vsebino z metodo igre vlog), vodenega dialoga med udeleženci in praktičnega preizkušanja, ko tudi udeleženci poskušajo odigrati predstavljene načine komunikacije.

Šola za starše poteka dvakrat mesečno celo šolsko leto, po dogovoru pa se srečanja lahko organizirajo tudi drugje kot štiri srečanja, ki trajajo dve do štiri ure (Aktivno starševstvo 2007). Po istem programu izvajajo šolo za starše tudi ostali družinski centri po Sloveniji (Krog v Kranj, Mir v Mariboru, Bližina v Celju, inštitut Novo mesto), ki izhajajo iz enake teoretične podlage kot Frančiškanski družinsko inštitut.

Društvo Up v projektu Šola za starše organizira strokovna predavanja na temo zasvojenosti. Poslanstvo te nevladne neprofitne in strankarsko neopredeljene organizacije je namreč pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem. Poleg drugih aktivnosti se ukvarjajo tudi s starši, predvsem s preventivnimi predavanji po šolah. Del teh predavanj je tudi projekt Starši staršem, kjer predavajo starši z izkušnjami zasvojenosti svojih otrok (Društvo Up 2008). To je staršem v nekaterih lahko celo bolj v pomoč kot pa zgolj teoretično predavanje.

Programi, ki jih izvajajo, so:

- ❖ Informativni biro: informacije po telefonu in osebno posredovanje popolnih informacij o problematiki zasvojenosti in reševanju le te.
- ❖ Individualna obravnava: vsak dan po vnaprejšnjem dogovoru, od časa od uvida v problem do začetka njegovega reševanja.
- ❖ Samopomočna skupina svojcev: sodelujejo z mednarodnim terapevtskim programom Dianova International za zdravljenje in socialno rehabilitacijo zasvojenosti, uredimo vse potrebno za vstop v terapevtsko skupnost.
- ❖ Reintegracijski program, šola za svojce, in samopomočna skupina v okviru sekcije ozdravljenih zasvojenecv Društva Up.
- ❖ projekt Starši staršem
- ❖ Preventiva in informacije
- ❖ v ustanavljanju je center za zdravljenje zasvojenosti od nedovoljenih drog (Društvo Up 2008)

Inštitut za razvijanje osebne kakovosti je neprofitna izobraževalna in raziskovalna ustanova. Izvajajo sistematično zasnovane programe s področja razvijanja človekovih potencialov, ki potekajo v obliki seminarjev, delavnic in predavanj. Delovanje inštituta je usmerjeno na vsa področja življenja, kjer je vloga človekovega občutka lastne vrednosti ključnega pomena: v vzgoji in izobraževanju, medsebojnih odnosih, v družini in na delovnem mestu.

Predavanja in delavnice, ki jih izvajajo za starše, obsegajo naslednje vsebine:

1. Temelji čustvene inteligence
2. Vzpostavljanje avtoritete

3. Kako postaviti zdrave meje
4. Kako krepiti osebnost svojega otroka (Inštitut za razvijanje ... 2008)

MISSS je mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije, ki informira, svetuje, izvaja programe za mlade in povezuje informativno - svetovalne centre za mlade. V sklopu izobraževanja izvajajo programe za učitelje, starše in svoje sodelavce. Za starše izvajajo na osnovnih in srednjih šolah predavanja z vsebinami, povezanimi z razvojem otrok in mladostnikov, komunikacijo, vzgojnimi težavami, odnosi v družini, spolnostjo in mladimi. Vse programe izvajajo po dogovoru (Mladinsko informativno ... 2008).

Center za starše izvaja individualna in družinska svetovanja na naslednjih področjih:

- poklicno svetovanje,
- motnje hranjenja in prehranjevanja (preventivni portfolio na področju zdravega duševnega in telesnega razvoja otroka in mladostnika),
- načrtovanja učne uspešnosti (učni portfolio),
- vedenjske, čustvene težave in vzgojne težave (vzgojni portfolio).

Organizirajo predavanja in delavnice z aktualno problematiko, ki so izključno izkustvene narave, tako da starši dobijo konkretne informacije in odgovore na njihova vprašanja. Ta šola za starše ne predstavlja klasičnega enkratnega predavanja, temveč je sestavljena iz vsebinsko povezanega sklopa večih srečanj v obliki predavanj in delavnic zaželeno pa je, da jih starši obišejo skupaj z otroki (Center za starše 2007).

5.2. Šolske oblike

5.2.1 Roditeljski sestanki

Roditeljski sestanki so najpogostejša oblika dela s starši in so se pri nas pojavili že v začetku 19. stoletja (Črnovrški 1911). Danes predstavljajo formativno in informativno obliko sodelovanja med šolo in domom. Namen formativnih sestankov je izobraževalen in sicer prenesti staršem nova znanja iz pedagogike, psihologije in sociologije, najpogosteje v oblik predavanj (Pšunder 1994, str. 100). Delo organizira razrednik, poteka pa po skupnem dogovoru s svetovalnim delavcem, učiteljem podaljšanega bivanja, vzgojiteljem, starši (Intihar 2002, str. 59). Delo poteka v različnih oblikah z uporabo različnih izkustvenih metod učenja. Roditeljski sestanki namreč niso več nujno le suhoparna predavanja, ampak odpirajo nove možnosti dela s starši, na primer interakcijske igre, kar so pozitivne nove izkušnje tudi za starše (Škvarč 1997, str. 14). Informativne oblike roditeljskih sestankov dajejo staršem splošne informacije o učnem uspehu in vedenju razreda, o vzgojno - izobraževalnem programu, o načinih in vsebini dela v razredu. Roditeljski sestanki niso prvenstveno namenjeni izobraževanju / usposabljanju staršev, ampak to funkcijo opravljajo posredno. Prvi namen je seznanjanje staršev s šolskim delom, ob tem pa je gotovo potrebno staršem predložiti tudi pedagoško – psihološka znanja, ki jim bodo pomagala pri vzgoji otrok doma.

Ko starši dobijo v roke vabilo za roditeljski sestanek, najbrž pogosto pomislijo: »Ah, že spet neko zdolgočaseno filozofiranje o vzgoji otrok in moraliziranje ... » To je spodbudilo učiteljico in svetovalno delavko na eni izmed primorskih osnovnih šol, da sta vpeljali novo obliko roditeljskih sestankov. Cilji le teh so bili:

- ponuditi staršem drugačno obliko dela pri sestankih (delavnice), z interakcijskimi igrami vzpostaviti v skupini staršev sproščeno ozračje,
- vzbuditi med starši medsebojno zaupanje in zaupanje v učitelja in svetovalnega delavca,
- izmenjati medsebojne izkušnje v manjših skupinah,
- naučiti starše (jim svetovati), kako ravnati ob konkretnem učno - vzgojnem problemu,
- vzbuditi v starših občutek samozaupanja v njihove lastne sposobnosti vzgoje otroka,

- zmanjšati pri starših občutek nemoči pri vzgoji in učni pomoči otroku (Škvarč 1997).

5.2.2 Govorilne ure

Govorilne ure so del učiteljeve obveze. Praviloma gre za eno uro na teden, ki jo učitelj časovno sam razporedi in objavi, namenjena pa je učiteljem in njihovim staršem. Slednji to obliko večkrat izkoristijo za individualni pogovor z učiteljem (Pšunder 1994, str. 100-101). Ta je ponavadi bolj informativen, kratek in jedrnat, saj časovna omejenost več ne omogoča. Gre predvsem za pogovor o učnem delu otroka in lahko staršem pomaga, da bodo lažje in učinkovitejše pomagali otroku pri šolskem delu doma. Ob pogovoru z učiteljem lažje razumejo njegovo delo in šolski kurikulum.

EMPIRIČNI DEL

1. Opredelitev raziskovalnega problema

1.1. Namen raziskave in osnovni raziskovalni problem

Namen raziskave je izvedeti, kako starši gledajo na usposabljanje za starševstvo, kakšne so njihove izkušnje s tem, kakšno je njihovo poznavanje tovrstne ponudbe, kako pogosto in kje se učijo starševstva, katere teme se jim zdijo pomembne ter kako ocenjujejo vlogo šole in šolskega svetovalnega delavca pri tem.

Načrt empiričnega dela smo razdelili v tri sklope:

1. Starši o starševstvu
2. Učenje starševstva
3. Šola in starševstvo

Te tri sklope smo v naslednjem podpoglavju razdelali v raziskovalna vprašanja.

1.2. Raziskovalna vprašanja

Tekom študija literature v teoretičnem delu smo prišli do naslednjih vprašanj, ki smo jih definirali kot raziskovalna vprašanja empiričnega dela.

I. Starši o starševstvu:

1. Ali starši menijo, da se je starševstva potrebno učiti (imeti zanj posebna znanja, veščine)?
2. Ali menijo, da pri starševstvu potrebujejo pomoč?
3. Ali menijo, da je njim težje biti starši, kot je bilo njihovim staršem?

II. Učenje starševstva:

4. Na kakšen način starši pridobivajo znanja in spretnosti starševstva?
 - a. Koliko je neformalnega učenja (v pogovorih v družini, z ostalimi starši, branje literature, svetovni splet, ...)?
 - b. Kako pogosto se udeležujejo organiziranih oblik za starše izven šole in v šoli?
 - c. Zakaj se udeležujejo programov za starše (preventiva, kurativa)?
 - d. Kdo od staršev se udeležuje programov (oče, mati, oba)?
5. Katere teme se jim zdijo pomembne oz. katera vprašanja starševstva so za njih danes aktualna?
6. Ali se jim zdi, da je v njihovem okolju dovolj tovrstne ponudbe?
7. Ali jim ti programi ipd. pomagajo pri boljšem opravljanju starševske vloge?

III. Šola in starševstvo:

(Kako starši ocenjujejo pomoč šole pri opravljanju starševstva)

8. Ali jim je bila šola kdaj v pomoč pri starševstvu?
9. Kje je bilo doslej v šoli največ priložnosti za učenje, pogovor ipd. o starševstvu (govorilne ure, roditeljski sestanki, organizirana predavanja za starše, ...)
10. Ob katerih prilikah se udeležujejo programov za starše v šoli (obvezno, prostovoljno, ko imajo probleme z otrokom, ...)
11. Ali so se kdaj zaradi otroka oz. ob vprašanjih starševstva povezali s šolskim svetovalnim delavcem?
12. Kakšne so njihove izkušnje s šolskim svetovalnim delavcem pri oblikah dela s starši?
13. Kaj bi si kot starši še želeli s strani šole na temo starševstva?

1.3. Raziskovalne hipoteze

H1: Starši menijo, da potrebujejo usposabljanje za starševstvo.

H2: Starši se programov udeležijo večinoma sami, ne v paru.

H3: Med udeleženci je več mater kot očetov.

H4: Največ se izobražujejo v ustanovah, ki jih obiskujejo njihovi otroci.

H5: Starši se programov udeležujejo, ko naletijo na problem v odnosu z otroki.

H6: Starši iz osrednje slovenske regije se zaradi več ponudb bolj udeležujejo tovrstnih programov

H7: Bolj izobraženi starši se več usposablajo za starševstvo kot tisti z nižjo stopnjo izobrazbe.

H8: Starše najbolj zanimajo teme o vzgojnih problemih.

H9: Staršem se zdi, da je danes težje biti starš kot je bilo njihovim staršem.

H10: Starši ne hodijo pogosto po nasvete glede otrok in starševstva k šolskemu svetovalnemu delavcu.

H11: Starši menijo, da s šolo dobro sodelujejo v skupni skrbi za otroka.

2. Metodologija

2.1. Osnovna raziskovalna metoda

Uporabili smo deskriptivno metodo pedagoškega raziskovanja in pa kavzalno neeksperimentalno za pojasnitev vzrokov, zaradi katerih prihaja do opisanega fenomena (Sagadin 1993, str. 12).

2.2. Seznam spremenljivk

Neodvisne:

- regija bivanja
- stopnja izobrazbe staršev
- starost njihovih otrok

Odvisne:

- udeležba v programih za starše

2.3. Osnovna množica in vzorec

Uporabili smo priložnostni vzorec 88 staršev, od tega 28,4 % moških in 71,6 % žensk.

Tabela 3: *Anketirani po spolu*

	Ženske	Moški	Skupaj
f	63	25	88
f%	71,60%	28,40%	100,00%

Njihova povprečna starost je bila 38,35 let, najmlajši je imel 23 let, najstarejši pa 60. Po regiji bivanja jih je bilo največ iz Ljubljanske (51,72 %), ostala polovica pa je razporejena po regijah, kot prikazuje spodnji graf.

Graf 1:

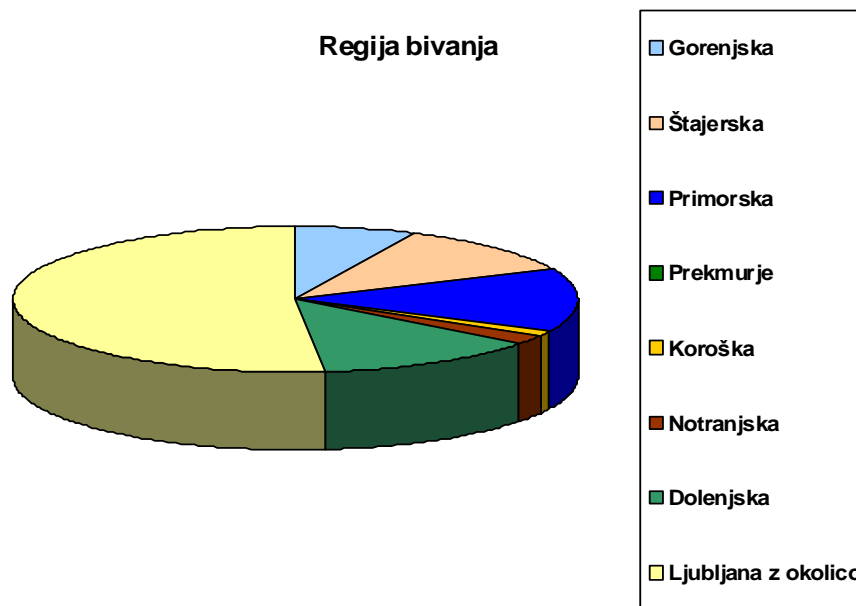

Tabela 4: *Anketirani po regiji bivanja*

regija bivanja	Gorenjska	Štajerska	Primorska	Prekmurje	Koroška	Notranjska	Dolenjska	Ljubljana z okolico	skupaj
f	6	10	12	0	1	2	11	45	87
f %	6,89%	11,50%	13,80%	0%	1,15%	2,30%	12,64%	51,72%	100,00%

Glede na stopnjo izobrazbe v vzorcu prevladujejo starši s 7. stopnjo (59,77%), 19,54% je staršev s 5. in 13,79% s 6. stopnjo izobrazbe.

Tabela 5: *Anketirani po stopnji izobrazbe*

stopnja izobrazbe	1	2	3	4	5	6	7	8	skupaj
f	0	0	1	3	17	12	52	2	87
f %	0%	0%	1,15%	3,45%	19,54%	13,79%	59,77%	2,30%	100%

Starši v vzorcu imajo povprečno 2,4 otroka; najmanj 1 in največ 6.

Tabela 6: *Otroci obiskujejo*

otroci obiskujejo	Varstvo na domu	vrtec	OŠ	Sr. poklicna šola	gimnazija	fakulteta	So zaposleni	drugo	vsi odgovori
f	23	32	33	2	14	20	7	8	139
f %	16,54%	23,02 %	23,74%	1,44%	10,07 %	14,39%	5,03%	5,77%	100%

2.4. Postopek zbiranja podatkov

Želeli smo zajeti čim bolj pestro množico staršev (in ne le npr. staršev osnovnošolcev), zato smo se odločili za spletno anketo v programu SurveyMonkey (http://www.surveymonkey.com/s.aspx?sm=nLEYaYSAAnB6_2fEk2hVK_2bN8w_3d_3d). Povezavo do spletne strani z anketo smo poslali staršem, naključno izbranim iz elektronskega imenika, ti pa so jo potem (lahko bi rekli po sistemu snežne kepe) pošiljali naprej drugim staršem, ne glede na starost njihovih otrok. Tako smo dobila vzorec 88 staršev. Seveda pa so zaradi narave anketiranja bili vanj zajeti tisti starši, katerih izobrazba oz. dohodek jim omogočata dostop do interneta.

2.5. Postopek obdelave podatkov

Dobljene podatke smo obdelali v programih Microsoft Excel (grafi) in SPSS.

Uporabili smo χ^2 preizkus hipoteze neodvisnosti, kjer pa so bile teoretične frekvence prenizke, pa tudi Kullbackov preizkus.

2.6. Rezultati in interpretacija

Glede na dobljene rezultate smo najprej odgovorili na v začetku postavljena raziskovalna vprašanja.

I. Starši o starševstvu

1. Ali starši menijo, da se je starševstva potrebno učiti?

Tabela 7: *Ali menite, da se je starševstva potrebno (na)učiti?*

Starševstva se je potrebno (na)učiti.	Da	Ne	Včasih	Skupaj
f	30	25	33	88
f %	34,09%	28,7%	37,50%	100%

37,50 % staršev meni, da se je starševstva potrebno učiti le včasih, med tem ko jih je 34,09 % odgovorilo, da se je potrebno učiti in 28,7 %, da se ni potrebno učiti starševstva. Le slaba tretjina se torej strinja, da se je starševstva potrebno učiti, ostali starši pa menijo, da je starševstvo na nek način že po naravi položeno v njih in zato ne potrebujejo posebnega učenja oz. je to potrebno le včasih. Starševstvo je seveda tudi biološka kategorija, vendar ni samo to. Starševstvo je kompleksna naloga, ki jo lahko razumemo kot »poklic«, ki ga večina opravlja brez predhodne priprave (Jereb 2005, str. 23) oz. brez kakršnega koli usposabljanja. Rezultati ankete so to potrdili. Starši bi morali postajati še bolj osveščeni, kako pomembna je njihova vloga ter naloga, saj je družina edinstven prostor, kjer nastaja in se razvija otrokova psihična struktura (Kompan Erzar 2003, str. 25), starševstvo pa je odnos, ki se stalno spreminja ter raste z otrokom in ob njem.

2. Ali menijo, da pri starševstvu potrebujejo pomoč?

Tabela 8: *Ali pri starševstvu potrebujete pomoč?*

Ali pri starševstvu potrebujete pomoč?	Da, vsaka pomoč je dobrodošla.	Da, gotovo, sam ne bi zmožel / zmogla.	Ne, zmorem sam – a.	Včasih.	Skupaj
f	34	6	6	36	82
f%	40%	7,10%	10,60%	42,40%	100%

Odgovor na to vprašanje se sklada s prejšnjim: kot jih večina meni, da se je starševstva potrebno učiti včasih, jih večina meni, da le včasih potrebujejo pomoč. Dobrih 7 % brez pomoči ne bi zmoglo, 10,6 % jih pomoči ne potrebuje, ostalih 40 % pa jih je odgovorilo, da je vsaka pomoč dobrodošla.

Na splošno gledano je 89,4 % vprašanih staršev torej naklonjeno pomoči starševstvu.

Pomoč v današnji pedagoško - sociološki teoriji ni več mišljena kot poskus vstopa in nadvlade družinske celice (v smislu po-moč, kjer bi si nekdo od zunaj prisvojil moč nad družino), ampak kot prispevek k temu, da družina dobi več moči (emprowement) za svoje vsakdanje življenje (Čaćinovič Vogrinčič v Resman 1999, str. 176 - 187). Očitno je, da se tudi starši tega zavedajo, saj se skoraj v 90 % (če seštejemo pritrdilne odgovore Da, vsaka pomoč je dobrodošla + Da, gotovo + Včasih) strinjajo, da pomoč na nek način potrebujejo.

3. Ali menijo, da je njim težje biti starši, kot je bilo njihovim staršem?

Tabela 9: *Ali menite, da je danes težje biti starš, kot je bilo vašim staršem?*

Danes je težje biti starš	f	f%
Da, gotovo.	6	6,80%
Ne.	22	25 %
Mogoče.	45	51,10%
Včasih.	12	13,60%
Ne vem.	3	3,40%
Skupaj	88	100%

Dobra polovica anketiranih meni, da je morda danes težje biti starš, četrtnina pa se s postavljenimi trditvijo ne strinja – menijo namreč, da se zahtevnost starševstva od generacije njihovih staršev do danes ni spremenila. Le 6,8 % jih meni, da je danes gotovo težje biti starš.

Glede na dobljene odgovore lahko trdimo, da starši kljub spremenjenim družbenim okoliščinam danes svojega starševstva v njegovi zahtevnosti ne ocenjujejo težje, kot so doživljali svoje starše. Četrtni se današnje starševstvo ne zdi težje kot generacijo nazaj, dobra polovica pa ni odločena, saj je odgovorila z mogoče. Le slabim 7 % vprašanim je prepričana, da je njim danes težje biti starš.

Teoretiki ugotavljajo, da so v hitrih družbenih spremembah, spremembam podvrženi tudi odnosi v družini. Prehod iz patriarhalnih v demokratične odnose ni lahek in na najtežjih nalog današnje družine (Čačinovič Vogrinčič 1998, str. 176 - 177). Glede na dobljene rezultate, kjer starši ne doživljajo svojega starševstva težje kot generacija nazaj, lahko sklepamo, da je starševstvo v vsakem obdobju zahteven proces, kljub spremenjenim družbenim okoliščinam. Vsaka generacija ima svoje izzive, s katerimi se mora čim uspešneje soočiti in pomagati otrokom zgraditi osebnost in oditi v svet, kjer bodo oni naprej vzgojitelji.

II. Učenje starševstva:

- a. Na kakšen način starši pridobivajo znanja in spretnosti starševstva?
- b. Koliko je neformalnega učenja (v pogovorih v družini, z ostalimi starši, branje literature, svetovni splet, ...)?

Tabela 10: *Kje se učite starševstva? (možnih je več odgovorov)*

	Konkretno ob svojih otrocih	V pogovoru s partnerjem	Literatura	Ob zgledu svojih staršev	Predavanja ipd. za starše	Spletne strani	Se ne učim posebej, starševstvo doživljam kot naravno danost.	Skupaj odgovorov
f	73	67	50	48	35	30	25	328
f%	22,26 %	20,43 %	15,24 %	14,63%	10,67%	9,15%	7,62%	100%

Glede na dobljene odgovore se starši največ učijo neformalno: v večini prevladuje učenje starševstva v praksi, torej konkretno ob svojih otrocih in v vzgojnih situacijah, ki jih ob njih doživijo. Sledijo pogovori v družini, literatura, zgled svojih staršev, šele nato pridejo formalne oblike učenja starševstva.

V primerjavi z anketo 1999 (Ličen 1999, str. 259), kjer je bilo na prvem mestu učenje s pomočjo knjig in revij (45,7% vprašanih), na drugem pa učenje v odnosih z drugimi, je pri naših podatkih vrstni red ravno obraten. 57,32 % se je namreč odločilo za odgovor ob otrocih, v pogovoru oz. ob zgledu. Šele za tem sledijo mediji.

Sodobna teorija učenja starševstva poudarja odmik od zunanjega k notranjemu, kar pomeni premik od zunanjih nasvetov k notranjemu življenju; k partnerju, starim staršem in seveda najbolj k otroku. Sodobna psihološka spoznanja pravzaprav vidijo otroka kot učitelja staršev (Hendrix 2006), saj ob rasti otroka raste tudi njihovo starševstvo, ki je vedno dinamičen odnos, se neprestano spreminja, zori in oblikuje (Erzar idr., 2009, str. 47).

c. Katerih oblik se najpogosteje udeležujejo?

Tabela 11: *Katerih oblik ste se že udeležili? (možnih je več odgovorov)*

	Roditeljski sestanki	Govorilne ure	Šol.svet. služba	Terapevt	Šola za starše	Študijski krožki	Predavanja	Drugo	Nobene	Skupaj
f	60	56	14	8	34	3	35	14	9	233
f%	25,75 %	24,03 %	6,01 %	3,43 %	14,6 %	1,29 %	15,02 %	6,01 %	3,86 %	100 %

Med odgovori prevladujejo šolske oblike, skoraj enako odgovorov smo dobili pri roditeljskih sestankih in govorilnih urah. Sledijo predavanja, šole za starše, svetovalni delavec, terapevt in drugo, kjer sta bila prevladujoča odgovora internetne posvetovalnice ter materinska šola.

Roditeljski sestanki so najpogostejša oblika dela s starši pri nas že od 19. stoletja dalje (Črnovrški 1911). Ker so za starše obvezni, je pričakovano tu največji procent vprašanih staršev. Enako velja za govorilne ure, čeprav za starše niso obvezne, so pa del rednih šolskih oblik za starše. Starši se torej res največkrat izobražujejo v institucijah, ki jih obiskujejo njihovi otroci. Šola prav zaradi vključenosti otrok lažje vključi starše v

programe usposabljanja (Holmgren 1995, str. 234 – 235). Iz tega sklepamo, da bi roditeljske sestanke in govorilne ure lahko pomembno izkoristili tudi za vsebine, ki se tičejo starševstva in ne samo otrok ter šolskega dela.

d. Zakaj se udeležujejo programov za starše (preventiva, kurativa)?

Tabela 12: *Zakaj ste se udeležili tega programa?*

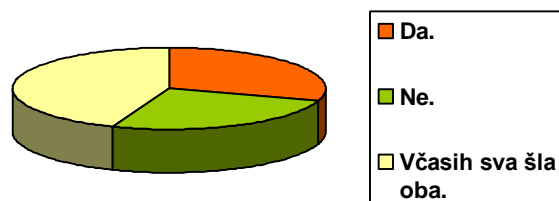
Motiv za udeležbo	preventiva	kurativa	Drugo - zaradi želje po spremljanju otrokovega razvoja	drugo - zaradi obveznosti programov	skupaj
f	51	4	4	13	72
f %	70,83%	5,56%	5,56%	18,05%	100,00%

70,83 % staršev se programov udeležuje z namenom preventive, da bodo boljše opravljali svojo starševsko vlogo ter bili pripravljeni na vzgojne težave in izzive. 18,05 % se programov udeleži zaradi obveznosti (tukaj so bili večinoma mišljeni roditeljski sestanki ter šole za bodoče starše, ki se jih morajo udeležiti bodoči očetje, če želijo prisostvovati porodu). 5,56 % staršev si želi spremljati otrokov razvoj ter zato prihaja v šolo/vrtec na posvet, enak procent pa se programov udeležuje zaradi konkretnih vzgojnih problemov.

Večina vprašanih staršev učenje starševstva torej povsem sprejemajo, ga razumejo kot preventivo, kar pomeni, da se jim zato zdi smiselno in potrebno (Ličen 1999). Preventiva je hkrati tudi cilj vseh oblik dela s starši, z namenom starše ozaveščati in postopoma izboljšati njihovo starševsko ravnanje (Ličen 1995, str. 8).

e. Kdo od staršev se udeležuje programov (oče, mati, oba)?

Graf 3: *Ste se programa udeležili skupaj s partnerjem/partnerico?*

44,2 % se programov včasih udeleži v paru, 29,9 % vedno, 26 % pa nikoli. To nakazuje na sodelovanje obeh staršev, saj se je le 26 % vprašanih programa udeležilo samih. Predvsem pomembna je tukaj zavzetost očetov (več o tej temi pri analizi raziskovalnih vprašanj), saj je bila v prejšnjih generacij vzgoja v pretežni meri na pleči žensk. Današnji očetje so gotovo veliko bolj vključeni v skrb za otroke, kot pa so bili očetje generacije nazaj, ki so bili zgolj hranitelji družine.

4. Katere teme se jim zdijo pomembne oz. katera vprašanja starševstva so za njih danes aktualna?

Tabela 13: *Katere teme se vam zdijo pomembne?*

	Zelo pomembna	Pomembna	Manj pomembna	Nepomembna		
zasvojenosti	57.5% (50)	39.1% (34)	3.4% (3)	0.0% (0)	1.46	87
vzgojni problemi	66.7% (58)	33.3% (29)	0.0% (0)	0.0% (0)	1.33	87
učne težave otrok	33.7% (29)	57.0% (49)	8.1% (7)	1.2% (1)	1.77	86
problemi v odnosu med staršema	45.3% (39)	50.0% (43)	3.5% (3)	1.2% (1)	1.60	86
otrok in šola	37.9% (33)	54.0% (47)	6.9% (6)	1.1% (1)	1.71	87
discipliniranje	34.5% (30)	36.8% (32)	27.6% (24)	1.1% (1)	1.95	87
motnje hranjenja	17.4% (15)	45.3% (39)	31.4% (27)	5.8% (5)	2.26	86
odnosi med sorojenci	33.7% (29)	48.8% (42)	15.1% (13)	2.3% (2)	1.86	86
kako lastno otroštvo vpliva na kasnejše lastno starševstvo	32.2% (28)	48.3% (42)	17.2% (15)	2.3% (2)	1.90	87
spolna vzgoja otrok in mladostnikov	28.7% (25)	59.8% (52)	11.5% (10)	0.0% (0)	1.83	87
težave vsakega starševstva	32.2% (28)	56.3% (49)	11.5% (10)	0.0% (0)	1.79	87
					Vseh odgovorov	87
					Brez odgovora	1

Zelo pomembne:

- vzgojni problemi 66%
- zasvojenosti 57,5 %

Pomembne:

- spolna vzgoja 59,8 %
- učne težave 57%
- težave vsakega starševstva 56,3 %
- otrok in šola 54 %
- problemi v odnosu med staršema 50 %
- odnosi med sorojenci 48,8%
- kako lastno otroštvo vpliva na kasnejše starševstvo 48,3%
- motnje hranjenja 45,3 %
- discipliniranje 36,8 %

Manj pomembne:

- motnje hranjenja 31,4 %
- discipliniranje 31,4 %

Nepomembne:

- motnje hranjenja 5,8 %
- odnosi med sorojenci in vpliv lastnega otroštva na starševstvo 2,3 %

Osnovno izhodišče izobraževanja staršev so njihove potrebe. Zato je pomembno vedeti, katere teme se zdijo staršem potrebne oz. o katerih si želijo več zvedeti. Glede na izvedeno anketo kot najbolj pomembne prevladujejo teme o vzgojnih problemih. Vsi starši v vseh obdobjih in generacijah se srečujejo z vzgojnimi problemi, kjer iščejo prave poti in rešitve v dobro otroka in družine. To je tudi najširša tema, ki zajame široko paleto vzgojnih situacij. Starši se torej v prvi vrsti želijo seznaniti z uspešnim reševanjem vzgojnih problemov.

Presenetljivo je, da je kot druga zelo pomembna tema, ki je dobila največ odgovorov anketiranih, zasvojenost. Presenetljivo zato, ker je zelo specifična in konkretna ter opozarja na vse širši problem naše družbe – zasvojenost. Zanimivo je, da je druga

konkretna in sodobna problematika t.i. motnje hranjenja končala na predzadnjem mestu kot nepomembna tema. Razlog za to je verjetni iskati v tem, da se o zasvojenosti danes veliko več govori kot o motnjah hranjenja, vedno več je ozaveščanja in preventive, starše pa je verjetno strah, ali se bodo njihovi otroci znali upreti npr. drogam, ki jih ponujajo skoraj že na vsakem vogalu. Ob tem je pomembno poudariti, da je zasvojenosti več vrst, tako da sem ne spadajo samo droge.

Zasvojenost in z njo povezane posledice predstavljajo namreč resen problem sodobne družbe, ki ima mnoge razsežnosti. Ni vezan le na zlorabo dovoljenih in nedovoljenih drog, pač pa tudi na druge oblike zasvojenosti, kot so igre na srečo, zasvojenost z računalnikom, odnosi, delom, ... (Ministrstvo za zdravje 2009)

Med pomembnimi temami prevladujejo spolna vzgoja. Tudi to je odraz današnje družbe, ki je izrazito nasičena s spolnostjo kot še nikoli prej. Spolna revolucija pomeni tudi spolno svobodo in starši so pred novimi izzivi, kako v ta svet vpeljati otroke ter poskrbeti za njihov normalen spolni razvoj ter odgovorno spolnost (Mandingorra, 2010). Glede na raziskave, mladostniki zelo pogrešajo pomoč in svetovanje staršev pri svojih spolnih težavah. Predvsem si želijo, da bi bili starši bolj odprti ter bi se z njimi bolj odkrito in sproščeno pogovarjali. Obenem se tudi starši sprašujejo, ali so svojim otrokom uspeli privzgojiti pozitivne vrednote, načela in pričakovanja v zvezi s spolnostjo. Prav zato je spolna vzgoja gotovo pomembna tem za starše (Hoyer 1997).

5. Ali se jim zdi, da je v njihovem okolju dovolj tovrstne ponudbe?

Tabela 14: *Ali menite, da je v vašem kraju dovolj ponudbe za učenje starševstva?*

Regija bivanja Dovolj ponudbe	Gorenjska	Štajerska	Primorska	Prekmurje	Koroška	Notranjska	Dolenjska	Lj z okolico
	f	f	f	f	F	f	f	f
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Da.	4	4	7	0	0	0	8	45
	66,67%	40%	58,33%	0	0	0	72,72%	100%
Še kar.	2	5	5	0	0	1	3	0
	33,33%	50%	41,67%	0	0	50%	27,28%	0
Ne.	0	0	0	0	0	1	0	0
	0	0	0	0	0	50%	0	0
Niti ne.	0	1	0	0	1	0	0	0
	0	1%	0	0	100%	0	0	0
Ne vem.	0	0	0	0	0	0	0	0
Skupaj	6	10	12	0	1	2	11	45
	100 %	100 %	100 %	0	100%	100 %	100 %	100%

Pričakovano so vsi starši iz osrednje slovenske regije odgovorili, da jim ponudbe ne primanjkuje. Sledita jim Dolenjska in Gorenjska, Primorska, manj ponudbe pa se zdi štajerskim, notranjskim ter koroškim staršem.

Osrednja mesta ter bolj razvite pokrajine gotovo prevladujejo po pestrosti ponudbe za starše, vendar se v medijski družbi to gotovo da kompenzirati s ponudbo na svetovnem spletu (npr. forumi), v literaturi ter v televizijskih in radijskih oddajah. Kljub temu pa je še vedno pomembna težnja po decentralizaciji, ki se delno že uresničuje z ustanavljanjem družinskih centrov po Sloveniji, s potujočimi knjižnicami, lokalnimi andragoškimi delavnicami ipd.

6. Ali jim ti programi ipd. pomagajo pri boljšem opravljanju starševske vloge?

Tabela 15: *Ali vam (je) obiskovanje programov za starše pomaga(lo), da bolje opravljate starševsko nalogo?*

	Da	Ne	Včasih	Ne vem	Skupaj
f	79	0	9	0	88
f %	89,77%	0%	10,23%	0%	100,00%

Staršem v skoraj 90 % ti programi pripomorejo k boljšemu opravljanju starševske vloge, kar gotovo ni presenetljiv podatek. Bolj zanimivo se nam zdi, da je dobrih 10% staršev neodločnih – programi jim le včasih pomagajo. Razlogi za to so najverjetneje nezadovoljstvo z dobljenimi vsebinami in pomočjo. Lahko, da so v svoji starševski situaciji pričakovali in potrebovali kaj drugega, kar so potem v konkretnem usposabljanju prejeli. Zato je predvsem pomembno poznati potrebe staršev, oni pa morajo poznati ponudbo, da izmed ponujenih izberejo tisto, ki jim najbolj ustreza.

Vsako usposabljanje staršev mora starše osveščati in postopoma izboljševati njihovo starševsko ravnanje (Ličen 1995, str. 8). Končni cilj pa je vedno samoizobraževanje staršev (Jereb 2005, str. 61).

III. Šola in starševstvo:

(Kako starši ocenjujejo pomoč šole pri opravljanju starševstva)

7. Ali jim je bila šola/vrtec kdaj v pomoč pri starševstvu?

Tabela 16: *Ali vam je bila šola/vrtec kdaj v pomoč pri starševstvu?*

	Da.	Ne.	Ne vem, otrok še ni vključen v nobeno institucijo.	Skupaj
f	56	12	17	85
f%	65,90%	14,10%	20%	100,00%

Izmed 85 odgovorov je 68 staršev, ki imajo izkušnje z vrtcem oz. šolo, ostali imajo otroke še doma. Če odštejemo te starše in pogledamo odgovore 68 staršev, je izmed teh 82,35 % že doživelo vrtec/šolo kot pomoč pri starševstvu, 17,65 % pa ne.

Odgovori so pričakovani, vendar menimo, da je 17,65 % odgovorov staršev, ki šole (še) niso doživeli kot pomoč pri starševstvu vseeno preveč. Šola oz. vrtec bi morala sodelovati s starši in skupaj soodgovorno ter vzajemno pristopati drug k drugemu. Vzgojno - izobraževalne institucije nikoli ne morejo mimo staršev. Ker delajo v dobro otroka, je za uspešno sodelovanje nujna povezava s starši. Ob tem sodelovanju pa se pojavijo tudi prilike, kjer lahko šola staršem pomaga biti uspešnejši starši in jim je s tem lahko v pomoč. Kot smo videli v tabeli 11, se starši največ udeležujejo teh šolskih oblik. V tem je prednost institucij, ki jih obiskujejo njihovi otroci, saj tako lahko starši dobijo pomoč že v šoli/vrtcu.

11. Ali so se kdaj zaradi otroka oz. ob vprašanih starševstva povezali s šolskim svetovalnim delavcem?

Tabela 17: *Kakšne so vaše izkušnje s šolskim svetovalnim delavcem?*

	Nisem še bil-a osebno pri njem.	K njemu grem, ko me pokličejo iz šole zaradi otroka.	K njemu grem, ko potrebujem kakšen nasvet.	Bil-a sem na skupinskih srečanjih v šoli, pri katerih je sodeloval šol.svet.d.	Ne poznam tega profila v šoli.	Drugo	Skupaj
f	31	1	7	26	0	12	77
f%	40,26%	1,30%	9,09%	33,77%	0%	15,58%	100,00%

Od 88 anketiranih, 11 staršev otrok še nima vključenih v nobeno institucijo, zato niso všteti v zgornji prikaz.

Izmed staršev, katerih otroci so bili oz. so še vključeni v vrtec oz. šolo, je 40,26 % odgovorilo, da pri svetovalnem delavcu še ni bilo osebno, 33,37 % se je udeležilo skupinskih srečanj, na katerih je sodeloval svetovalni delavec, 9,09 % se k njemu obrne po nasvet, 1,3 % gre k njemu, ko ga pokličejo iz šole zaradi otroka. Nobenega vprašanega ni bilo, ki bi mu bil ta profil v šoli neznan.

15,58 % staršev je odgovorilo s svojimi besedami:

- Ko sem potrebovala konkreten nasvet, ga praviloma nisem dobila. V gimnaziji je boljše, dobim pomoč.

- Možen je le en odgovor, vendar: k njemu grem tudi, ko vem, da so kakšne težave z otrokom.
- Bili smo skupaj z otrokom pri šolskem psihologu v 4. razredu zaradi obdelave testov nadarjenosti, vsi učenci in starši so bili poklicani, pa nismo bili zadovoljni. Bila sva kot starša na zatožni klopi, bila je na strani otroka, midva pa kot, da vse delava narobe. Ni prav, da je ženska še starega kova, stare šole, se ni prav obnašala.
- Sama sem šolska svetovalna delavka in menim, da so izkušnje staršev z mojimi sodelavci ali z mano dobre.
- Izkušnje slabe; se jim ne da delat, zakaj pa bi, ker če dela lahko naredi napako, če ne dela, ni problemov, ni napak in seveda je za-to pohvaljen/a.
- Ni bilo nikoli težav, za katere bi potrebovali pomoč. Pomembna je DRUŽINA! Čestitam za vaše delo! ZA MLADE STARŠE JE SVETOVALNO DELO ŠE KAKO POMEMBNO- IN POMEMBNE SO VSE TEME! Želim vam uspešno delo!
- Moje izkušnje so dobre.
- Nezadovoljen.
- Od 1-5 bi bilo 4.
- Včasih, tudi, ko je bil konkreten problem - prednost dajejo reševanju svojih problemov pred otrokovimi.

Programske smernice določajo, da mora biti šolska svetovalna služba vsem udeležencem v šoli enako dostopna in njena dostopnost vsem dovolj dobro razvidna. Sama si mora prizadevati, da najde pot do tistih podsistemov oziroma posameznih udeležencev v šoli (učencev, učiteljev, staršev ...), ki se ne čutijo nagovorjeni. Programske smernice 1999). Očitno je ta naloga še zmeraj v izziv šolskemu svetovalnemu delu, predvsem naloga pomagati staršem v razumevanju položaja, dela in obnašanja otroka, jim pomagati uvideti starševsko vlogo, da bodo lahko spremenili odnos do otroka in njegovega šolskega dela – to je srž sodobne paradigme konzultacijskega dela šolske svetovalne službe (Sciarra v Kalin odr. 2009, str. 209).

Anketa med šolskimi svetovalnimi delavci (Kalin idr. 2009), torej iz druge smeri odnosa starši-svetovalni delavci, je pokazala, da se šolski svetovalni delavci s starši največkrat srečujejo na individualnih razgovorih v svoji pisarni, sledijo pa roditeljski sestanki in

govorilne ure (prav tam 2009, str. 217). Pri teh dveh oblikah se odgovori staršev v naši raziskavi skladajo z navedenimi odgovori svetovalnih delavcev, presenetljivo pa se razlikujejo pri individualnih srečanjih. V naši anketi je namreč največ, to je 40,26 % odgovorilo, da se še nikoli niso osebno srečali s šolskim svetovalnim delavcem. V prej omenjeni raziskavi (Kalin idr. 2009) pa so odgovori svetovalnih delavcev pokazali, da se s starši najpogosteje srečujejo na štiri oči. Najverjetneje gre za to, da imajo svetovalni delavci res največ individualnih srečanj s starši, vendar jih, gledano na celotno populacijo staršev v neki šoli, s tem še zmeraj zajamejo majhen delež. Večina staršev še vedno nima osebne izkušnje s svetovalno službo. Tu se pojavi vprašanje, če je njihova predstava o svetovalni službi prava in na drugi strani, koliko jim svetovalni delavec zna predstaviti svoj program, biti viden, dostopen in fleksibilen za vse starše.

Glede na dobljene rezultate ankete smo preverili na začetku postavljene hipoteze.

H1: Starši menijo, da potrebujejo usposabljanje za starševstvo.

Odgovor na to hipotezo smo dobili že pri prvem raziskovalnem vprašanju (glej tabelo 5). Starši so namreč na vprašanje, ali se potrebujejo starševstva učiti oz. zanj usposobiti menili takole:

- Včasih: 37,05 %
- Da: 34,09 %
- Ne: 28,7 %

Oba odgovora, tako »včasih« kot »da« pritrjujeta prvi hipotezi, saj nismo spraševali o pogostosti usposabljanja. Starši torej v 71,14 % menijo, da potrebujejo usposabljanje za starševstvo. Hipotezo potrdimo.

H2: Starši se programov udeležijo večinoma sami, ne v paru.

Na vprašanje »Ali se programov udeležujete skupaj s sopartnerjem ?« so starši odgovorili takole:

Tabela 18: *Ali ste se programa udeležili skupaj s partnerjem/partnerico?*

	Da.	Ne, sama.	Včasih sva šla oba.	Skupaj
f	23	20	34	77
f%	29,80%	26%	44,20%	100%

Starši se torej programov ne udeležujejo večinoma sami. Hipotezo zavržemo.

H3: Med udeleženci je več mater kot očetov.

Tabela 19: *Vpliv spola na udeležbo v različnih oblikah dela za starše*

Oblike učenja starševstva Spol	Roditeljski sestanki	Govorilne ure	Šol.svet. delavec	Terapevt	Šola za starše	Študijski krožki	Predavanja	Drugo	Nobene
	f	f	f	f	F	f	F	f	f
	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %	f %
Ženske	41	39	12	5	26	3	25	5	8
	66,1 %	63 %	19,4 %	8 %	42 %	4,8 %	27,4 %	8 %	12,90%
Moški	19	17	2	3	9	0	10	9	1
	76%	68 %	8 %	12 %	36 %	0 %	12 %	36 %	4 %

Rezultati v zgornji tabeli prikazujejo odgovore 25 moških in 63 žensk v vzorcu, katerih oblik za starše so se že udeležili. Možnih je bilo več odgovorov.

Primerjava deležev odgovorov nam pokaže, da se roditeljskih sestankov udeležuje 9,9 % več očetov, govorilnih ur 5 % več ter obiska pri družinskem terapevtu 4 % več.

Pod možnostjo »drugo« so prevladovali odgovori dveh skupin: različni mediji ter različne starševske skupine. Očetje za 28 % prevladujejo pri odgovoru »drugo«, kar glede na dobljene odgovore pomeni, da so jim bližje internetne strani z nasveti, forumi ipd., saj so vsi razen 8 % odgovorili tako. Manjši delež pa se udeležuje tudi zakonskih skupin, vikendov ipd.

Programi, za katere se je opredelilo več žensk so obisk pri šolskem svetovalnem delavcu (11,4 % več kot očetov), šole za starše (razlika je le 6 %), študijski krožki (4,8 %) ter nobeden. Med starši, ki se niso udeležili nobene oblike za starše so starši do 33 let z majhnimi otroki. Med njimi so razen enega mladega očeta vse mame. Odgovora »nobene« torej ne moremo razlagati kot nezainteresiranost za učenje starševstva, saj bodo

imeli tekom let, rasti in šolanja otrok še veliko možnosti za udeležbo v katerem izmed programov.

Naredili smo še Kullbackov preizkus hipoteze enake verjetnosti, saj nas je zanimalo, ali spol vpliva na obiskovanje programov za starše.

Tabela 20: *Vrednost Kullbackove preizkusa pri preizkušanje hipoteze o vplivu spola na obiskovanje različnih programov za starše*

	Vrednost χ^2	Prostostne stopinje g	Raven statistične pomembnosti α
roditeljski sestanki	1,509	2	0,47
govorilne ure	0,877	2	0,645
svet.delavec	2,577	2	0,27
terapevt	0,988	2	0,62
šole za starše	0,93	2	0,626
štud.krožki	2,748	2	0,253
delavnice	3,3301	2	0,192
predavanja	0,674	2	0,174
Nobene	1,121	2	0,517
Drugo	12,667	4	0,013

Vrednost Kullbackovega preizkusa se je izkazala za statistično pomembno le pri odgovoru »drugo« na ravni $\alpha = 0,013$ in s tveganjem 1,3 % zavrnilo hipotezo neodvisnosti. Na obiskovanje drugih oblik za starše, ki so jih anketirani starši navedli v odprtem odgovoru (moški so navedli internetne posvetovalnice oz. spletne strani z nasveti, ženske pa materinske šole za nosečnice) vpliva spol. Zanimiv je vpliv spola na obiskovanje spletnih strani za starše. Možna razlaga bi bila, da moški zaradi preteklega pojmovanja očetovstva, češ da je moški odmaknjen od vzgoje otrok, lahko v družbi doživljajo zasmehovanje, če se udeležujejo raznih izobraževanj in usposabljanj za starše. Zato lažje in predvsem anonimno poiščejo nasvete na svetovnem spletu. Na drugi strani pa je ženskam bližje iskanje nasvetov v skupnosti, v medsebojnih pogovorih, odnosih, ki pa so na spletu okrnjeni in zaviti v virtualnost.

H4: Največ se izobražujejo v ustanovah, ki jih obiskujejo njihovi otroci.

Tabela 21: *Kje ste se udeležili tega programa za starše (možnih je več odgovorov)?*

	v ustanovi, ki jo obiskujejo moji otroci	v zdravstveni ustanovi	v andragoški ustanovi	v centru za socialno delo	v svetovalnem centru	drugo
f	62	21	2	1	3	7
f%	83,3 %	28,4 %	2,7 %	1,4 %	4,1%	9,4%

Starši se največ izobražujejo v ustanovah, ki jih obiskujejo njihovi otroci. Hipotezo potrdimo.

H5: Starši se programov udeležujejo, ko naletijo na problem v odnosu z otroki.

Odgovor iz vprašalnika (glej tabelo 12) nam je pokazal, da se le 5,56 % staršev programov udeležuje kurativno, torej, ko naletijo na konkreten vzgojni problem. Hipotezo zavržemo, saj se starši iz vzorca v 70,83 % programov udeležujejo preventivno.

H6: Starši iz osrednje slovenske regije se zaradi več ponudb pogosteje udeležujejo tovrstnih programov.

Ker nista bila izpolnjena oba pogoja za Hi kvadrat preizkus, smo uporabili Kullbackov preizkus. Za vsako obliko izobraževanja smo izračunali odvisnost od regije bivanja in nikjer se ni vrednost preizkusa izkazala za statistično pomembno.

Roditeljski sestanki ($\chi^2 = 9,665$, $g = 16$, $\alpha = 0,884$)

Govorilne ure ($\chi^2 = 10,674$, $g = 16$, $\alpha = 0,829$)

Šol.svet.delavec ($\chi^2 = 11,392$, $g = 16$, $\alpha = 0,785$)

Terapevt ($\chi^2 = 10,332$, $g = 16$, $\alpha = 0,849$)

Šole za starše ($\chi^2 = 8,213$, $g = 16$, $\alpha = 0,942$)

Študijski krožki ($\chi^2 = 4,578$, $g = 16$, $\alpha = 0,997$)

Delavnice ($\chi^2 = 17,946$, $g = 16$, $\alpha = 0,327$)

Predavanja ($\chi^2 = 6,549$, $g = 16$, $\alpha = 0,981$)

Nobene ($\chi^2 = 6,143$, $g = 16$, $\alpha = 0,986$)

Drugo ($\chi^2 = 27,211$, $g = 31$, $\alpha = 0,708$)

Hipotezo neodvisnosti obdržimo in ničesar ne trdimo o vplivu regije bivanja na udeležbo v zgoraj navedenih oblikah usposabljanja staršev za starševstvo.

H7: Bolj izobraženi starši se več usposabljujejo za starševstvo v nešolskih oblikah kot tisti z nižjo stopnjo izobrazbe.

Vrednost χ^2 se je izkazala za statistično pomembno samo pri udeležbi v šolah za starše ($\chi^2 = 27,262$, $g = 14$, $\alpha = 0,018$), zato to hipotezo neodvisnosti zavrnilo s tveganjem 1,8 %. Trdimo lahko le, da na udeležbo v šolah za starše vpliva stopnja izobrazbe. Starši z višjo stopnjo izobrazbe se pogosteje udeležujejo šol za starše. Te so dalj časa trajajoča oblika za starše in posledično bolj zahtevna kot npr. enkratno predavanje. Od staršev zahtevajo več samoiniciative, vztrajnosti ter učenja. Očitno imajo starši z višjo stopnjo izobrazbe več motivacije za daljše usposabljanje.

H8: Starše najbolj zanimajo teme o vzgojnih problemih.

Glede na rezultate v tabeli 13 so na prvem mestu teme, ki zanimajo starše vzgojni problemi, tako da zastavljeno hipotezo potrdimo.

H9: Staršem se zdi, da je danes težje biti starš kot je bilo njihovim staršem.

Dobra polovica anketiranih (glej tabelo 9) meni, da je morda danes težje biti starš, 6,8 % pa jih je odgovorilo, da je danes gotovo težje biti starš. Skupno se torej s trditvijo strinja 57,18 % staršev, zato hipotezo potrdimo.

H10: Starši ne hodijo pogosto po nasvete glede otrok in starševstva k šolskemu svetovalnemu delavcu.

Rezultati iz tabele 16 nam pokažejo, da gre le 8,60 % vprašanih k svetovalnemu delavcu po nasvet glede vzgoje in starševstva. Hipotezo zato potrdimo.

H11: Starši menijo, da s šolo dobro sodelujejo v skupni skrbi za otroka.

Tabela 22: *Želel-a bi si več sodelovanja s šolo v skupni skrbi za mojega otroka.*

	Da	Ne, menim, da dovolj sodelujemo.	Ne, za otroka je najbolj odgovorna družina.	Skupaj
f	63	15	9	87
f%	72,41%	17,24%	10,35%	100,00%

Večina staršev si želi več sodelovanja s šolo in le 17,24 % meni, da s šolo dobro sodelujejo. Hipotezo zavržemo.

ZAKLJUČEK

Vsak izmed staršev je enkraten, prav tako tudi vsak otrok. Vez med njima je globlja in bolj zapletena kot v katerem koli drugem odnosu. Prav zaradi te kompleksnosti odnosa starševstvo ne sme biti prepuščeno naključju. Starševstvo ni vrojeno, zato se ga je potrebno vedno na novo učiti. Današnja generacija staršev je bolj osveščena o svoji vlogi, kot je bila katera koli generacija prej, enako velja za širino in pestrost ponudbe za učenje starševstva. Dejansko so starši zaradi družbenih kompetenc postali pedagoško bolj osveščeni in informirani. To so nam pokazali tudi rezultati empiričnega dela. Starši v veliki meri poznajo ponudbo za starše, se je udeležujejo (oba spola) ter vedo, da se je starševstva potrebno (na)učiti ter da pri tem svojem pomembnem poslanstvu potrebujejo tudi pomoč. Aktivno in odgovorno starševstvo še zdaleč ni več samo domena matere, kot je to bilo včasih, ampak so očetje v enaki meri prisotni pri vzgoji. Seveda pa ni na voljo nobenega priročnika, s katerim bi se enkrat za vselej naučili biti starši. Starševstvo je odnos, ki raste in se razvija skupaj z otrokom, ki je staršema zaupan.

Rezultati ankete so potrdili hipotezo, da starši menijo, da usposabljanje za starševstvo potrebujejo. Programe poznajo in se jih udeležujejo, največkrat eden od staršev. Očetje so enako aktivni pri učenju starševstva kot matere, saj na obiskovanje programov za starše ne vpliva spol, razen pri spletnih forumih, kjer prevladujejo očetje in materinskih šolah, kjer prevladuje matere. Presenetljivo se večina anketiranih staršev in sicer dobrih 70 % starševstva uči preventivno in ne šele takrat, ko jim naletijo na probleme. To je gotovo odličen pokazatelj odnosa do starševstva danes, saj pomeni oziroma nakazuje:

1. Osveščenost: delo na odnosih danes postaja del vsakodnevne t.i. duševne higiene
2. Informiranost: poznati ponudbo in znati izbrati pravo zase.
3. Odgovornost: starševstvo ni (več) prepuščeno naključju.
4. Izboljšanje odnosov v družinah in posledično v družbi.

Na usposabljanje za starševstvo ne vpliva niti regija bivanja staršev, niti njihova stopnja izobrazbe, kar pomeni, da je učenje starševstva vsem dostopno. Le na obiskovanje šol za

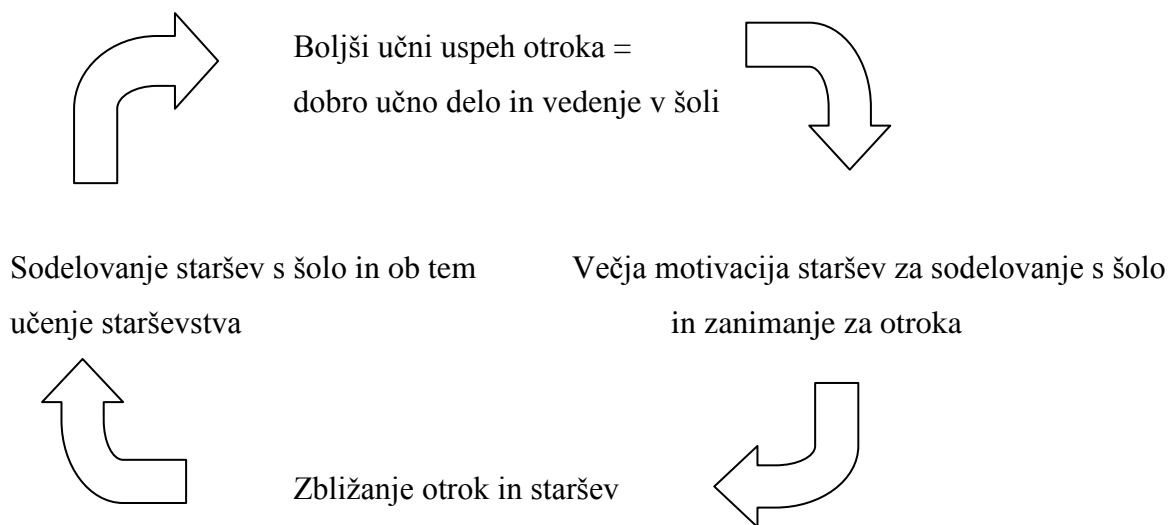
starše, ki trajajo praviloma celo šolsko leto, vpliva stopnja izobrazbe, saj se starši z nižjo stopnjo izobrazbe redko udeležujejo tovrstnih oblik. Vendar je ponudba raznolika in vsak starš lahko najde kaj zase. Najbližje in najbolj dostopna vsem pa je šola.

Ob vseh vzgojno - izobraževalnih institucijah šola namreč ostaja na prvem mestu. Predvsem osnovna šola, ki ni obvezna le za otroke, temveč tudi za njihove starše, da se kot starši vključujejo in sodelujejo s šolo. Današnja šola prav zaradi orientiranosti v individualnost učenca in odprtosti šolskega režima nujno potrebuje sodelovanje staršev. Ker pa se starši največ izobražujejo za starševstvo v ustanovah, ki jih obiskujejo njihovi otroci, morajo le te znati ponuditi ustrezne programe tudi za starše. Ko otroci niso več v rednem sistemu šolanja, se starše težje pritegne v razne oblike usposabljanja oziroma morajo imeti veliko več samoiniciative in znanja, da sami poiščejo in izberejo ponudbo.

Rezultati empiričnega dela diplomske naloge so potrdili na začetku zastavljeno tezo, da so pred šolo še naloge ter izzivi, kako priti nasproti staršem v pomoči pri starševstvu. Starši se največ učijo starševstva v šoli in jo v veliki meri doživljajo kot v pomoč pri starševstvu. Menimo, da bi bilo zaradi velike obiskanosti formalnih šolskih oblik za starše (roditeljski sestanki, govorilne ure) le te potrebno izkoristiti tudi za vsebine, ki se tičejo starševstva. Ob tem se bo krepilo tudi sodelovanje s šolo, saj glede na rezultate ankete, starši pogrešajo več sodelovanja. Obenem imajo zelo pozitiven odnos do učenja starševstva in udeležbo v raznih programih v veliki večini doživljajo preventivno. Kar se tiče šole, so, kot smo omenili, najbolj obiskane formalne šolske oblike sodelovanja, medtem ko starši k šolskemu svetovalnemu delavcu ne hodijo pogosto. Kar dobrih 40 % anketiranih staršev se osebno z njim sploh še ni srečalo. Glede na to, da se dobrih 80 % staršev za starševstvo usposablja v instituciji, ki jo obiskujejo njihovi otroci, je profil šolskega svetovalnega delavca tisti, ki bi lahko v šolah oz. vrtcih naredil še več za svojo prepoznavnost in sodelovanje s starši. Svetovalni delavci imajo zaradi specifičnosti svojega profila in izobrazbe »helikopterski pogled« nad šolo in domom. Uspešnost svetovalnega delavca pri pomoči učencem je namreč vedno odvisna od sodelovanja s starši. Zato mora biti sodelovanje s starši načrtno. Naloga svetovalnega delavca, ki bi jo glede na rezultate naše ankete bilo potrebno načrtno še razvijati, je pomagati staršem v razumevanju položaja, dela in obnašanja otroka, pomagati jim, da uvidijo svojo vlogo in poskušajo s pomočjo svetovalca spreminjati ravnanje ter odnos do otroka in njegovega šolskega dela. Starši so na to pripravljeni, saj vedo, da znanje starševstva ni samoumevno

in prirojeno, prav tako pa si želijo več sodelovanja med šolo in domom. Svetovalni delavec jim je tako s svojim pedagoškim znanjem lahko v pomoč tudi pri vprašanjih starševstva, težje primere pa bi napotil k zunanjim svetovalcem, ki so bolj kurativno usmerjeni.

Sodelovanje staršev s šolo namreč pozitivno vpliva tudi na otrokov šolski uspeh in vedenje (celo bolj kot spol in ekonomsko-socialno stanje družine). Dober učni uspeh nato še bolj motivira starše k sodelovanju s šolo na različnih nivojih, kar ima spet vpliv na družino. Sodelovanje staršev s šolo namreč pomaga pri zblizovanju otrok in staršev, kar je temeljni vzvod dobrega učnega dela v šoli (Kalin idr. 2009, str. 13). Pod sodelovanje staršev s šolo mislimo na vse oblike, od udeležbe v svetih staršev do razgovorov s svetovalnim delavcem, predvsem pa na tiste, kjer je še posebej vidna priložnost učenja starševstva (roditeljski sestanki, govorilne ure.) Iz tega smo izpeljali naslednjo shemo:

Starši, ki znajo biti starši, kar pomeni, da znajo pravilno vzgajati svojega otroka, so blizu svojemu otroku, sledijo njegovemu razvoju, mu pomagajo pri šolskem delu, ga spodbujajo, ... pripomorejo torej k dobremu učnemu delu otroka v šoli. Ne učne metode, načrti, didaktični pripomočki ipd., s čimer šola (učitelji) pripomore, da bo učno delo otroka uspešno, niso na prvem mestu. Na prvem mestu so starši, ki sodelujejo z otrokom in šolo, ter tako razvijajo svojo starševsko samozavest in s tem pomagajo svojemu otroku

k uspešnem razvoju. Iz tega vidimo, da je usposabljanje staršev za starševstvo kot pot k temu, da starši znajo biti starši, izjemno pomembno tudi za šolo. Le starši, ki uspešno opravljajo svojo starševsko vlogo, se znajo zblížati s svojimi otroki, kar je, kot smo prej pokazali, »temeljni vzvod dobrega učnega dela v šoli« (prav tam, str. 13). Zato je tudi naloga šole, da uvidi, da je sodelovanje s starši pravzaprav »življenjsko« pomembno za njeno delo. Brez tega, kot smo videli, ni uspešnega učenčevega dela, kar je prvi in glavni namen šole.

Le ob skupnem sodelovanju družbe, šole in družine bomo lahko poskrbeli za zdrave starše, ki bodo funkcionalno vzgajali svoje potomce in s tem pripomogle k uspešnemu razvoju in življenju družine ter posledično celotne družbe. Presenetljivo je, koliko stisk, ki se odražajo pri odraslih ljudeh, ima svoje korenine ravno v neuspešni vzgoji v otroštvu in mladosti. S preventivo in z delom s starši se da marsikaj preprečiti. Zato je usposabljanje staršev za starševstvo izjemno pomembno, saj je starševstvo, kljub temu, da je to nekaj najlepšega, kar se odraslima človekoma zgodi, tudi zelo zahtevna in odgovorna naloga, ki je ne gre jemati zlahka.

LITERATURA

Adamič, M. (1969). Odnos staršev do roditeljskih sestankov in vzgojnih predavanj. *Sodobna pedagogika*, 5/6, str. 149 - 157.

Aktivno starševstvo (2007). (<http://franciskani.rkc.si/fdi/aktivnostarsevstvo.htm>, pridobljeno 15. 5. 2008).

Avguštin, K. (1997). Uspešne oblike sodelovanja s starši. *Pedagoška obzorja*, št.3/4, str.190 - 196.

Bergant, M. (1981). *Družina – zakon – ljubezen na razpotjih*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Blazinšek, A., Cepin, M. (2009). Intervju z Mirjam Ule. Spletni časopis *Mladinski voditelj* (<http://mladinski-ceh.nefiks.net/voditelj/v/02/int.htm>, pridobljeno 17. 5. 2009).

Cankar, F. (2009). Šola kot stičišče partnerjev : sodelovanje šole, družine in lokalnega okolja pri vzgoji in izobraževanju otrok. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Center za socialno delo Kranj (2004). Škrlovec – dnevni center za mlade in družine (<http://www.gov.si/csd/kranj/skrlovec.htm>, pridobljeno 18. 5. 2009).

Center za starše (2007). (<http://www.starsi.si/center-za-starse.html>, pridobljeno 10. 3. 2008).

CSD Ljubljana Moste Polje (2007). Skupnostni program (http://www.csd-ljmestopolje.si/clanki/2007/2007-VZGOJA_IN_IZOBRAZEVANJE_ZRSS-Skupnostni_programi_za_mlade_CSD_Moste.pdf, pridobljeno 19. 6. 2009).

Cvetek, M. (2008). Zakonska in družinska terapija (<http://www.zdt.si/post/show/21>, pridobljeno 2. 5. 2009).

Čačinovič Vogrinčič, G. (1998). Psihologija družine. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Črnak Meglič, A. (2004). Obraz revščine družin z otroki. (<http://www2.arnes.si/~ljcpm2/revsc.htm>, pridobljeno 24.5.2009).

Črnovrški, Z. (1911). Vplivi roditeljskih sestankov na podlagi lastnih izkušenj. Popotnik, 7, str. 203 - 205.

Dollarhide, C. T. (2003). School Counseling in the Secondary School: A Comprehensive Process and Program. Boston. Allyn and Bacon.

Družine v Sloveniji (2002). (http://www.stat.si/novice_poglej.asp?ID=549, pridobljeno 25. 6. 2009).

Društvo up za pomoč zasvojenecem in njihovim svojcem (2008). (<http://www.drustvo-up.si/page/>, pridobljeno 8. 3. 2008).

Društvo vezi (2006). (<http://www.drustvo-vezi.org/>, pridobljeno 8. 3. 2008).

Gaspari, T. (1919). Še enkrat rodbinski sestanki. Popotnik, 9, str. 246 - 248.

Gerrard, B. (1996). School-Based Family Counseling: A New Paradigm (http://www.soe.usfca.edu/institutes/ccfd/school_based_counseling.html, pridobljeno 29. 5. 2008).

Gostečnik, C. (1999). Srečal sem svojo družino. Ljubljana: Brat Frančišek: Frančiškanski družinski center.

Gržan, K. (2000). Stiske slovenskih družin. Ljubljana: Družina.

- Hammarberg, T. (2007). »Zgodnje in vključujoče izobraževanje – ključ za spodbujanje pravic Romov« ([w.coe.si/res/dokument/download.php?](http://www.coe.si/res/dokument/download.php?), pridobljeno 20. 6. 2009).
- Holmgren, V.S. (1995). Elementary School Counseling: An Expanding Role. Boston. Allyn and Bacon.
- Hoyer, S., Stjepanovič, A. (1997). Spolna vzgoja mladostnikov. (www.zrssi.si/doc/ZVZ_6KKSPOL.DOC, pridobljeno 1.3.2010).
- Hrženjak, M. (2002). Zgodovinski, kulturni in družbeni vidiki vključevanja romskih otrok v slovenske vrtce. Socialna pedagogika, št. 1, str. 81 - 93.
- Intihar, D. (2002). Partnerstvo med šolo in domom: priročnik za učitelje, svetovalne delavce in ravnatelje. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Inštitut za razvijanje osebne kakovosti (2008). (<http://www.insti-rok.si/institut-rok>, pridobljeno 10. 3. 2008).
- Jacobs, C. (2002). Mar otroke sploh lahko še vzgajamo?. Ljubljana: Oka otroška knjiga.
- Javornik, M., Šebart M. (1991). Herbartov koncept vzgoje. Sodobna pedagogika, št. 3/4, str. 138 – 147.
- Jereb, A. (2005). Učeča se družina: tudi starši potrebujejo šolo. Andragoška spoznanja, 11, št. 1, str. 56-65.
- Kalin, J., Resman, M., Šteh, B., Mrvar, P., Govekar Okoliš, M., Mažgon, J. (2009). Izzivi in smernice kakovostnega sodelovanja med šolo in starši. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Klub rodičů a přátel školy (2009). (<http://www.krps.cz/>, pridobljeno 27. 8. 2009).
- Kodelja, Z.(2005). Vseživljenjsko učenje: od svobode k nujnosti. (<http://www.sodobna-pedagogika.net/2-05.htm#Zdenko>, pridobljeno 8. 5. 2008).

Kompan Erzar, K. (2003). Skrita moč družine. Ljubljana: Založba brat Frančišek.

Kompan Erzar, K., Erzar, T., Poljanec, A., idr. (2009). Med dvema ognjema: družina v primežu generacij. Ljubljana: Družina.

Korošec, S. (2006). Moja odločitev izbire (http://www.zvezaromov.si/Romano_Them,605,0.html, pridobljeno 12. 6. 2009).

Kovač Šebart, M. (2004). Družina in šola: uvod k tematskemu delu številke. Sodobna pedagogika, št. 3, str. 6 - 8.

Lavš, K. (1985). Šola za starše. Ljubljana: Centralni zavod za napredek gospodinjstva.

Ličen, N. (1995). Učenje za družino. Andragoška spoznanja, št. ¾, str. 5 - 8.

Ličen, N. (1999). Izobraževanje odraslih za življenje v družinski skupnosti. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Ličen, N. (2008) . Zaslužna profesorica dr. Ana Krajnc praznuje. Sodobna pedagogika. ([www.sodobna-pedagogika.net/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=30 - 38k](http://www.sodobna-pedagogika.net/index.php?option=com_content&task=view&id=36&Itemid=30-38k), pridobljeno 18. 5. 2009).

Mandingorra, X. (2010). Spolna revolucija. (<http://es.catholic.net/laicos/788/2662/articulo.php?id=21052>, pridobljeno 1.3. 2010).

Melton, B. (2007). Understanding the School Counselor-Parent Connection. (<http://www.schoolcounselor.org/content.asp?contentid=532>, pridobljeno 21. 2. 2008).

Memorandum o vseživljenjskem učenju (2000). (<http://linux.acs.si/memorandum/html>, pridobljeno 8. 5. 2008).

Milič, M. (2009). Boj za preživetje enostarševskih družin: intervju s Katarino Žarki (http://www.mojevro.si/237401/Boj_za_pre%BEivetje_enostar%B9evskih_dru%BEin, pridobljeno 15. 6. 2009).

Ministrstvo za zdravje (2009). November - mesec preprečevanja zasvojenosti (http://www.mz.gov.si/si/pogosta_vprasanja_in_koristne_vsebine/splosna_vprasanja/november_mesec_preprecevanja_zasvojenosti/, pridobljeno marec 2010)

Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije (2008). (<http://www.misss.org/index.php>, pridobljeno 10. 3. 2008).

Musek, J. (1995). Družina in vrednote. Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25, in 26. oktober 1994. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno, str. 191 – 211.

Nastran Ule, M. (1993). Psihologija vsakdanjega življenja. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Nastran Ule, M. (1996). Mladina v devetdesetih: Analiza stanja v Sloveniji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Oberstar B. (2006). Prva šola za starše. Vzgoja, 8, št. 30. str. 33 - 34.

Olsen, G. (2003). School Relations: Working Successfully with Parents and Family. Boston. Allyn and Bacon.

Pediček, F. (1995). Družina – središče vzgoje; pedagoško – teoretski diskurz ob vstopu v obravnavo. Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25, in 26. oktober 1994. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno, str. 255 – 261.

Picek, M. (2006). Kaj o tem meni vodja. (<http://www.solski-razgledi.com/clanek.asp?id=312>, pridobljeno 12. 6. 2009).

Potočnik, V. (2007). Slovenci odlašamo s poroko. ([http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/0/1B4AA807E99B0894C12572D00036BE76/\\$FILE/ND_05_07.PDF](http://www.druzina.si/ICD/spletnastran.nsf/0/1B4AA807E99B0894C12572D00036BE76/$FILE/ND_05_07.PDF), pridobljeno 20.3. 2008).

PTA – our history (2006). (http://www.pta.org/ap_our_history.html, pridobljeno 20. 2. 2008).

PTA – who we are (2006). (http://www.pta.org/ap_who_we_are.html, pridobljeno 20. 2. 2008).

Príbil, D. (1906). Obiteljski večeri. Popotnik, št. 4, str. 97 - 102.

Programske smernice: svetovalna služba v osnovni šoli. (1999). (www.zrssi.si/doc/SSD_PROG_OS.DOC, pridobljeno 18. 5 2009).

Pšunder, M. (1994). Knjižica za učitelje in starše. Maribor: Obzorja.

Pšunder, M. (1998). Kaj bi učitelji in starši še lahko vedeli?. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Puhar, A. (1992). Prvotno besedilo življenja: oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju. Zagreb: Globus.

Rener, T., Švab A., (1996): Družinski status : Mladina v devetdesetih. Analiza stanja v Sloveniji. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, str. 41 – 67.

Resman, M. (1992a). Obrati v »filozofiji« sodelovanja med domom in šolo. Sodobna pedagogika, št. 1 – 2, str. 28 - 39.

Resman, M. (1992). Šola, učitelj, straši – sodelovanje z različnimi pričakovanji. Sodobna pedagogika, št. 5 – 6, str. 223 - 234.

Resman, M., Bečaj, J., Bezić, T., Čačinovič Vogrinčič, G., Musek, J. (1999). Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Sagadin, J. (1993). Poglavja iz metodologije pedagoškega raziskovanja. Ljubljana : Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport.

Saksida, I. (1986). Šola : učitelj, mati in otrok. Ljubljana: Delavska enotnost.

Salecl, R. (1987). Družinska vzgoja in nadzorovanje skozi zgodovino. Revija za kriminalistiko in kriminologijo, 38, št. 3, str. 212 - 219.

Schmidt, V. (1950). Nekaj misli o vlogi pedagoških delavcev pri izboljševanju družinske vzgoje. Sodobna pedagogika, 3/4, str. 73 - 84.

SI-STAT podatkovni portal (2008). (<http://www.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>, pridobljeno 15. 3. 2008).

Slovenski baby boom (2007). (<http://lifestyle.ena.com/prikaziCL.asp?CIID=12099>, pridobljeno 22. 3. 2008).

STA (2009). Predstavitev projektov Socialna integracija Romov in Kultegracija (http://www.siol.net/slovenija/novice/2009/05/socialna_integracija_romov_in_kultegracija.aspx, pridobljeno 20. 6. 2009).

Stritih, B., Možina, M. (1995). Sistemski pogled na družino. Družina: zbornik predavanj in razprav na osrednjih strokovnih prireditvah v Sloveniji v letu družine v Cankarjevem domu v Ljubljani, 25, in 26. oktober 1994. Ljubljana: Inštitut Antona Trstenjaka za psihologijo, logoterapijo in antropohigieno, str. 289 – 321.

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana (2009). (<http://www.scoms-lj.si/index2.html>, pridobljeno 20. 6. 2009).

Šebart, M. (1997). Tradicionalno-korporativistični vzgojno-socializacijski model in oblikovanje libidinalne ekonomije Slovencev (1.del). Sodobna pedagogika, št.3/4, str. 136 - 155.

Šent (2009). Izobraževalni program Skupnostna psihiatrija in skupnostna skrb (http://www.cnvos.si/index.php?option=com_content&task=view&id=6407&Itemid=73, pridobljeno 19. 6. 2009).

Šinkovec, S. (1997). Šola za starše. Šolsko svetovalno delo, št.2, str. 17 - 19.

Škvarč, J. (1997). Roditeljski sestanki – nekoliko drugače. Šolsko svetovalno delo, št .2, str. 14 -16.

Šola za starše (2007). (<http://jezuiti.rkc.si/?q=node/view/49>, pridobljeno 15.5.2008).

Študijski krožki (2008). (http://www.drustvo-interes.si/izobrazevanje/studijski_krozki.htm, pridobljeno 8. 3. 2008).

Štuhec, I. (ur.) (2006). Kakovostna šola prihodnosti. Ljubljana, Maribor. Teološka fakulteta, Frančiškanski družinski inštitut, Zavod Antona Martina Slomška, Združenje študentov in izobražencev , Evropski kulturni center.

Švajncer, M. (2001). Družina na razpotju.
(www.sbaza.net/download_sb1_zip.php?ClanekID=76, pridobljeno 17. 5 2009)

Vertot, N. (2008). Ob mednarodnem dnevu družin.
(http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=1617, pridobljeno 15. 3. 2008).

Vladni portal za otroke in mladino (2007). Pravice in dolžnosti otrok.
(http://www.otroci.gov.si/index.php?option=com_content&task=view&id=136&Itemid=287, pridobljeno 20. 6. 2009).

Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (2004).

http://www.mdds.gov.si/fileadmin/mdds.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/zzzdr_upb.pdf, pridobljeno 17. 5. 2009).

Zelko, M. (2008). Uspešno vključevanje Romov v vzgojo in izobraževanje

(http://www.osfpcrensovci.si/vkljucevanje_romov.html, pridobljeno 20. 6. 2009).

Zveza družin pri Zvezi prijateljev mladine Slovenije (2008). Oče v družini – zloženka.

Ljubljana: ZPMS.

PRILOGE

ANKETA ZA STARŠE

Spol: m ž

Starost:

Regija bivanja:

Stopnja izobrazbe:

Otroci obiskujejo:

varstvo na domu

vrtec

osnovno šolo

srednjo poklicno šolo

gimnazijo

fakulteto

so zaposleni

drugo: _____

5. Ali menite, da pri svojem starševstvu potrebujete pomoč?

- a) Da, vsaka pomoč je dobrodošla.
- b) Da, gotovo, sam ne bi zmožel/zmogla.
- c) Ne, zmorem sam.
- d) Včasih.

6. Ali menite, da se je starševstva potrebno (na)učiti?

- a) Da.
- b) Ne, ker je že po naravi položeno v nas.
- c) Včasih.

7. Kje se učite starševstva (možnih je več odgovorov):

- a) Ob zgledu svojih staršev
- b) Konkretno ob svojih otrocih
- c) Berem knjige o vzgoji
- d) Obiskujem spletne strani z nasveti
- e) Na predavanjih, srečanjih ipd. za starše
- f) V pogovoru s sozakoncem/partnerjem
- g) Se ne učim posebej, starševstvo doživljam kot naravno danost.

8. Katere od naštetih oblik dela za starše ste se že udeležili?

- a) roditeljski sestanki
- b) govorilne ure
- c) obisk pri šolskem svetovalnem delavcu
- d) obisk pri družinskem terapevtu
- e) šole za starše
- f) študijski krožki
- g) delavnice za starše
- h) nobene
- i) drugo _____

Če ste odgovorili z nobene, nadaljujte pri vprašanju 9.

9. Ali se vam zdi, da je v vašem kraju dovolj ponudbe za učenje starševstva?

- a) Da.
- b) Še kar.
- c) Ne.
- d) Niti ne.
- e) Ne vem.

10. Ali ste se tega udeležili skupaj s svojim partnerjem/partnerico?

- a) da
- b) ne, sam.
- c) včasih

11. Zakaj ste se udeležili tega programa za starše?

- a) zaradi konkretnih problemov v družini in z otroki, saj je bil res že čas, da kaj ukrenemo
- b) zato, da bom bolje odreagirala, ko bo prišla kakšna družinska kriza
- c) drugo _____

12. Kje ste se udeležili programa:

- a) v ustanovi, ki jo obiskujejo moji otroci: vrtci, šole, društva, cerkve, ...
- b) v zdravstveni ustanovi (šole za bodoče starše, svetovanja za doječe matere, izobraževalni programi za starše bolnih, hendikepiranih otrok)
- c) na ljudski univerzi oz. kakšni drugi andragoški ustanovi za izobraževanje odraslih
- d) v centru za socialno delo
- e) v svetovalnem centru za otroke in starše
- f) drugo _____

13. Ali vam je obiskovanje tega programa pomagalo pri boljšem opravljanju starševske vloge?

- a) da
- b) ne
- c) včasih
- d) ne vem

14. Katere teme se vam kot staršu zdijo najbolj pomembne (označite vsako temo glede na pomembnost: najbolj pomembna 5, najmanj pomembna 1):

	zelo pomembna	pomembna	manj pomembna	ne pomembna
zasvojenosti				
vzgojni problemi				
učne težave otrok				
problemi v odnosu med staršema				
otrok in šola				
discipliniranje				
motnje hranjenja				
odnosi med sorojenci				
kako lastno otroštvo vpliva na kasnejše lastno starševstvo				
spolna vzgoja otrok in mladostnikov				
težave vsakega starševstva				

15. Ali se vam zdi, da je vam danes težje biti oče/mati kot je bilo vašim staršem?

- a) Da, gotovo.
- b) Ne.
- c) Mogoče.

- d) Včasih.
- e) Ne vem.

16. Kje se učite starševstva (možnih je več odgovorov):

- a) Ob zgledu svojih staršev
- b) Konkretno ob svojih otrocih
- c) Berem knjige o vzgoji
- d) Obiskujem spletne strani z nasveti
- e) Na predavanjih, srečanjih ipd. za starše
- f) V pogovoru s sozakoncem/partnerjem
- g) Se ne učim posebej, starševstvo doživljam kot naravno danost.

17. Ali menite, da šola/vrtec, ki jo obiskuje oz. jo je obiskoval vaš otrok, zna ponuditi tudi programe za starše?

- a) da
- b) ne
- c) moj otrok še ni v vrtcu/šoli

Če ste odgovorili c), ste anketo pri tem vprašanju končali. Najlepša hvala za sodelovanje.

18. Kakšne so vaše izkušnje s šolskim svetovalnim delavcem (šolskim pedagogom, psihologom, soc. delavcem) pri oblikah dela s starši?

- a) nisem bil še osebno pri njem
- b) k njemu grem, ko me pokličejo iz šole zaradi otroka
- c) bil sem na skupinskih srečanjih, pri katerih je sodeloval šol. svet.delavec (roditeljski sestanki ipd.)
- d) ne poznam tega profila v šoli
- e) drugo _____

19. Želel-a bi si več sodelovanja s šolo v skupni skrbi za mojega otroka:

- a) Da
- b) Ne, menim, da dovolj sodelujemo.
- c) Ne, za otroka je najbolj odgovorna družina.

Spodaj podpisani/podpisana izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom moje avtorsko delo in da se strinjam z objavo na spletnih straneh Oddelka za pedagogiko in andragogiko.

Kraj, datum

Podpis: